

Perhekeskus Tyrnävälle -
Monialaista yhteistyötä kehittämässä

Tiina Martinkauppi

Pro gradu - tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto 2020
Yhteiskuntatieteiden
tiedekunta
Lapin yliopisto

Työn nimi: Perhekeskus Tyrnävälle – Monialaista yhteistyötä kehittämässä.
Tekijä: Tiina Martinkauppi
Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityön maisteriohjelma
Työn laji: Pro gradu - tutkielma
Sivumäärä: 82 + 2 liitettä
Vuosi: 2020

Tiivistelmä:

Lapsi -ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) oli yksi Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeista vuosille 2016–2018. Uusi hallitusohjelma jatkoi LAPE -muutoshanketta kausille 2020–2023. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tavoitteina ovat nykyistä lapsi -ja perhelähtöisemmät, kustannustehokkaammat ja vaikuttavammat palvelut, joissa palvelujen yhteensovittaminen on ensisijaista. Perhekeskustoimintamalli verkostoi ja sovittaa yhteen nyt erillään olevat lapsiperheiden palvelut siten, että jokainen lapsi ja perhe saa tarvitsemansa tuen ja avun samasta paikasta.

Tutkin pro gradu - tutkielmassani perhekeskustoimintamallin vaikutuksia monialaiseen yhteistyöhön hankeorganisaation henkilöstön käsitysten perusteella. Perhekeskustoimintamalli sitoo yhteen monialaisen ja sektorirajat ylittävän yhteistyöverkoston, jonka käyttöönotto vaatii työ kulttuurin muutosta toimijoilta. Tutkielmani tuloksia arvioitiin kunnan hankeorganisaation toimijoiden näkökulmista. Monialainen hankeorganisaatio koostuu sosiaalialan, terveydenhuollon, mielenterveyshuollon, sivistystoimen ja kolmannen sektorin toimijoista. Tutkimus on fenomenologinen tutkimus, jonka tehtävänä oli selvittää työntekijöiden käsityksiä muutoksen vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Teoreettisena viitekehysnä tutkimuksessa on työnkehittäminen. Tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla kuutta (6) hankeorganisaatioon kuuluvaa työntekijää Tyrnävän kunnasta. Aineiston analyysimenetelmänä olen käyttänyt sisällönanalyysia.

Tulosten mukaan hankeorganisaation toimijat kokivat, että mahdollisuuksia monialaisen yhteistyön tekemiseen on olemassa, mutta se vaatii onnistuakseen kehittämistä ja työ kulttuurin muutosta tietoa jakavaan ja systeemiseen orientaatioon. Perhekeskustoimintamallin vaikutuksista toimijoiden käsitykset olivat samansuuntaisia. Malli lisää asiakkaiden tasa-arvoista kohtelua ja tasapuolisuutta, sekä madaltaa kynnystä hakeutua palveluiden piiriin. Uhkana työntekijät näkivät eri organisaatioiden sitoutumattomuuden sektorirajat ylittävään yhteistyöhön ja siirtymisen tietoa jakavaan työ kulttuuriin. Työnkehittämisen näkökulmasta työntekijät kokivat, että mallin juurruttaminen toimintatavaksi vaatii sinnikäästä työskentelyä, kehittämismyönteistä asennoitumista, vahvaa johtamista ja halua sitoutua perhekeskustoimintamallin tavoitteisiin.

Avainsanat: Perhekeskustoimintamalli, LAPE- hanke, työnkehittäminen, monialainen yhteistyö

University of Lapland, Faculty of Social Sciences

Job title: Family Center for Tyrnävä - Developing multidisciplinary cooperation.

Author: Tiina Martinkauppi

Degree Program / Subject: Master's Degree Program in Social Work

Type of work: Master's thesis

Pages: 82 + 2 attachments

Year: 2020

Summary:

The Child and Family Services Change Program (LAPE) was one of Juha Sipilä's Board of Directors' major projects for 2016–2018. The new government program continued the LAPE - change project for the period 2020–2023. The family centering action model coordinates the services of families with children now separated, so that each child and family receives the support and assistance they need in one place.

In my Master 's thesis, I investigate the effects of the family centering model on multidisciplinary collaboration based on the perceptions of the project organization staff. The family centered service model links a multidisciplinary and cross-sectoral cooperation network, the implementation of which requires a change in the work culture. The results of my study were evaluated from the perspective of the actors of the municipal project organization. A multi-disciplinary project organization is made up of actors in the social, health, mental health, education and third sector. The study is a phenomenological study designed to investigate employees perceptions of the impact of change on multidisciplinary collaboration. The theoretical framework of my research is work development. The research material was collected by interviewing six (6) employees of the project organization from Tyrnävä municipality. The analysis method I have used content analysis.

According to the results, the project organization felt that there were opportunities for multidisciplinary collaboration, but it required development and a change in work culture to a knowledge-sharing and systemic orientation in order to succeed. Concerning the impact of the family center approach, the views of the actors were similar. The model increases equality of treatment and equity for customers and lowers the threshold for access to services. Employees threatened to see different organizations engage in cross-sector collaboration and a shift to a knowledge-sharing work culture. From a work development perspective, employees felt that adopting the model as a way of working requires persevering work, a pro-development attitude, strong leadership and a willingness to commit to the goals of the family-centered business model.

Keywords: Family centered activity model, LAPE project, job development, multidisciplinary collaboration

Sisällys

1	JOHDANTO	5
2	LAPSI- JA PERHEPALVELUIDEN MUUTOSOHJELMA (LAPE)	9
	2.1 Lapsi- ja perhelähtöisyyden merkitys.....	9
	2.2 Perhekeskustoimintamalli	11
	2.3 Tutkimusympäristönä Tyrnävän kunta.....	16
3	MONIALAINEN YHTEISTYÖ	21
	3.1 Monialaisen yhteistyön merkitys	21
	3.2 Monialainen yhteistyö lapsiperhepalveluissa	31
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	37
	4.1 Tutkimustehtävä.....	37
	4.2 Fenomenologia tutkimusmenetelmänä.....	39
	4.3 Tutkimusaineiston muodostaminen	42
	4.4 Aineiston analyysi.....	45
	4.5 Tutkimuseettiset kysymykset	51
5	MONIALAINEN YHTEISTYÖ PERHEKESKUSMALLISSA.....	56
	5.1 Perhekeskustoimintamallin vaikutukset monialaiseen yhteistyöhön	63
	5.2 Kokonaisvaltaisen asiakastyön toteutuminen uudistuksessa.....	67
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	71
7	POHDINTA	75
	LÄHTEET	79
	LIITTEET	83

1 JOHDANTO

Tarkastelen pro gradu –tutkielmassani perhekeskustoimintamallin vaikutuksia monialaiseen yhteistyöhön työntekijöiden kokemusten ja käsitysten kautta. Tutkielmani käsittelee perhekeskusmallin toimintaedellytyksiä Tyrnävän kunnassa monialaisen toimijayhteisön näkökulmasta. Kohderyhmänä ovat hankeorganisaation työntekijöistä koottu kuuden hengen ryhmä, jotka ovat kaikki operatiivisen työskentelyn ammattilaisia omilla sektoreillaan. Tarve perhekeskustoimintamallin tarkemmalle tutkimukselle tuli Tyrnävän kunnasta, joka tarvitsi tietoa perhekeskustoimintamallin toimintaedellytyksistä kunnassa. Perhekeskustoimintamallin kehittämistyö tapahtuu osana Tyrnävän kunnan LAPE- hanketta. Valtakunnalliseen Lapsi- ja perhepalveluiden- hankkeeseen (LAPE) sisältyvä perhekeskustoimintamalli oli yksi Juha Sipilän hallituksen (2016) kärkihankkeista. Antti Rinteen hallitusohjelma jatkoi LAPE –muutoshanketta kausille 2020–2023.

Tutkielmani kohteena olevat monialaiset organisaatiot ja toimintakulttuurit ovat tutkimuksen aikana muutosvaiheessa. Kunnan peruspalveluiden järjestämistä on organisoitu perhekeskusmallin mukaisen palvelukonseptin suuntaan jo vuodesta 2015 saakka, jolloin perhekeskusmallin hankesuunnittelu aloitettiin kunnassa ensimmäisen kerran. Peruspalveluiden organisoimisen myötä myös monialaista yhteistyötä on kehitetty asemoimalla sosiaalityöntekijä ja lastenvalvoja terveydenhuollon kanssa samoihin tiloihin kunnan terveyskeskukseen. Sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan sijoittamisella lähelle terveydenhuollon peruspalveluita pyrittiin mahdollistamaan tehokkaampi monialainen yhteistyö sosiaali- ja terveystalouden toimijoiden välille sekä madaltamaan asiakkaiden kynnystä sosiaalipalveluihin. Lastenvalvojan rooli perheoikeudellisten palveluiden tarjoajana on sidoksissa terveydenhuollon-, mielenterveys- ja neuvolapalveluihin. Neuvolapalveluille kuuluu mm. isyysneuvotukset yhteistyössä lastenvalvojan kanssa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää työntekijöiden käsityksiä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Tutkimuksessa arvioidaan ja raportoidaan työntekijöiden käsityksiä ja tuodaan esille toiminnan mahdollisia onnistumisia ja kehittämiskohteita. Arviointi tuottaa tärkeää tietoa perhekeskustoimintamallin toimintatavoista, mahdollisista epäkohdista sekä hankkeen vaikuttavuudesta työntekijöiden näkökulmasta.

Erilaisten työkulttuurien ja toimintatapojen yhteensovittaminen saattaa olla haasteellista perhekeskustoimintamallin käynnistysvaiheessa. Tämän vuoksi työntekijöiden käsitysten tutkiminen antaa relevanttia tietoa hankkeen kehittämiseksi. Tarkastelemalla hanketta tieteellisen tutkimuksen välinein, on mahdollista saada syvempää ymmärrystä toiminnan kontekstissa vaikuttavista tekijöistä sekä hankkeen toimintaympäristöistä, mikä antaa myös merkityksen tämän tutkimuksen toteuttamiselle.

Perhekeskustoimintamalli on palvelujen kokonaisuus, joka sisältää lapsille ja perheille suunnatut hyvinvointia, terveyttä, kasvua ja kehitystä edistävät sekä varhaisen tuen ja hoidon palvelut. Perhekeskustoimintamalli verkostoi ja sovittaa yhteen nyt erillään olevat lapsiperheiden palvelut siten, että jokainen lapsi ja perhe saa tarvitsemansa tuen ja avun samasta paikasta. Perhekeskustoimintamalli palvelee pääsääntöisesti lapsiperheitä ja nuoria maakunnan ja kuntien tarpeiden mukaan. Perhekeskustoimintamalli on laaja kokonaisuus, ja hankkeessa on mukana kaikki Suomen maakunnat. Tässä tutkielmassa keskittyy Tyrnävän kunnan perhekeskustoimintamallin kehittämiseen.

Tyrnävän kunnassa on kehitetty perhekeskustoimintamallia hankkeena aikaisemminkin, mutta monialaista yhteistyötä ei ole aiemmin tieteellisesti tutkittu. Tutkielmani on paikallisesti ajankohtainen meneillään olevan kunnan palvelurakennemuutoksen vuoksi. Myös valtakunnallisesti koen tutkielmani olevan ajankohtainen, sillä perhekeskusmallin ja LAPE-muutosohjelman myötä useat kunnat ovat palvelurakenteen uudistuksen edessä, ja monialaisen yhteistyön kehittäminen on osa palvelurakenteen muutosta.

Perhekeskustoimintamalliin ja monialaiseen organisaatorajat ylittävään työkuultuuriin siirtymistä Tyrnävän kunnassa perustellaan hallituksen kärkihankkeen velvoittavuudella ja kunnan lapsiperheiden runsaudella. Lapsiperhepalveluiden ollessa yhtenäisempiä ja etenkin asiakkaan näkökulmasta kokonaisuudeltaan selkeämpiä, saavutetaan kuntalaisille lapsiperheille lisäarvoa perhekeskusmallin tarjoamalla lapsiperheille suunnatuilla palveluilla. Toimintamalli vähentää asiakkaan vastuuta tunnistaa palveluntarpeensa. Monialaisessa yhteistoiminnassa asiakkaan palveluntarvetta arvioidaan usean eri profession näkökulmasta, ja vastuu palveluiden riittävydestä ja oikeellisuudesta siirtyy asiakkaalta monialaisen toimiverkoston ammattilaisille.

Aihevalinta oli minulle luonteva, sillä työskentelen Tyrnävän kunnan lapsiperhesosiaalipalveluissa sosiaalityöntekijänä ja lastenvalvojana. Oma kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa työstäni, sillä monialainen yhteistyö eri ammattikuntien verkostoissa on olennainen osa sosiaalityön asiakasprosesseja. LAPE – hankkeen tarkoituksena on juurruttaa perhekeskeistä toimintamallia sosiaalityön konteksteihin esimerkiksi perhekeskustoimintamallin avulla. Monialainen yhteistyö on perusedellytys asiakaslähtöiselle työskentelylle, missä asiakkaan kokonaisvaltainen tilanne ja tarpeet arvioidaan, sekä työskentely suunnitellaan yhdessä niin asiakkaan, kuin monialaisen toimijatiimin kanssa. On asiakkaan edun mukaista, että hänen tilanteeseensa antaa näkemyksensä useampi asiantuntija.

Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ovat fenomenologisessa tutkimuksessa, jossa ei käytetä teoreettista viitekehystä säännönmukaisesti, eli ei ole nimettyä teoreettista mallia, jota tulisi käyttää, sillä fenomenologia pyrkii tiedostamaan yksilön kokemusmaailmaa (Laine 2018) Fenomenologien mukaan kokemuksellisuus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto. Tämä tarkoittaa elämän olemassaoloa subjektiivisesti kokemusten kautta, vaikka kokemukseen sisältyykin käsitteellisyttä. (Mt, 31) Fenomenografinen lähestymistapa on puolestaan sidoksissa suureen erilaisten kysymysten verkostoon, ja vaatii tutkijalta jatkuvaa pohdintaa tutkimuksen kaikissa vaiheissa (Laine 2018). Fenomenografian näkökulmasta yksilöt muodostavat toisistaan eriäviä käsityksiä samasta asiasta (Metsämuuronen 2006, 108).

Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on tuottaa informaatiota kunnalle monialaisen yhteistyön onnistumismahdollisuuksista sekä toimijoiden käsityksistä ja odotuksista perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Tutkielman tulosten pohjalta monialaisen yhteistyön kehittäminen sekä työkuulttuurin muutos saavat konkreettisen tietopohjan, jossa työntekijöiden ääni ja visiot antavat lisäarvoa kehittämistyölle. Työntekijöiden käsitysten ja odotusten tekeminen näkyväksi edesauttaa työntekijöiden sekä kehittämistyöstä vastuussa olevan hankeorganisaation ja ylemmän johdon keskinäistä yhteisymmärrystä kehittämistyön päämääristä ja tavoitteista.

Tutkielman toisessa luvussa taustoitan LAPE -muutosohjelmaa ja perhekeskustoimintamallin kehityskulkua ja sisältöjä sekä kuvaan Tyrnävän kuntaa avainlukujen kautta kehittämistyön ympäristönä ja perhekeskuksen hankeorganisaattorina. Luku kolme on tutkimuksen käsitteellinen luku, jossa tarkastelen monialaista yhteistyötä ja sen merkitystä.

Luku neljä on tutkimuksen toteutusluku. Luvussa viisi esittelen tutkimuksen tulokset sekä luvussa kuusi muodostamani johtopäätökset. Luku seitsemän on pohdintaluku, jossa tarkastelen tutkimusta kokonaisuutena tulosten pohjalta.

2 LAPSI- JA PERHEPALVELUIDEN MUUTOSOHJELMA (LAPE)

2.1 Lapsi- ja perhelähtöisyyden merkitys

Valtakunnalliseen Lapsi- ja perhepalveluiden- hanke (LAPE) oli yksi edellisen hallituksen (2016) kärkihankkeista. Uusi hallitusohjelma jatkoi LAPE -muutoshanketta kausille 2020–2023. LAPE- muutosohjelman yhteisenä perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus (THL 2018, 2). Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) tavoitteina ovat nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteensovitetut palvelut sekä toimintakulttuurin uudistaminen siirtämällä työkentelyn painopistettä ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä systeemiseen lastensuojelumalliin siirtymisellä peruspalveluita vahvistamalla. Muita tärkeitä päämääriä ovat lapsen edun ensisijaisuus ja vanhemmuuden tuki. Myös koulua ja varhaiskasvatusta kehitetään tukemaan nykyistä paremmin lapsen hyvinvointia.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (2019) mukaisesti listatut lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa ohjaavat seuraavat periaatteet:

1. Lapsen oikeudet ja lapsen etu
2. Lapsi- ja perhelähtöisyys
3. Voimavarojen vahvistaminen
4. Perheiden monimuotoisuus

Tavoitteet ohjaavat LAPE -muutosohjelman sisältöjä kokonaisvaltaisesti. LAPE -hankkeen juurruttaminen osaksi sosiaali- ja terveystalouden rakenteita on parhaillaan käynnissä valtakunnallisesti. Lapsi- ja perhepalveluiden kehittäminen systeemiseen suuntaan ja kohti perhekeskuspalvelumallia vaatii työntekijöiltä muutosvalmiutta ja kehittämismyönteisyyttä. Tässä tutkimuksessa tarkastelen työntekijöiden käsityksiä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön LAPE -muutosohjelman kontekstissa Tyrnävän kunnan perhekeskushankkeen yhteydessä.

Ihmisarvoon liittyviin oikeuksiin kuuluu osallisuus. Se on oikeutta osallistua omaan elämäänsä liittyvien päätösten tekoon sekä oikeutta tulla kuulluksi. Myös lapsella on oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. (Lapsen oikeuksien julistus, FRA 2015) ja olla mukana suunnittelemassa, kehittämässä ja arvioimassa myös heille suunniteltuja palveluja (Lastensuojelulaki 417/2007, Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 380/2009, Nuorisolain muutos 693/2010).

Osallisuus vaikuttaa eri tasoilla. Osallisuuden edistäminen vaatii toimintamalleja ja soveltuvia käytäntöjä. Perheen mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin palveluihin ja päätöksiin edellyttää perheen ja työntekijän laadukasta ja toimivaa yhteistyötä. Osallisuuden tarkasteleminen voidaan sijoittaa perheisiin, palveluihin, palvelujärjestelmiin vaikuttamisena lasten ja perheiden palveluiden kehittämisessä. Osallisuuden edellytyksiä ovat mm. mahdollisuus valita, saada tietoa sekä mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin prosesseihin. (Halme ym. 2014, 22.) Perhekeskusmallin mukaisesti asiakkaan palvelukokonaisuus rakennetaan yhteistyössä monialaisen asiantuntijatiimin ja asiakkaan kanssa. Asiakkaan osallisuutta korostetaan systeemisen orientaation myötä.

Systemisellä orientaatiolla tarkoitetaan monialaista asiakasperheen kanssa työskentelevää tiimiä, joka käyttää työskentelymenetelmänään systeemiseen perheterapiaan nojautuvalla työtetä. Työskentelyn on tarkoitus olla tavanomaista sosiaalityötä intensiivisempää ja kokonaisvaltaisempaa. Perinteiseen sosiaalityöhön verrattuna systeeminen malli painottaa sektorirajat ylittävään yhteistyöhön parityöskentelyn-, sekä yksintyöskentelyn sijaan. Mallissa vastuunjako monialaisen tiimin kesken on keskeistä. (Aaltio & Isokuorti 2019, 19.) Systeemisen työtteen integroiminen osaksi perhekeskusmallin mukaista monialaista työskentelyä, on rakenneuudistuksen yksi pysyvistä tavoitteista.

Euroopan unionissa YK:n lapsen oikeuksia on eritelty laajasti muun muassa lapsen perhe-elämän osalta. Lapsen oikeuksien normiston mukaan lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa sekä oikeus vanhempiensa läsnäoloon. Lapsella on oikeus saada huolenpitoa lapsen edun edellyttämällä tavalla. Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat huomioineet omissa lainsäädännöissään Euroopan unionin laatimat velvoitteet huomioien omat, maan yksilölliset ominaispiirteet, kuten esimerkiksi turvallisuus, varallisuus ja hyvinvointi ja niiden uhkatekijät. (FRA 2015, 78– 85.)

Aikaisemmat tutkimukset tai aihetta sivuavat tutkimukset valitusta aiheesta lisäävät tutkimuksen luotettavuutta (Kananen 2014, 54). LAPE- muutosohjelmaa on tutkittu sen kehityskulkuun verrattuna jo varsin paljon. Maakuntien tekemä tutkimustyö on ollut runsasta. LAPE- hanketta ovat maakunnissaan kehittäneet ja tutkineet mm. Etelä-Pohjanmaan sote, ISO Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Kainuun sote: Mukava Kainuu, Keski-Suomen Lasten ja perheiden parhaaksi -hanke, Kymenlaakson sote- ja maakuntauudistus, LAPE-muutosohjelma Etelä-Karjala, LAPE Etelä-Savo-muutosohjelma 2017-2018, LAPE Pirkanmaa, LAPE Päijät-Häme: Huomisen hyvinvointia lapsille ja perheille, LAPE Uusimaa - yhdessä olemme enemmän, Oma Häme: LAPE-kärkihanke, Pohjois-Pohjanmaan Toimiva arki lapsille ja perheille LAPE-hanke, Pohjois-Savo: Yhdessä -lasten ja nuorten hyväksi, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Poske: Perhekeskustoimintamalli Lappiin, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä: Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma, Satasote: Satakunta 2019, Sinun Pohjanmaasi - kärkihankkeet, Socca pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus: Lapsen paras Yhdessä enemmän, Soite Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalokuntayhtymä: Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma sekä Varsinais-Suomen Lupa auttaa.

2.2 Perhekeskustoimintamalli

Pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa (2011) oli kirjattuna tavoite perhekeskustoiminnan laajentamisesta. Toiminnan tavoitteiksi oli kirjattu palveluiden tuottaminen yhteistyössä kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Hallitusohjelma painotti erityisesti perhekeskusten tavoitetta ongelmien ennalta ehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen. Myös sosiaali- ja terveystalokitiikan strategiassa on strategiseksi päämääräksi määritelty ongelmien ennalta ehkäisy ja varhainen puuttuminen. Lisäksi strategiassa painotetaan, että perusta terveyteen ja hyvinvointiin luodaan varhaislapsuudesta lähtien. (Halme ym. 2012, 15.) Perhekeskustoimintamalli yhdistää uudella tavalla lapsiperheiden perustason palvelut kokoamalla terveydenhuollon-, sosiaalitoimen-, avoimen varhaiskasvatuksen-, sekä mielenterveys- ja kolmannen sektorin palvelut verkostoksi. Perhekeskusmallissa py-

ritään tunnistamaan perheiden riskit mahdollisimman varhain ja tarjoamaan mahdollisimman nopeasti tarpeen mukaista palvelua. (Hastrup, Paavilainen, Kekkonen, Leikas, Kivineva, Pihlajamäki & Lepistö 2016, 20.)

LAPE-muutosohjelmaa johtavat sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Muutosohjelman toimeenpanoa tukee Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö. LAPE-muutosohjelman myötä perustason lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut on verkostoitettu palvelukokonaisuudeksi (perhekeskus). Keskeisiä perhekeskuksen palveluita ovat mm. äitiys- ja lastenneuvolapalvelut, lääkäripalvelut, psykologipalvelut, fysioterapia, toiminta-, puhe- ja ravitsemusterapia, lasten ja nuorten suun terveydenhuolto, lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö, kasvatus ja perheneuvonta, perheoikeudelliset palvelut. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluvat sosiaalihuoltolain mukaiset lasten, nuorten ja perheiden palvelut. Palvelukokonaisuuteen kuuluu myös kolmannen sektorin, kuten järjestöjen ja seurakuntien toiminta ja palvelut. Opiskeluhoitopalveluiden (koulu-, ja opiskelijaterveydenhuolto, psykologi- ja kuraattoripalvelut) ja sivistyspalveluiden yhteistyö perhekeskustoimintamallissa on kiinteä.

Perhekeskustoimintamallin juuret ovat 1970-luvun Ruotsissa, jolloin maassa luotiin perusta toimintamallille. Voimakkaampaan kasvuun perhekeskusten määrä Ruotsissa lähti kuitenkin vasta 1990 -luvun lopussa. Suomessa ja Norjassa perhekeskusmallin kehittäminen ajoittui 2000 -luvun alkuun. Myöhemmässä vaiheessa myös muut Pohjoismaat, Tanska, Islanti ja Grönlanti kiinnostuivat perhekeskustoiminnasta. (Halme ym. 2012, 15.) Suomen perhekeskustoimintamallin tematiikka on samansuuntainen kuin Ruotsissa. Ruotsin perhekeskustoimintamalli on palvelukokonaisuus, jossa saman katon alle on koottu äitiysneuvola, lastenneuvola, avoin varhaiskasvatus sekä varhaisen tuen sosiaalipalvelut. (Mt, 15.)

Voidakseen yhdistää usean asiantuntijasektorin palvelut toimivaksi kokonaisuudeksi perhepalveluiden yhteistoiminnan tulee olla kitkatonta. Tämä vaatii perhekeskuksiin toimivat yhteistyörakenteet ja käytännöt. Yhteistyön toteutumiseen parhaalla mahdollisella tavalla voidaan vaikuttaa nimeämällä perhekeskukseen oma koordinaattori sekä monialai-

nen johto- ja ohjausryhmä. Monialaisesti laadittu toimintasuunnitelma sekä yhteistyösopimukset kolmannen sektorin kanssa edesauttavat yhteistyön toimivuutta strategisella tasolla. (Hastrup ym. 2016, 20.)

Toimijoina perhekeskustoimintamallissa on kaikenikäisille perusterveydenhuollon tason sairaanhoitoa tarjoavat terveyskeskuspalvelut, joiden palvelut eivät ole suoranaisesti osa perhekeskusta, mutta asiakkaan näkökulmasta ovat tärkeä osa perustason palveluita. Perustana perhekeskusten tehtävissä on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin, avun ja tuen tarpeet ja niihin vastaaminen. Perhekeskustoimijoiden yhteisiä tehtäviä ovat mm. hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, vanhemmuuden ja parisuhteen tuki, lähisuhdeväikivallan ehkäisy, sovinnolliseen eroon ja vanhemmuuden jatkumiseen auttaminen sekä varhainen tuki, hoito ja kuntoutus. Avioeroneuvonta yhtenä osana ennaltaehkäisevää sosiaalityötä ja perheoikeudellisia palveluita jalostuu osaksi perhekeskustoimintamallia. Perhekeskustason lisäksi on olemassa toimintaa tukevia erityisen tason palveluita, kuten erikoissairaanhoito ja lastensuojelu, jotka muodostavat erityisen tason kokonaisuuden peruspalveluiden rinnalle. (Halme ym. 2012, 15.) Perhekeskuksen strategisena päämääränä on siirtää sosiaali- ja terveyspalvelujen painopistettä korjaavasta edistävään ja ennaltaehkäisevään, sekä varhaiseen tukemiseen. Perhekeskusmalli pyrkii kaventamaan terveys- ja hyvinvointieroja sekä kokoamaan palveluista saumattoman palvelukokonaisuuden. (Hastrup ym. 2016, 20.)

Perhekeskus on pohjoismainen palveluinnovaatio, jonka ajatuksena on lapsiperheiden palveluiden saatavuus saman katon alta. Perhekeskustoimintamalli muodostuu perhepalveluverkostosta ja perhekeskuksesta, joka toimii perheiden kohtaamispaikkana. Palvelumalli tarjoaa yhteensovitetun lapsiperheiden hyvinvointia ja terveyttä edistäviä ja ongelmia ehkäiseviä varhaisen tuen palveluita sekä kolmannen sektorin palveluita. Perhekeskus on tapa järjestää lapsiperheiden palvelut monialaisesti ja keskitetysti. Palvelumalli toimii hallinnonalat ylittävästi ja yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa. Monialaisuus ja yhteistyö edesauttavat painopisteen siirtymistä korjaavista palveluista edistävään ja ehkäisevään toimintaan. (Halme ym. 2012, 15.) Tämä saattaa aiheuttaa degressiota myös esimerkiksi lastensuojelun vahvoihin interventioihin.

Perhekeskustoiminnan valtakunnalliseen kehittämistyöhön sisältyy kolmenlaista toimintamallia: neuvolälähtöisyys, matalan kynnyksen varhaiskasvatus- ja perhepalvelut sekä

niiden kehittäminen ja seudullinen perhekeskusyhteistyö. Kehittämisessä lähtökohtana pidetään kunnan lapsiperheiden palveluntarpeet. Painotukset kehittämistyössä vaihtelevat kunnittain palveluntarpeiden ollessa esimerkiksi kunnan asukkaiden ikärakenteesta johtuen erilaiset. Perhekeskusmallin kokonaisuuden näkökulmasta tämä on rikastuttava voimavara yhteistyölle. (Viitala 2007, 53.)

Suomalaiset perhekeskukset voidaan jakaa viiteen (5) ryhmään palvelukonseptiensa mukaisesti.

	Monialainen perhekeskusmalli (sama tila)	Monialainen perhekeskus (verkostomallinen)	Hyvinvointineuvola-tyyppinen perhekeskus	Avoimen varhaiskasvatuksen perhekeskus	Perhetuki-keskus
Äitiysneuvola	X	X	X	-	-
Lastenneuvola	X	X	X	-	-
Ehkäisevä sosiaalityö ja perhetyö	X	X	X	X	-
Avoimen varhaiskasvatuksen perheiden kohtaamispaikka	X	X	-	X	-
Järjestöt ja seurakunta	X	X	-	X	-
Mielenterveys-, päihde- ja psykiatriset palvelut	-	-	-	-	X

Kuvio 1. Perhekeskusmallit Suomessa (Halme ym. 2012, 17).

Terveyden- ja Hyvinvoinnin laitoksen (THL) selvityksen (2016) mukaan monialainen, samoissa fyysisissä tiloissa toimiva perhekeskus sisältää äitiys- ja lastenneuvolan sekä avoimen varhaiskasvatuksen. Lisäksi siihen kuuluu ehkäisevistä palveluista vähintään sosiaalityö, perhetyö ja kotipalvelu. Puolet (50%) suomalaisista perhekeskuksista ei toimi samassa tilassa, vaan on verkostoitunut kiinteäksi palveluverkostoksi. Ehkäisevillä sosiaalipalveluilla täydennettyjä neuvolapalveluita on Suomessa 22%:ssa perhekeskuksista. (Halme ym. 17-18.) Perhekeskustoimintamallin toteutuminen ilman samassa tilassa toi-

mimista on yhtä yleinen ratkaisu, kuin saman katon alle sijoitetut palvelut. Tärkeintä mallissa on, että palvelut ovat nykyistä joustavammin asiakkaiden saatavilla ja löydettävissä. Perhekeskustoimintamallin käyttöön ottaneissa kunnissa on perustettu perhekeskuksen omat verkkosivut, joiden lanseeraus on merkittävässä asemassa palvelukokonaisuuden käyttöönotossa.

Suurin osa Suomen lapsista ja lapsiperheistä voi hyvin ja heille riittävät nykyiset palvelut ja tukimuodot hyvinvointinsa ja terveytensä ylläpitämiseksi. (Hastrup ym. 2016, 13.) Lastensuojelun tarve on kasvanut maassamme 1990-luvulta saakka. Huostaanottojen määrä on 1990-luvun alusta lähes kaksinkertaiseksi. Myös lastensuojelun avohuollon tukitoimien määrä kasvaa jatkuvasti. (Hastrup ym. 2016, 13-14.) Lasten mielenterveysongelmien rajun kasvun, Suomen monikansallistumisen ja maailman talouspoliittisen tilanteen epävakaudet ovat osaltaan aiheuttaneet lastensuojelutarpeen kasvun. (Raunio 2004, 232.) Suomi on reagoinut lastensa tarpeisiin kehittämällä poliittisia linjauksia ja hankkeita, joissa lasten- ja lapsiperheiden asemaa pyritään korjaamaan ja parantamaan, sekä lastensuojelullisia interventioita vähentämään. Lapsiperheiden hyvinvointia kuormittavat moninaiset, kasvavat ongelmat, kuten perheen mielenterveys- ja päihdeongelmat ja turvakustojen puutteellisuus.

Lasten ja perheiden ongelmien ja varhaisen vaiheen riskitekijöiden tunnistamisessa avainasemassa ovat lasten ja lapsiperheiden palvelut. Varhaiskasvatuksen, lastenneuvola- ja raskaudenaikaisen terveydenhuollon, kolmannen sektorin lapsiperhepalveluiden, sosiaalipalveluiden sekä perusterveydenhuolto palveluiden tarjoama ennaltaehkäisevä peruspalvelu on merkittävässä asemassa avun tarjoamisessa oikea-aikaisesti ja ennaltaehkäisevästi. Palveluiden perustehtävä on tarjota lapsille ja lapsiperheille turvaa hyvän elämän toteutumiseen, turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Palvelukokonaisuuksia ohjaa kansallisen lainsäädännön ja ohjauksen lisäksi mm. YK:n lasten oikeuksien sopimus (1989), jonka mukaan säädetään lasten oikeudesta riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista, erityisestä suojelusta sekä hoivasta. Lasten oikeuksien sopimuksessa säädetään lisäksi lapsen oikeudesta osallistua omista asioistaan päättämiseen lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Hastrup ym. 2016, 14.)

Perhekeskuksien palvelukokonaisuudet vaihtelevat sisällöiltään kunnittain. Peruspalveluiden piiriin ajatellaan kuuluvan äitiys- ja lastenneuvolapalvelut, avoin varhaiskasvatus

ja ehkäisevän sosiaalihuollon palvelut. Nämä ovat niin sanottuja ydinpalveluita, jotka on koottu kiinteäksi palveluverkostoksi. Perhekeskustyyppisistä malleista puhuttaessa tarkoitetaan sellaisia palvelukokonaisuuksia, joista puuttuu jokin ydinpalveluista. (Hastrup ym. 2016, 18.)

Perhekeskustoimintaa ohjaava lainsäädäntö koostuu seuraavista lakikokonaisuuksista (Hastrup ym. 2016, 19):

1. Terveystieteiden tutkimuslaki 132/2010
2. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011
3. Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
4. Lastensuojelulaki 417/2007 sekä laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019
5. Varhaiskasvatustutkimuslaki 3/1973 suunnitelman perusteet 2003/2005
6. Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 1287/2013

Perhekeskustoimintamallin mukainen kulttuurinen muutos on valtakunnallisesti aluillaan. Kehittämistyössä on vielä paljon haasteita, sillä perhekeskusmallin juurruttaminen osaksi työ kulttuuria vaatii toiminnan johdonmukaista koordinaointia sekä uudenlaisia sopimuskäytäntöjä sektorirajat ylittävään yhteistyöhön. Suurimpina haasteina nähdään erilaiset johtamiskäytännöt ja koulutus. Johtamisen tulisi olla rakenteisiin vaikuttavaa, vahvaa muutosjohtamista siirtymässä uuteen monialaiseen ja systeemiseen työorientaatioon. Perhekeskusten kehittäminen on otettu valtakunnallisesti hyvin vastaan ja toimijoiden keskuudessa on havaittavissa kehittämismyönteisyyttä. (Viitala 2007, 5.)

2.3 Tutkimusympäristönä Tyrnävän kunta

Tutkimusympäristönäni on noin 7000 asukkaan vireä ja ikärakenteeltaan nuori Tyrnävän kunta Pohjois-Pohjanmaalla Oulun eteläpuolella. Tutkimukseni aineisto on kerätty kunnan LAPE- muutosohjelman ja perhekeskustoimintamallin hankeorganisaatiolta sekä kunnan työntekijöiltä.

Tilastokeskuksen taulukosta (Kuntien avainluvut 2018) selviää, että Tyrnävän kunnan sosiaali- ja terveystoiminnan nettokäyttökustannukset ovat olleet vuonna 2018 yhteensä 3 046 euroa/asukas. Nettokäyttökustannuksiin lasketaan sosiaali- ja terveystoimen kaikki keskeiset kustannukset, jotka kunta on itse tuottanut tai ostanut ulkopuoliselta taholta. Kuntaliiton sosiaali- ja terveystoimintatilaston (2018) mukaan Tyrnävän kunnan nettokäyttökustannukset ovat kohtuulliset, kun verrokkina käytetään esimerkiksi Tyrnävän lähellä sijaitsevaa Utajärven kuntaa, jossa nettokäyttökustannukset olivat samana vertailuvuonna 4 073 euroa/asukas. Oulun vastaavat kustannukset olivat samana vuonna 3 017 euroa/asukas. Suomen muita kuntia tarkasteltaessa voidaan havaita, että esimerkiksi Kaijuun maakuntaan kuuluvassa Puolangan kunnassa nettokäyttökustannukset olivat jo 6 053 euroa/asukas. Nettokäyttökustannuksiin vaikuttaa oleellisesti kunnan asukasrakenne. Ikärakenteeltaan vanhusvoittoinen kunta vaatii suhteessa nuoria kuntia enemmän nettokäyttökustannuksia.

Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2018 lopussa Tyrnävällä oli 6758 asukasta, joista 1016 lapsiperheitä. Sosiaalihuoltolain mukaisessa perhetyössä oli kuntalaisista lapsiperheitä 42 perhettä (4,8 % kaikista lapsiperheitä, kunnan kustantamat palvelut) ja lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa oli 65 lasta (2,6% koko väestöstä). Lapsiperheitä suurin osa (706 perhettä) oli avioliitossa olevien vanhempien perheitä. Avioliitossa elävien vanhempien perheitä oli tilaston mukaan 162 perhettä. Yksinhuoltaja- äitejä lapsineen kunnassa oli 117 perhettä ja yksinhuoltaja- isejä 31 perhettä. Alle 15- vuotiaiden osuus asukasrakenteesta on 31,8 %. Asukkaiden keski-ikä Tyrnävällä on 34,1 vuotta. Tyrnävällä syntyi vuonna 2018 102 vauvaa ja kuoli 28 henkilöä. Kuntaa voidaan näin ollen pitää positiivisen asukasrakenteen kehityksen kuntana. Tyrnävä on asukasrakenteeltaan nuori kunta, jossa 65- vuotta täyttäneiden osuus väestöstä on 12,7%. Avioeroon vuonna 2018 Tyrnävällä tuomittiin 12 pariskuntaa. Avioliittoja taas solmittiin samana vuonna 23 kappaletta. (Tilastokeskus, kuntien avainluvut 2018.)

Vuonna 2018 Tyrnävän kuntaan muutti 375 uutta asukasta ja kunnasta pois muutti 422 asukasta (Tilastokeskus, kuntien avainluvut 2018). Tyrnävän muuttovetovoima on kyseisenä tarkasteluvuonna ollut negatiivinen. Muuttovetovoima kertoo kunnan elinvoimaisuudesta. Elinvoimaisuus on kunnan taloudellinen perusehto. Tyrnävän kunta sijaitsee

Pohjois-Pohjanmaan maakunnan keskiosassa, noin 35 kilometrin päässä Oulusta. Tyrnävä tunnetaan perunoistaan ja perunaviinatehtaastaan. Tyrnävä on vireä ja kehittynyt maalaiskunta, jossa vaikuttaa vahva talonpoikaisperinne. Kunta on aktiivinen toimija useilla osa-alueilla harrastusten ja tapahtumien järjestäjänä. Lisäksi kunnassa toimii aktiivisia kolmannen sektorin toimijoita, kuten Mannerheimin lastensuojeluliiton Tyrnävän yksikkö.

Kunnan tilastollisia tunnuslukuja tarkasteltaessa voidaan havaita, että kunnan lapsiperheiden suuri määrä ja väestön alhainen keski-ikä antavat perhekeskustoiminnalle merkityksen ja tarpeen Tyrnävän kunnassa. Voidaan ajatella, että perhekeskustoimintamallin kehittäminen kuntaan tilastojen valossa on kannattavaa. Tyrnävän kunnan perhekeskustamallin sisältö koostuu ydinpalveluista, sekä lisäksi perusterveydenhuollon, lastenpsykiatriset ja mielenterveys- ja päihdepalvelut. Nykytilanteessa kunnassa toimivat seuraavat perhekeskukseen integroitavat peruspalvelut:

Neuvolapalvelut

Perhekeskuksella tarkoitetaan palvelukokonaisuutta, johon kuuluu vähintään äitiys- ja lastenneuvolan, avoimen varhaiskasvatuksen sekä ehkäisevän sosiaalihuollon palvelut (Hastrup ym. 2016, 18). Tyrnävän kunnan neuvolapalvelut koostuvat kahdesta äitiysneuvolan terveydenhoitajasta, joilla työskentelyn fokuksessa ovat kuntalaiset, raskaana olevat äidit ja vastasyntyneet lapset. Toinen äitiysneuvolan terveydenhoitajista on osa-aikainen, työpanoksensa ollessa 30%. Terveydenhoitajia lastenneuvolassa on yhteensä kolme. Lastenneuvolassa hoidetaan alle kouluikäisten perusterveydenhuolto.

Varhaiskasvatuspalvelut

Tyrnävän kunnassa on kahdeksan (8) varhaiskasvatusta tarjoavaa päiväkotia, joista kolme on yksityisessä omistuksessa. Esiopetusta järjestetään kolmessa (3) päiväkodissa sekä kahden alakoulun yhteydessä.

Kouluterveydenhuollon palvelut

Tyrnävällä perusopetusta järjestetään viiden (5) koulun voimin. Kouluterveydenhoitajia kunnassa on kolme (3) ja koulukuraattoreita kaksi (2). Kouluterveydenhoitajien vastuualueet on jakautuneet kouluittain. Kuraattoreiden vastuualueet ovat jakautuneet ala- ja yläkoulujen oppilaisiin.

Lastensuojelupalvelut

Tyrnävän kunnan sosiaalitoimi järjestää kuntalaisille lapsiperheille lastensuojelun sosiaalipalveluita neljän (4) sosiaalityöntekijän, kolmen (3) sosiaaliohjaajan ja kahden (2) kotipalvelun perhetyöntekijän voimin. Yksi (1) sosiaaliohjaajista on perheterapeutin koulutuksen saanut ammattilainen. Muita sosiaalitoimen palveluita ovat sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut, perheoikeudelliset palvelut, jälkihuollon palvelut, vammaissosiaalityön palvelut, päihde- ja aikuissosiaalityö sekä täydentävä toimeentulotuki.

Päihde- ja mielenterveyspalvelut

Tyrnävän kunnassa päihde- ja mielenterveyspalvelut järjestetään moniammatillisen yhteistyöverkoston toimesta. Sosiaalitoimi on keskeinen toimija päihde- ja mielenterveysasiakkaiden interventioissa ja palveluntarpeenarvioinneissa etenkin palveluiden- ja hoidon suunnitteluvaiheessa, mutta suuri vastuu on myös terveydenhuollon päihdehoitajilla ja mielenterveyspalveluilla. Päihdehoitajia kunnassa on kaksi (2). Heistä toisella on vastuualueellaan kroonistuneet päihdeongelmat, ja toisella akuutit, esimerkiksi lastensuojelun asiakkaiden päihdeongelmat ja niiden seuranta. Päihdetyöntekijöiden keskeisiin tehtäviin kuuluu päihdeongelmissa seuranta sekä päihdeongelmissa tukeminen. Mielenterveystyötä kunnassa tekee neljä ammattilaista. Psykologeja on kaksi (2), joista toinen on erikoistunut lapsille annettavaan terapiaan. Lisäksi kunnassa on kaksi (2) psykiatrista sairaanhoitajaa, joilla on merkittävä rooli päihde- ja mielenterveysasiakkaiden palveluiden tuottamisessa.

Perheoikeudelliset palvelut ja avioeroneuvonta

Kunnassa on yksi (1) perheoikeudellisia palveluita tarjoava lastenvalvoja, jonka vastuualueeseen kuuluvat kaikki kuntalaiset. Perheoikeudellisiin palveluihin kuuluvat isyydenselvitykset, huolto- ja tapaamis-, sekä elatussopimukset. Lastenvalvoja tekee työtään tällä hetkellä toimivassa konseptissa yksin, mutta perhekeskusmallin mukaisesti tehtävänkuvaa laajennetaan tulevaisuudessa tarjoamaan kuntalaisille mm. avioeroneuvontaa. Avioeroneuvontaa lastenvalvoja tarjoaa kunnan perheterapeutin kanssa. Pääpaino avioeroneuvonnassa on ennaltaehkäisevissä palveluissa, joissa ”Hyvä ero” – ideologiaa hyödyntäen pyritään auttamaan perheet yli avioerosta lapsen näkökulmasta oikein.

Kunnan taloudellisella tilanteella on suuri merkitys lapsiperheiden palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä. Myös johdon ja työntekijöiden näkemysten merkitys palveluiden suunnittelussa ja kehittämistyössä koettiin tutkimuksen mukaan merkitykselliseksi. Vähiten painoarvoa oli tutkitulla tiedolla sekä lasten ja lapsiperheiden näkemyksillä. (Halme ym. 2014, 6.) Pro gradu- tutkielmassani keskityn työntekijöiden näkemyksiin, sillä työntekijöillä on vaikutusmahdollisuudet monialaisen työn kehittämisessä perhekeskustoimintamallissa oman ammattialansa puitteissa. Lisäksi heillä on vahva näkemys asiakkaidensa palveluiden tarpeesta. Vaikka LAPE- hanketta ja perhekeskustoimintamallia onkin tutkittu Suomessa runsaasti, työntekijöiden näkökulmasta aihetta ei ole tutkittu.

3 MONIALAINEN YHTEISTYÖ

3.1 Monialaisen yhteistyön merkitys

Kautta ihmisen koko kehityshistorian, on ongelmia ratkottu yhteisesti ponnistellen. Nykyisin pitkälle kehittyneiden ja eriytyneiden professioiden kautta yhteistyön tarvetta ei ole helppo havaita. Asioita hahmotetaan oman asiantuntijuuden kautta, jolloin näkökulma usein kapeutuu. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2016, 32.) Monialaisen yhteistyön teoreettinen kehityskaari on saanut alkunsa tieteiden risteyskohdissa, joissa on havaittu, ettei yksi tieteenala yksin riitä monimutkaisten ilmiöiden tarkastelussa. Monialaisen yhteistyön uskotaan takaavan tasapuolisemman ja läpinäkyvämmän päätöksentekotyön. Monialaisen yhteistyön painoarvo on alati kasvava niin organisaatioiden arkityössä, kuin koulutuksessakin. (Nikander 2003, 279.)

Maakuntien tehtävä palveluiden yhteensovittamisessa korostuu etenkin lasten, nuorten ja perheiden osalta. Lapset ja nuoret ovat usein erilaisten yhteiskunnallisten palveluiden piirissä, ja heille suunnatun avun on oltava nopeasti saatavilla tarpeen vaatiessa. LAPE-muutosohjelman tarkoitus on uudistaa palveluita lapsi- ja perhelähtöisiksi. Palvelut pyritään tuomaan lähelle lasta ja perheitä. Palveluiden oikea- aikaisuuden lisäksi tavoitteena on tuottaa palveluita asiakkaalle luontaisissa ympäristöissä, kuten kotona, koulussa ja varhaiskasvatuksessa. (THL 2018,1.) Nykyisissä palvelujärjestelmissä, missä luodaan palveluita lapsille-, lapsiperheille- ja nuorille, korostetaan työskentelyn lapsilähtöisyyttä. Esimerkiksi hyvinvointipalvelut kehittyvät lapsilähtöisemmiksi ja lasta osallistaviksi, moniammatillisten verkostojen työskentelyä viritetään lapsikeskeisiksi. Lapsen etuun viittaaminen juontaa juurensa lastensuojelun ytimestä. Systeminen lastensuojelun työorientaatio on antanut vaikutteita myös sosiaali- ja terveydenhuollon lapsiperhetyöskentelyyn. (Pösö 2012,76.)

LAPE- muutosohjelmassa korostuu perheen ja lapsen kokonaisvaltaisen tilanteen huomioimista ja vastuun ottamista asiakkaan kokonaistilanteesta. Monialainen yhteistyö on perustana asiakkaan kokonaistilanteen huomioimiselle ja oikeiden yhteistyötahojen sitomi-

sesta asiakkaan asiaan. Monialaisella palvelulla pyritään myös asiakkaan pois lähettämisen vähentämiseen. (THL 2018,2.) ”Asiakas on aina oikeassa paikassa”-periaatteella toimiva matalan kynnyksen palvelukokonaisuus ei siis lähetä asiakasta pois ja ohjaa toisen ammattikunnan piiriin, vaan kutsuu oikean tuki- instanssin asiakkaan luo. Näin ”yhden katon alla”- periaate käytännössä toimii. Tämän kaltainen ammatillisen panoksen jakautuminen madaltaa asiakkaan kynnystä hakeutua palveluiden piiriin. Lisäksi se siirtää vastuuta asiakkaalta ammattilaiselle hakea tukea ja tunnistaa tuen tarpeitaan.

Monialaisissa yhteistyöverkostoissa työskennellessäni olen miettinyt, toimiiko yhteistyö parhaalla mahdollisella tavalla, ja miten yhteistyötä voitaisiin kehittää. LAPE-muutosohjelman mukana tulevan laajan palvelurakenteen muutoksen yhteydessä on mielestäni hyvä hetki tutkia laajemmin monialaisen yhteistyön toimivuutta ja sen kehittämistarpeita. Perhekeskustoimintamallissa on kyse eri palvelusektoreiden osittaisesta integroitumisesta yhdeksi palveluiden struktuuriksi.

Jotta asiakkaan tilannetta kyetään tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti ja systeemisen orientaation valossa, tarvitaan siihen usean eri tieteenalan näkökulmaa (Isoherranen 2012, 14). Asiakastilanteiden haasteiden moninaistuessa usein havaitaan, että tilanteen kompleksisuus vaatii holistista lähestymistapaa useasta eri professionista käsin. Monialaisen yhteistyön kehittäminen onkin saanut alkunsa havainnoista, joissa on todettu, että ilmiön tarkastelemiseen vaaditaan monialaista näkemystä eri tieteenaloilta. Tämä on johtanut organisaatioiden rakenteiden ja toimintatapojen kehittämistarpeisiin. (Isoherranen 2012, 14.) Monialaisessa yhteistyössä tavoitteena on rakentaa dialogi asiakkaan ja muiden yhteistoiminnallisissa tiimissä työskentelevien ammattilaisten välille. Dialogin lisäarvona korostuu nimenomaan se, että se rakentuu vain yhteistyön tuloksena, sitä ei yksin voida saavuttaa (Pärnä 2012, 218). Monialainen yhteistyö on käytännön työmenetelmien lisäksi loppujen lopuksi puhetta (Nikander 2003, 288).

Eri professionissa toimijoiden toimintalogiikka on erilainen, ja tulokulma asiakkaan asiaan kumpuaa eri lähtökohdista, yhteisyys löytyy lapsen ja perheen tarpeista sekä tavoitteista, jotka eivät ole sektorikohtaisia. Yhteistoiminta vaatii rakenteita. (Halme ym. 2014, 20.) Organisaatiot koostuvat sosiaalisista toimintajärjestelmistä, joiden avulla koordinoidaan toimintaa. Organisaatiot sisältävät rakenteita, ja ne koostuvat toisistaan riippuvaisista ih-

misistä, joiden yhteinen tavoite on harjoittaa määrättyä tavoitteellista toimintaa. Organisaatioille on muodostunut informaali työskentelykulttuuri, joka ohjaa organisaation toimijoita. Tapa, jota organisaation jäsenet noudattelevat työskentelyssään toistensa sekä muiden organisaatioiden kanssa, liittyy juuri työskentelykulttuuriin. (Pärnä 2012, 16.) Eri ammattiryhmien yhteistyötilanteissa tuotettu tieto on käyttökelpoista kehittämis- ja kouluttamistyössä, sekä olemassa olevien käytäntöjen kehittämisessä. Sektorikohtaiset rajat ylittävän yhteistyön lisäarvo päätöksenteon välineenä tulee saamaan tulevaisuudessa lisää painoarvoa. Yhtäältä monialaisen yhteistyön tavoitteet ja tehtävät tulevat entisestään monimuotoistumaan. Asiakaskunta tulevaisuudessa monimuotoistuu esimerkiksi väestön ikääntymisen seurauksena, mikä aiheuttaa asiakaskunnan muodostumisen yhä heterogeenisempään suuntaan. (Nikander 2003, 288.)

Tarve laajentaa asiantuntijuutta yhteisöllisempään suuntaan kumpuaa useista eri tieteenaloista. Asiantuntemuksen laajentaminen kollegiaalisesti on askel kohti tietoa jakavaa työskentelykulttuuria ja monialaisen yhteistyön orientaatiota. Asiantuntijuuden teoreettisina lähtökohtina Kaarina Isoherranen esittelee tutkimuksessaan (2012) kaksi voimakkaasti vaikuttavaa lähestymistapaa. Yhteisöllisen ja hajautetun asiantuntijuuden sekä verkostoituneen asiantuntijuuden. Suomessa tiimityöhön liittyvää tutkimusta on tehty varsin paljon toiminnan teorian viitekehyksestä. Tiimi- ja verkostoasiantuntijuuden peruslähtökohtana on, että päätöksenteon ja tiedonkulun hierarkkiset rakenteet puretaan ja keskitytään työn sisältöihin sekä keskinäiseen yhteistyöhön. (Isoherranen 2012, 63-64.) Monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan käytännönläheistä yhteistyötä, joka asettaa professioiden väliselle työnjaolle haasteita ja vaatimuksia. Abstraktitason optimaalisen ammatillisen tason säilyttämiseksi ammattikuntien toimijat reagoivat eri tavoin erilaisiin yhteistyön tilanteisiin. Monialaisessa yhteistyössä professioiden välille syntyy horisontaalisesti ja vertikaalisesti jakautuneita hierarkioita. (Pärnä 2012, 40.)

Monialaisessa yhteistyössä keskeistä on perhelähtöisyys sekä yhteisistä lapsen ja perheen palvelukokonaisuuden tavoitteista, menettelyistä, palveluista ja vastuista sopiminen. John Horder kirjoittaa teoksessa *Interprofessional Collaboration: From Policy to Practice in Health and Social Care* (Leathard 2004) moniammatillisen orientaation perustuvan sen jatkuvaan kehittämiseen. Monialainen yhteistyö syntyy siinä viitekehyksessä, jossa sitä kehitetään. Organisaation hallitus ja johto ovat merkittävimpiä tekijöitä monialaisen toiminnan mahdollistajina, sillä heillä on valta joko edistää tai heikentää sitä.

Tieteenalojen integroinnilla monialaiseksi yhteistyöksi estetään tiedon pirstaloituminen. Lisäksi se on ratkaisu holistisen tiedon puutteellisuuksiin. Tieteiden yhdistäminen luo mahdollisuuksia löytää sellaisia ratkaisuja, joita ei yhden tieteenalan varassa olisi pystytty löytämään, eikä erillinen tiede kykene sitä yksin tuottamaan. Yhteistoiminta vaatii rakenteita. (Halme ym. 2014, 18.)

Malcolm Payne (2000) kuvaa moniammatillisen yhteistyön kehittämistä pyrkimyksenä tuottaa moninäkökulmaisuuksia ja holistisuutta päätöksiin. Lisäksi Payne määrittelee monialaisen yhteistyön monitieteiseksi ja monitoimijaiseksi työksi, jossa useat eri ammattiryhmät sopeuttavat roolejaan toistensa kanssa ja luovat vuorovaikutuksen keskenään yhdistäen tietonsa ja taitonsa sekä vastuunsa (Payne 2000, 9). Parhaimmillaan monialainen yhteistyö on dialogista vuoropuhelua, asiantuntijuuden jakamista ja oman ammattialansa näkemyksen esille tuomista, jolloin myös monialaisessa dialogissa syntyneiden toimintatapojen kehittäminen on mahdollista.

Paynen (2002) kehittämän mallin mukaan monialaisen yhteistyön kehittäminen mahdollistuu seuraavien menetelmien keinoin: Toimintamallien muodostaminen, sisällön suunnittelu, suunnitelman tekeminen ja toimintamallin luominen, suunnitelman toteuttaminen, suunnitelman arviointi ja jatkon suunnittelu sekä mahdollisten muutosten toteuttaminen. Ratkaisevan tärkeää kehittämistyön onnistumiselle on johdon tuki. Erityisen korostuneessa roolissa johtaminen on kehittämistyön tuloksena syntyneiden palvelukokonaisuuksien, toimintamallien ja uusien menetelmien juurruttamisessa osaksi normaalitoimintaa.

Monialaisessa yhteistyössä kyse on kuvaavasti verkostotyöstä, missä asiakkaan ympärille muotoutuu asiantuntijaverkosto. Monialaisessa professioiden välisessä työskentelyssä kunkin ammattialan ydinsaaminen aktualisoituu. Rajapinta-työskentely vaatii kultakin professiolta tietoisuutta työskentelyyn, jotta ammattikuntien väliset rajat voidaan ylittää. (Edwards 2010,44.) Oman ammattialansa painopisteen asiakkaan asiaan tuo oman alansa ammattilainen, joka kykenee tarkastelemaan tilannetta muiden ammattialoista katsottuna poikkeavista lähtökohdista. Lopputulemana asiakas saa kokonaisvaltaisen arvioinnin ja tuen tilanteensa ratkaisemiseksi, eikä tuen hakeminen eri instansseista jää asiakkaan vas-

tuulle. Isoherranen määrittelee monialaisen yhteistyön (2012) seuraavasti: *”Moniammatillista yhteistyötä voidaan kuvata sosiaali- ja terveysalalla asiakas- /potilaslähtöisenä työskentelyinä, jossa pyritään huomioimaan potilaan elämän kokonaisuus ja hänen hoito- ja hoivapolkunsa. Yhteisessä tiedonkäsittelyssä eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot kootaan yhteen. Vuorovaikutusprosessissa rakennetaan tapauskohtainen tavoite ja yhteinen käsitys (jaettu sosiaalinen kognitio) potilaan tilanteesta, tarvittavista toimenpiteistä ja ongelmien ratkaisuihin. Tiedon kokoaminen yhteen tapahtuu joustavasti, sovituilla välineillä ja/tai foorumeilla sovituin toimintaperiaattein. Asiakas/potilas ja/tai hänen läheisensä ovat tarvittaessa mukana keskustelussa.”* (Isoherranen 2012, 22.)

Monilaisen yhteistyön jarruttavia tekijöitä ovat esimerkiksi yhteistyön osapuolien avoimuuden puute, tietämättömyys toisen ammattialan keskeisistä sisällöistä, keskinäisen luottamuksen puute ja keskinäisen kunnioituksen puutteellisuudet. Myös yhteisten ammattikäsitteiden tuntemus saattaa olla vaillinaista ja tästä johtuen verkostotapaamisten sujuvuus eri ammattikuntien välillä vaikeutuu. Monialainen yhteistyö vaatii jatkuvaa arvioimista ja kehittämistä. Kehittämistyötä ei tehdä pelkästään ylhäältä päin, vaan myös alhaalta ylöspäin. Tiimit kehittävät toimintaansa jatkuvasti toimiessaan. Tiimien tarkoituksena ei ole tuottaa mekaanisesti ratkaisuja, vaan päätöksiä tehdään rakentaen ne asiakkaan tarpeista ja tilanteesta lähtien. (Isoherranen 2012, 27.)

Vaikkakin moniammatillista yhteistyötä ja palvelujärjestelmien ylisektorista kehittämistä pidetäänkin yleisesti vastauksena palveluiden laadun ja kustannustehokkuuden kehittämisessä, ovat alati haasteina edelleen yhteistyön hyödyntäminen käytännössä. Vaikka yhteistyötä korostetaan, ei toiminta käytännössä ole aina toimivaa. Lisäksi haasteina monialaisessa yhteistyössä nähdään erillisten koulutusten monimuotoisuus ja se, ettei kaikki tiimissä toimivat välttämättä tiedä, mitä eri ammattiryhmän osaamisalueeseen kuuluu (Isoherranen 2012, 47). Monialaisen yhteistyön sektorirajat ylittävän työotteiden hallintaan saamista voi edesauttaa Anne Edwardsin (2010) mukaan keskittymällä kokonaisvaltaisesti asiakkaan tilanteeseen sekä selkiyttämällä itselleen tavoitteen ja tarkoituksen sekä oman roolinsa verkostossa. Työskentelyn orientoitumisessa monialaiseksi voi auttaa myöskin muiden ammattikuntien arvojen ja paikallisten verkostojen ymmärrys ja tuntemus. Tärkeänä Edwards näkee myös pedagogisen asenteen omaksumisen tilanteessa. Avoimuudella ja vastaanottavaisuudella on positiivisia vaikutuksia monialaisessa verkos-

totyöskentelyssä. Kun kykenee tulemaan ulos oman professionsa tiukkarajaisesta kuoresta ja on valmis oppimaan muilta ammattilaisilta, saattaa menestyä monialaisen yhteistyön verkostoissa.

Perinteisissä hierarkkisissa organisaatioissa yleisenä ongelmana on kompleksisten tilanteiden ongelmanratkaisukykyyn puute. On ennustettu, että perinteisten organisaatioien aikakausi on ohi, ja ollaan siirtymässä verkostoitumisen aikakaudelle. Verkostotyöskentelyllä tarkoitetaan monialaista yhteistoimintaa, jossa useamman toimijan välinen vastavuoroinen ja keskinäiseen tiedon ja resurssien perustuva yhteistyösuhde muodostuu arvontuottamismalliksi. Arvontuottamismallissa yhdistyy toimijoiden ammattiosaaminen sekä voimavarat. Näin muodostuu kaikkia osapuolia palveleva synergiaetu. Kaikkien toimijoiden tulee olla tietoisia jaetusta yhteistyötilasta, jolloin mahdollistuu merkittävän ja rakentavan asiakastyön puitteet. Onnistuminen edellyttää jokaiselta toimijalta kriittistä ja reflektiivistä oman työn ja ammattialan tarkastelua. (Edwards 2010, 47.)

Monialaisen yhteistyön kehittäminen kuuluu monen kunnan strategiaan. Sen avulla voidaan vastata tehokkaammin sosiaali- ja terveystalouden asiakkaiden tarpeisiin ja yhtäältä myös palvelurakenteen tehokkuushaasteisiin. Monialainen yhteistyö nähdään mahdollisuutena, jonka kehittämiseen on kannattavaa panostaa. (Pärnä 2012, 219.) Kehittämistyössä tärkeää on työmenetelmien ja tietotaidon juurruttaminen. Juurruttamista edistää vahva johdon- ja esimiesten tuki, monialaista yhteistyötä tukeva resurssointi ja työntekijöiden oma motivaatio.

Kehittämistyö syntyy yhteisen oppimisprosessin myötä. Uudenlainen työskulttuuri kehittyy hitaasti ja vaatii panostusta juurtuakseen. Uudenlainen tietoa jakava työskulttuuri on prosessi, joka syntyy yhteisen oppimisprosessin tuloksena. Kehittämistyössä käytännön toimijoiden osallisuus on tärkeässä roolissa, sillä se mahdollistaa kehittämistyössä käytettyjen menetelmien muuttumisen uusiksi työkäytänteiksi. Muutosvastarinnan muuttaminen innovatiivisuudeksi mahdollistuu kehittämisprosessissa, kun yhteiskehittelylle ja työntekijöiden moniäänisyydelle annetaan tarpeeksi liikkumatilaa. Monialainen yhteistyö itsessään on parhaimmillaan ammattilaisten osaamista ja palvelurakennetta kehittävä. (Pärnä 2012, 220.)

Verkostoitumisen prosessimalli on nelivaiheinen.

1. *Verkoston haasteen kartoittaminen.* Mikä on asiakkaan tilanne, kuka asiakas on. Kutsutaan verkosto koolle asiakkaan tarpeen lähtökohdista.
2. *Yhteisen tavoitteen määrittely ja toimintatapojen suunnittelu.* Mikä on asiakkaan edun mukaista ja miten tavoitetta kohti lähdetään työskentelemään. Mitkä ovat prioriteetit.
3. *Systemaattinen verkostotyöskentely.* Tavoitteisiin tähtäävää toimintaa monialaisesti. Työskentelyssä huomioidaan asiakkaan osallisuus. Tilanteiden muuttumisen sensitiivinen seuraaminen ja mukautuminen muuttuviin tilanteisiin.
4. *Verkoston tuotosten levittäminen.* Kaikille asiakkaan kontekstissa mukana oleville monialaisen toimijaryhmän jäsenille sama tieto. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 18.)

Monialaisen yhteistyön positiivisia aspekteja ovat toimialakohtaisen ammattiosaamisen jakaminen ja tehokas palvelun tarjoaminen. Tämä saattaa johtaa parhaimmillaan työtyytyväisyyden kasvuun, sillä resurssien yhdistäminen ja tiedon jakaminen ovat monialaisen, onnistuneen yhteistyön kulmakiviä. (Leathard 2004, 9.) Monialaista yhteistyötä luonnehditaan jopa lainsäädännössä kustannustehokkaana ja myönteistä lisäarvoa tuottavana työskentelymuotona. Yhteistyö on kaksisuuntainen suhde toimijoiden välillä, jossa osapuolet sekä antavat että saavat yhteistyöstä lisäaspekteja omaan työhönsä. Resurssien yhdistäminen nähdään positiivisena ja sosiaalisena ammattikuntien välisenä riippuvuutena. (Pärnä 2012, 142.)

Monialaisen yhteistyön toiminta tapahtuu tiimeissä. Tiimi- käsitettä käytetään monenlaisista työryhmistä ja ammatillisten yliorganisatoristen ammattikuntien yhdessä muodostamista keskittymistä. Tiimi- käsite on moniammatillisen yhteistyön ydin, ja tiimi- käsitettä käytetään yleisesti monialaisesta yhteistyöstä puhuttaessa. Tiimissä yhdistetään tiimin jäsenten erilainen osaaminen ja ammattitaito sekä työpanos. Tiimissä päämäärä on toimijoille yhteinen, mutta tulokulma asian äärelle vaihtelee ammattiryhmän mukaisesti. (Isoherranen 2012, 31.) Tiimityön onnistumisen perusedellytys on keskinäinen luottamus. Ilman luottamusta yhteistyö tiimissä ei voi toimia kunnolla. Luottamusta kuvataan yhdeksi

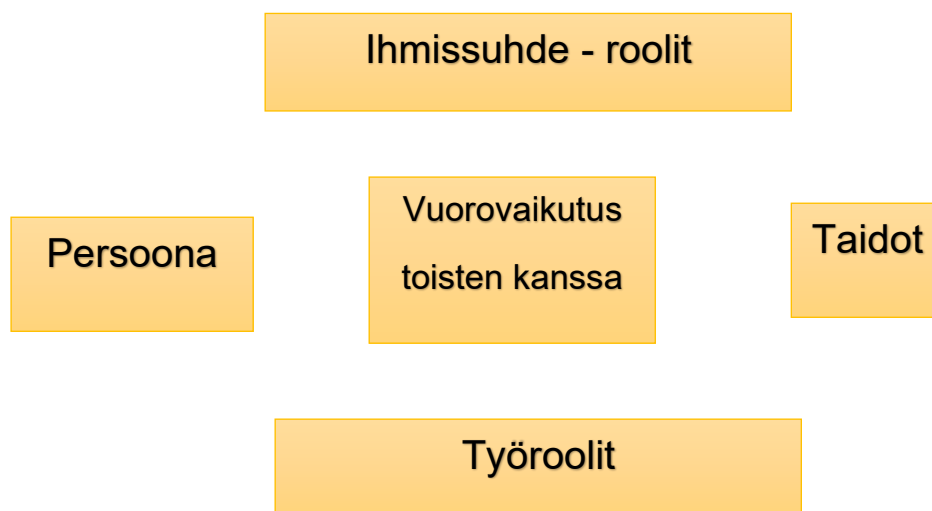
yhteistyön keskeisistä paradokseista. (Isoherranen 2012, 54.) Luottamuksellisen vuorovaikutuksen ilmapiirissä monialaiseen yhteistyöhön muodostuu avoin ja dialoginen yhteistyö, missä muiden professioiden arvostus tulee esille.

Palveluiden integroimisen ja yhdistämisen merkitys organisaatioille ja asiakkaille on suuri. Monialaisen yhteistyön kasvava tarve edellyttää organisaatioilta kehittymistä verkostoitumisen aikakaudelle. Eri ammattikuntien työskenteleminen rinnakkain yli organisaatorajojen on väistämätöntä. (Leathard 2004, 10.) Itsenäiseen työskentelyyn tottuneiden ammattilaisten on opittava uudenlaista tiedon jakamista ja dialogia (Isoherranen 2012, 18). Tietoa jakavaan työskentelyyn siirtyminen luo organisaatioille uusia, ennen kokemattomia muutospaineita. Perheiden ongelmat ovat aikaisempaa laaja-alaisempia ja vaativat sitä kautta laaja—alaisempaa osaamista kaikilta niiltä toimijoilta, joiden kanssa perhe tai yksilö on tekemisissä avun saamiseksi. Ongelmien moninaistumisen taustalla vaikuttavat monet tekijät. Tuloerojen kasvaminen, ohentuneet peruspalvelut, sosiaalisten verkostojen puutteellisuus ja työelämän jatkuva ja kasvava paine, ovat syitä laaja-alaisen ongelmien taustalla. Nykyisellään palvelurakenne ei vastaa perheiden tuen tarpeisiin ja rakenteellista muutosta tarvitaan. (Rautio 2014, 181.)

1990-luvun puolivälissä sosiaali- ja terveystieteiden palveluiden laadussa oli puutteita. Asiakkaiden yhä kompleksisemmat haasteet pakottivat tieteenalojen yhdistämiseen ja monialaisen yhteistyön kehittämiseen. Työskentelyyn muuttaminen tietoa jakavaksi ja systeemisesti orientoituneeksi ei ole nopeaa, vaan vaatii aikaa muuntuakseen. Tämä aikaan sai monialaisen yhteistyön kehittymisen prosessin, jonka tarkoituksena oli rakentaa laadukas ja vastuullinen palvelukokonaisuus kaikkien saataville. Alku ei ollut helppo, sillä organisaatioiden valmiudet kehittyä muutostarpeen mukana, eivät olleet parhaat mahdolliset. (Leathard 2004, 28.) Muutosvaihe on yhä käynnissä. Useat organisaatiot ovat kääntäneet katseensa kohti monialaista ja monitieteellistä yhteistyötä. Muutoksen on lähettävä ammattillisista toimijoista, operatiiviselta tasolta. Toimijoiden on tärkeää ymmärtää muutoksen merkityssisältö. (Isoherranen 2012, 29.)

Jos ajatellaan, mitä monialaisella yhteistyöllä on saatu aikaan tähän mennessä, voidaan todeta, että esimerkiksi lääketieteen ja teknologian yhteensovittaminen on ollut edistynyt (Isoherranen 2012, 18). Monialainen yhteistyö, sen vaatimukset ja yhteistyön eri

muodot ovat kontekstisidonnaisia. Kulttuuriset lähtökohdat vaihtelevat maittain, ja yhteistyön kehittymiseen vaikuttaa olennaisesti maiden ja toimialojen rakenteet sekä professionaaliset rajat. (Isoherranen 2012, 20.) Yhteiskunnan muutokset pakottavat hallintosektorit ylittävään yhteistyöhön aikamme haasteissa. Väestö ikääntyy, syrjäytyminen ja eriarvoistuminen lisääntyvät, asiakkaiden yhä kompleksisemmat tilanteet ja työssäjaksaminen yhä pidempään ovat meidän aikamme haasteita. Asiakkaan näkeminen kokonaisuutena vaatii refleksiivistä, laajennettua ja yhteisöllistä asiantuntijuutta. (Isoherranen 2012, 66.) Toimiessaan hyvin monialainen yhteistyö voidaan nähdä osallistavana, kehitettävänä ja kommunikatiivisena toimintana asiakkaan eduksi. Toimiva monialainen yhteistyö pyrkii laajentamaan ymmärrystä laajemman kontekstin sekä käsitteistön alueella. (Pärnä 2012, 169.) Payne (2002) kuvailee monialaisen tiimityöskentelyn vaativan usean eri roolin yhdistämistä yhtäaikaaisesti, yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Tämä tarkoittaa toimijoilta sensitiivistä adaptoitumista, kykyä sopeutua eri rooleihin samaan aikaan. Monialaisessa verkostotyöskentelyssä toimija ei anna yhteistoiminnalle ainoastaan asiantuntijuuttaan, vaan myös kokonaisvaltaisen persoonansa. Persoonien yhteensovittaminen toimivaksi asiantuntijaverkostoksi edellyttää sopeutumiskykyä muuttuvaan yhteistyöhön, sekä itsensä johtamisen taitoa.

Kuvio 2. Malcolm Paynen (2002) hahmotelma monialaisen yhteistyön rooleista ja niiden yhteensovittamisesta (suom.).

Paynen hahmotelma monialaisen yhteistyön eri rooleista ja niiden yhteensovittamisesta vaikuttaa kaikessa yhteistyössä, ammattialasta riippumatta. Mielestäni teoria sopii hyvin juuri monialaisen yhteistyön kehittämiseen, kun kyseessä on eri sektoreita yhdistävä

hanke. Payne kuvaa hahmotelmassaan persoonan yksilöllisyyttä ja sen merkitystä osana monialaista tiimityöskentelyä. Persoonaa vaikuttaa kykyyn toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Persoonan vaikutusta tukevat yksilön taidot toimia vuorovaikutustilanteissa. Monialaisen yhteistyön haastavimpia tehtäviä on yhdistää työroolit ja ammatillisuus yhteen vuorovaikutuksellisen ja ihmissuhderooliin saumattomaksi yhteensovitetuksi kokonaisuudeksi.

Opinnäytetöiden keskittyminen LAPE- hankkeeseen on Theseus- ja Lauda tietokantojen mukaan runsasta. Väitöskirjoista nostan esille kaksi mielenkiintoista tutkimusta monialaisuudesta eri konteksteissa. Katariina Pärnän (2012) tutkimus *Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet*. Pärnä tarkastelee tutkimuksessaan lapsiperhepalveluita ja varhaista tukea tuotettuna monialaisena yhteistyönä. Tutkimus pohjautuu lastensuojelullisen varhaiskuntoutuksen kehittämisen ja toteuttamisen -kehittämishankkeeseen 2003–2007. (Pärnä 2012, 13.) Tutkija tuo tutkimuksessaan esille, että moniammatillinen yhteistyö edellyttää orientaatiota yhteistyöhön, asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistamista, ammatillisten rajojen ylittämistä ja asiantuntijuuden yhteistä rakentamista. Moniammatillisessa yhteistyössä tavoitteiden määrittäminen itsessään on prosessi. Yhteinen arviointi kuuluu prosessiin. (Mt, 2012, 216 – 217.) Tutkimuksessa tuodaan esille, että organisaatiossa monialaista yhteistyötä kuvataan asiantuntijuuden laajentamisena ja rikkautena omalle professionille, mikä osaltaan motivoi koko työyhteisöä kehittävään työotteeseen. Yhteistyön käynnistäminen edellyttää luottamuksen syntyä toimijoiden kesken. (Pärnä 2012, 220).

Kaarina Isoherrasen (2012) teoksessa *Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä*, on koottu tutkimustulosten pohjalta moniammatillisen yhteistyön kehittämismalli. Edellytyksenä muutokselle ovat mm. yhteiskunnalliset- ja koulutuspoliittiset päätökset. Asiantuntijuuden kehittäminen ja kouluttaminen ovat lainsäädännössä. Muutokset ovat mahdollisia vasta sitten, kun ne on linjattu uusiksi toimintatavoiksi. Varsinaiset edellytykset muutokselle luodaan organisaatiossa. Tarvitaan yhteistä näkemystä muutoksen tarpeellisuudesta. Monialaisen yhteistyön kehittäminen vaatii yhteistä tavoitetta ja julkilausumaa kehittämisen tarpeisuudesta.

Käytännönläheisinä tutkimuksina mainitsen Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa tehdyn opinnäytetyön perhekeskustoimintamallin kehittämisestä Puumalassa (Husu

2018). Työssä keskityttiin tarkastelemaan lapsiperheiden osallisuutta lapsi- ja perhepalveluiden kehittämistyössä. Perhekeskustoimintamallia sivuavia opinnäytetöitä on tehty runsaasti eri näkökulmista. Diakonia-ammattikorkeakoulussa on tehty opinnäytetyö (Peltonen-Edelmann 2018) *Yhteistyön mahdollisuudet ja haasteet: Seurakunnan ja neuvolan yhteistyön toteutuminen LAPE-hankkeessa*. Centria -ammattikorkeakoulussa Seppälä ja Koivuniemi ovat tutkineet LAPE- hankkeen perhekeskustoimintamallia varhaiskasvatuksen näkökulmasta otsikolla: *Avoimet ovet varhaiskasvatukseen Ullavassa. Yhteistyössä LAPE-perheterihankkeen kanssa* (2019). Pro gradu- tutkielmia LAPE- hankkeesta on tehty useita. Perhekeskustoimintamallia käsittelevä opinnäyte ”*Minä tarjoaisin sitä osaamista*”: *kokemusasiantuntijoiden ja kehittäjäasiakkaiden käsityksiä omasta osallisuudestaan lapsi- ja perhepalveluissa* (Rahkonen 2018), liittyy tutkimukseeni, sillä myös Rahkosen opinnäytetyössä tutkittiin LAPE- muutosohjelman mukanaan tuomia vaikutuksia perhekeskustoimintamallin toimintaympäristössä.

Nina Halmeen, Merja Vuorisalmen ja Marja-Leena Perälän tutkimuksessa (2014) tarkastellaan työntekijöiden näkökulmasta perheille annettavan tuen ja avun riittävyttä sekä palvelujen kehittämistarpeita. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota lisäksi perheiden osallisuuteen, päätöksentekoon sekä yhteistoimintaan. Tiedot on kerätty vuonna 2009 työntekijöiltä, jotka toimivat äitiys- ja lastenneuvola-, kouluterveys- ja päivähoitopalveluja sekä esi- ja perusopetusta antavissa toimipaikoissa. Vastauksia tutkimukseen oli saatu 457 kpl. Tutkimuksen mukaan vanhemmille suunnattua pienryhmätoimintaa sekä mielenterveyspalveluita pidettiin riittämättömimpinä. Kehitystarpeet kohdistuivat tutkimuksen mukaan mm. ennaltaehkäisevään perhetyöhön.

3.2 Monialainen yhteistyö lapsiperhepalveluissa

Lapsiperheen kanssa työskennellessä korostuu asiakkaan tarpeiden ymmärtäminen ja niiden asettaminen monialaisen yhteistyön keskiöön. Lapsiperheet hyötyvät monilaisesta yhteistyöstä merkittävästi (Pärnä 2012, 220). Perheen tarpeiden yhteinen, sektorirajat ylittävä arviointi mahdollistaa yhteistyön tavoitteellisuuden toteutumisen sekä tehokkuuden saavuttamisen. (Mt, 206.) Perherakenteiden monimuotoisuus ja työelämän muutokset

ovat vaikuttaneet myös perhepalveluiden kokonaisuuteen. Palveluita räätälöidään yhä yksilöidymmin perheen tarpeita vastaavaksi, mikä osaltaan on lisännyt entisestään palveluiden monimuotoisuutta sekä palvelujen tuottajien määrää. (Halme ym. 2014, 19.) Perheiden tukeminen monialaisesti on yhteistyökulttuurin kehittymistä. Kehittämisprosessi vaatii aikaa, sitoutumista ja koordinoitua yhteistyöpolitiikkaa. (Pärnä 2012, 206.) Asiakasperheiden tilanteet ovat usein palveluiden piiriin saavuttaessa kompleksisia. Perheiden haasteiden moninaistuesssa usein havaitaan, että ongelmien moninaisuus vaatii kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa usean eri ammattikunnan näkökulmasta ja asiakkaan tilanteeseen perehtymiseen vaaditaan monialaista näkemystä eri tieteenaloilta. Tästä syystä myös organisaatioiden rakenteiden ja toimintatapojen kehittämisprosessit ovat syntyneet. (Isoherranen 2012, 14.)

Monialaisen yhteistyön tulisi olla kehittävää. Kehittävä ja systemisesti orientoitunut monialainen toimijuus mahdollistaa lapsiperheen kokonaisvaltaisen huomioinnin ja palveluntarpeen kartoittamisen. Katariina Pärnän (2012, 217) mukaan kehittävä monialaisen yhteistyön kehittävä käytäntö kiteytyy kymmeneen teesiin, jotka ovat:

1. Asiakkaan tarpeen tunnistaminen
2. Keskinäisen luottamuksen perustuva ja sitä vahvistava työskentely
3. Yhteistyö on yhteisesti suunniteltua
4. Yhteistyö on tavoitteellista
5. Yhteistyö on yhteistoiminnallista
6. Työskentely on yhteisesti arvioitua
7. Yhteistyö on osaamista vahvistavaa
8. Yhteistyö on strukturoidusti johdettua
9. Työskentely on rakenteeseen kiinnittyvää
10. Työskentely antaa voimavaroja asiakkaalle kuin myös työntekijälle

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on dialogin syntyminen. Dialogin syntyminen on tärkeää niin asiakkaan, kuin myös toisten toimijoiden välille. Monialaiseen tiimiin kuuluvien eri alojen ammattilaisten vastuulla on kunkin profession substanssiosaamisen hallinta ja asiakkaan tuen- ja palveluiden tarpeen tunnistaminen oman ammattialansa näkökulmasta. Ammatillaisen vastuulla on myös se, millaisen vuorovaikutuksen hän luo asiakkaaseen ja toisiin yhteistyötiimin toimijoihin. Tällaisissa tilanteissa tärkeä ominaisuus

on kyetä kyseenalaistamaan oma professionaalinen toimintansa ja altistaa se yhteisesti rakentuvalle monialaiselle yhteistoiminnalle. (Pärnä 2012, 218.)

Palvelusektorin laajennetut aukioloajat sekä globalisaatio ovat lisänneet työelämän rakenteeseen sellaisia komponentteja, joiden seurannaisvaikutukset ulottuvat myös lapsiperhepalveluihin. Työelämän muuttuessa yhä paineisemmaksi ja vaatimuksiltaan kuormittavaksi, voivat seuraukset siirtyä työpaikalta kotiin. Ilmiö on lisännyt myös palveluntuottajien määrää, sillä usein kunnan oma resurssi ei kykene kattamaan esimerkiksi ilta- ja viikonloppuajaksi tarvittavaa perhetyötä. Yhteiskunnalliset muutokset ovat haastaneet palveluntarjoajia vastaamaan lapsiperheiden muuttuneisiin ja aiempaa laaja-alaisempiin tarpeisiin. (Rautio 2014, 191.) Mikrotasolla voidaan ajatella, että useilla sektoreilla työtä on tehty yksilöllisesti ja oman osaamisen rajapinnoilla, mutta monialaisen yhteistyön kehittymisen myötä työkuultuuri on lähtenyt muovautumaan tietoa ja vastuuta jakavaksi orientaatioksi (Isoherranen 2012, 38).

Viime vuosina on kiinnitetty huomiota aiempaa enemmän lapsiperheiden ehkäiseviin ja varhaisen tuen palveluihin. Esimerkiksi neuvolan perhetyö, jossa neuvola ja lastensuojelu tekevät monialaista yhteistyötä kartoittaen tuen tarpeen ja suunnitellen monialaisena yhteistyönä asiakkaan tarpeisiin vastaavan ja ennaltaehkäisevän tuen. Neuvolan perhetyö on lastensuojelun avohuollon tukitoimintaa, ja se perustuu vapaaehtoisuuteen ilman nimettyä asiakkuutta lastensuojelussa. (Rautio 2014, 192.) Huoli perheestä on herännyt neuvolassa ja neuvola on se instanssi, mistä monialaisen verkoston yhteen kokoaminen asiakkaan asiassa alkaa. Monialaisen yhteistyön aloittaminen asiakkaan tuen tarpeen selvittämiseksi vaatii asiakkaan halukkuuden yhteistyöhön, ja huolen ensimmäiseksi havainneella taholla onkin merkittävä rooli yhteistyön syntymiseksi asiakkaan ja palveluverkoston välille.

Ennaltaehkäisevällä työskentelyllä on myös taloudellisia efektiivisiä vaikutuksia, sillä varhaisen tuen palvelut ovat usein edullisempia kuin korjaavat palvelut. Myös laissa korostetaan ennaltaehkäisyn merkitystä. Lastensuojelulaki ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta painottavat ehkäisevään työskentelyyn ja varhaisen tuen tarpeen tunnistamiseen. (Rautio 2014, 191.) Monialaisen yhteistyön merkitys varhaisen tuen tarpeen tunnistamisessa on merkittävä. Monialaisessa toimijatiimissä asiantuntijuus on laaja-alaista,

ja asiakkaan palveluntarpeenarviointi pystytään tekemään usean eri ammattialan näkökulmasta. Monialainen yhteistyö onkin yksi perhetyön kulmakivistä. (Rautio 2014, 193.)

Sosiaali- ja terveystalveluissa monialainen verkostotyö nähdään asiakkaan tarpeeseen vastaamisena kokonaisvaltaisesti. Se koetaan myös tavoitteellisena ja kollegiaalisena työskentelynä, missä ammattilaisilla on usein hyvin sektorikohtaisesti määritellyt vastuualueet. Tästä johtuen asiakkaan tarpeet saattavat näyttäytyä eri ammattikuntien edustajille erilaisina ja yhteistä, asiakaslähtöistä tavoitetta on vaikea asettaa. Tarpeiden määrittelyn näkökulmaeroista johtuen usein käy niin, että monialaisessa verkostossa eri ammattikuntien edustajat työskentelevät saman asiakkaan kanssa, kukin omista tavoitteistaan käsin mutta yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Tämä saattaa johtaa siihen, että tavoitteiden asettelu jää abstraktille tasolle. Monialaisen yhteistoiminnan sisällöllinen suunnittelu vaatii syvempää tavoitteen asettelua, eikä yhteistoiminta myöskään kehity tällaisessa tilanteessa. (Pärnä 2012, 168.) Keskeistä monialaisessa yhteistyössä on työskentelyn toimivuuden kannalta osapuolten tiedon kokoaminen yhteen. Tietovarannon pohjalta monialainen toimijatiimi rakentaa oikean toimintamallin asiakkaan parhaaksi. Toimiva keskustelukulttuuri ja keskinäinen kunnioitus ovat tässä avainasemassa. (Rautio 2014, 193.)

Lapsiperhepalveluissa asiakastyötä tehdään usein parityöskentelynä tai työryhmissä. Monialaisen tiimin asiakaslähtöisyys muodostuu tiimin jäsenten erilaisista tiedoista tiimin yhteistä asiakasta koskien. Kukaan tiimin jäsen on kohdannut asiakkaan omasta ammatillisesta viitekehystänsä ja kiinnittäneet huomionsa oman ammattialansa mukaisiin tuen tarpeisiin. Asiakkaan asiassa ratkaisut ja päätökset perustuvat monen ammattikunnan toimijan näkemykseen asiakkaan tarpeista, jotka on päätöstä rakennettaessa nivottu yhteen. (Isoherranen 2012, 46.) Monialainen työskentely lapsiperheessä vaatii aina työn suhteuttamista asiakkaisiin ja heidän tarpeisiinsa. Yksittäinen ammattilainen tulee asiantuntijaksi vain suhteessa toisiin ammattilaisiin ja osana yhteistyökäytäntöjä. (Rautio 2014, 193.)

Holistisuus ja asiakkaan kokonaisvaltainen kohtaaminen saavat uuden merkityksen näköalojen laajentuessa. Tästä on merkittävä hyöty myös asiakkaalle. Monialaisessa yhteistyössä ensisijaisen tärkeässä asemassa on yhteisten tavoitteiden asettaminen työskentelylle. Tällöin myös yhteistyön sisällöllinen kehittyminen on mahdollista. Jotta yhteistoiminta ei jäisi vain abstraktin suunnittelun tasolle, on monialaisen toimijaverkoston jäsen-

ten kyettävä suunnittelemaan ne konkreettiset toiminnot, joiden avulla yhteiseen tavoitteeseen päästään. Tällöin yhteistyöhön saadaan konkretiaa ja monialaisen yhteistyön fokuksessa on suunnitelmallinen, yhtäaikainen työskentely asiakkaan asiassa. (Pärnä 2012, 168.)

Monimuotoisuudesta johtuvan muutoksen vuoksi palvelujärjestelmän hajanaisuus sekä palveluntarjoajien vähäinen yhteistoiminta saattaa heikentää palvelun tarvitsijoiden pääsyä palveluiden piiriin. Lapsiperheiden moninaiset haasteet vaativat useamman ammattiryhmän yhtäaikaista työskentelyä. Monialaisen yhteistyön perimmäisenä tarkoituksena on, ettei asiakasta siirretä ammattilaiselta toiselle ns. hoitoketjuun, vaan hän saa tarvitsemansa laaja-alaisen avun hänen asiassaan työskentelevältä monialaiselta verkostolta. Hajanaisuus saattaa myös edesauttaa palveluiden piiristä pois putoamista esimerkiksi elämäntilanteiden muutosten yhteydessä. Erityisesti lasten kehitysympäristöt ovat jatkuvassa muutoksessa. Sen vuoksi yhtenäinen, monialainen yhteistyö ja palvelujärjestelmä on merkityksellinen. (Halme ym. 2014, 19-20.) Monialainen yhteistyö lapsiperhepalveluissa koostuu perheen ympärille rakennetusta asiantuntijaverkostosta, joka työskentelee yksilötasolla oman professionsa edustajana yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Jokaisen toimijan osuus kokonaisuudessa tulisi kyetä näkemään toiminnan motiivina ja merkityksellisenä välineenä tavoittaa määritellyt päämäärät yhteistyölle. Monialainen yhteistyö kehittyy erilaisten motiivien ja merkitysten kokonaisuudeksi, johon jokaisen ammattikunnan edustaja on tuonut oman osaamisalansa mukaisen panoksen. (Pärnä 2012, 169.) Tärkeää yhteistyössä on yhteinen tavoite ja päämäärä, jonka saavuttamiseksi jokaisella asiantuntijalla on omat professionsa mukaiset välineet.

Monialainen työskentely on asiantuntijatyöskentelyä, jossa korostuu siirtyminen yhteistyön koordinoinnista osaamisen johtamiseen, sekä siirtyminen yksilön ohjaamisesta yhteisön johtamiseen. Merkityksellistä on myös osallistuvan ja kehittävän johtamisen konkretisoituminen yhteistyön käytännöissä. (Pärnä 2012, 217.) Yhteistyön onnistumiseen tarvitaan oman asiantuntijuutensa johtamistaitoa. Vielä tärkeämpänä elementtinä yhteistyön sujuvuudelle vaaditaan oman työskentelyn integroimista osaksi toisten ammattialojen asiantuntijuutta. Monialaisuus on tullut osaksi työskentelyä suhteellisen vasta, eikä se ole vielä juurtunut ammattikuntiin itsestään selväksi osaksi työkuultuuria.

Lainsäädännön rooli työkulttuurin suuntautumisessa monialaisen ja systeemisen orientaation suuntaan, on merkittävä. Vuoden 2015 sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen myötä monialaisen yhteistyön merkitys osana eri alojen työskentelyä korostui (SHL 41§).

Sosiaalihuoltolaki velvoittaa monialaiseen yhteistyöhön (SHL 41§). Sosiaalihuoltolaki ei kuitenkaan ole asiakasta kohtaan pakottava laki, joten asiakkaan suostumus monialaisen yhteistyön tekemiseen tulee olla. Itse en ole työssäni vielä koskaan törmännyt tilanteeseen, missä asiakas kieltäisi monialaisen yhteistyön omissa asioissaan. Tietojen jakamiseen ilman asiakkaan suostumusta sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetyssä laissa. Monialaisella yhteistyöllä on useita positiivisia vaikutuksia niin asiakkaille kuin asiantuntijoillekin. Parhaimmillaan monialainen yhteistyö mahdollistaa työmenetelmien monipuolistumisen ja ajatusmaailman sekä ammatti-identiteetin laajentumisen. Monialaisen yhteistyön vaikutukset oman ammattitaidon laajenemiseen jopa ylisektorisesti, näyttäytyvät mm. uusien työmenetelmien oppimisena ja formaalin tiedon kasvamisena. Monialainen yhteistyö on kumppanuutta asiakkaan ja muiden toimijoiden kanssa yhteisen asiakkaan tarpeiden vuoksi. Kumppanuuteen kuuluu olennaisena osana luottamus, toisten osaamisen kunnioitus, avoin ja rehellinen vuorovaikutus, yhteinen tavoitteenasettelu sekä resurssien yhdistäminen. Yhteistyö hyödyttää parhaimmillaan kaikkia osapuolia. (Rautio 2014, 198.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä

Tarkastelen pro gradu –tutkielmassani perhekeskustoimintamallin vaikutuksia monialaiseen yhteistyöhön työntekijöiden kokemusten ja käsitysten kautta. Tutkielmani käsittelee perhekeskusmallin toimintaedellytyksiä Tyrnävän kunnassa monialaisen toimijayhteisön näkökulmasta. Tutkielmassa työntekijät nähdään oman alansa asiantuntijoina ja monialaisen yhteistyön kehittämistyössä keskeisinä toimijoina. Lisäksi tutkielman avulla pyritään tuottamaan tietoa kunnan hankeorganisaation kehittämistyöryhmälle, joka voi käyttää tutkimustietoa jatkossa osana rakennesuunnittelua. Tavoitteena on, että yhteistyön kehittäminen jatkuu kunnassa tutkielmani valmistumisen jälkeenkin. Paikallinen pitkän tähtäimen tavoite perhekeskustoimintamallin juurruttamisella kuntaan, on monialaisen yhteistyön kehittyminen entistä toimivammaksi yhteisen asiakaskunnan palveluntarpeita ajatellen.

Tutkimuskysymykseni on:

Millaisia käsityksiä työntekijöillä on perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön?

Pohdin kysymyksenasettelussani tutkimusaiheeni tematiikkaa kokonaisvaltaisesti. Vaikka tutkimuskysymys on laaja, se on relevantti perhekeskustoimintamallin kokonaisuuden- ja kehittämisen näkökulmista. Alakysymyksiä ei mielestäni näin ollen tutkimukselle tarvinnut asettaa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selkiyttää niitä tekijöitä, joita hankeorganisaatioon kuuluvat työntekijät kokevat merkityksellisiksi ja vaikuttaviksi monialaiselle yhteistyölle perhekeskustoimintamallin myötä. Kaikki uusi tieto aiheesta on merkityksellistä, sillä hanke on kunnassa uusi ja ennenkokematon. LAPE –hanke ja perhekeskustoimintamalli ovat

suhteellisen uusi käsite niin työmuotona kuin käsitteellisestikin. Tyrnävällä perhekeskus-toimintamallin suunnittelu- ja kehittämistyö on juuri käynnistynyt. Hankkeen työryhmä on perustettu, ja hankkeen suunnittelu aloitettiin syksyllä 2019.

Tutkimus toteutetaan Tyrnävän kunnassa sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen sekä kolmannen sektorin monialaisen toimijakunnan keskuudessa haastatteleamalla perhekeskus-toimintamallin hankeorganisaation jäseniä ja tutkimalla heidän käsityksiään perhekeskus-toimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Koska tutkimuksen toteutus on vuorovaikutuksellinen prosessi, jossa yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä tarkastellaan yhdessä työntekijöiden kanssa dialogisesti ja subjektiivisesti. Informanttien näkökulma on tietystä ajassa ja paikassa tapahtuva, eli vahvasti kontekstisidonnainen ja henkilökohtaiseen kokemukseen sekä elämysmaailmaan kiinnittyvä. Fenomenologinen tutkimusote soveltuu hyvin tutkimusmenetelmäksi juurikin kokemusta, odotuksia ja käsityksiä tutkittaessa. (Kananen 2014, 145.)

Laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus on laaja käsite. Sillä tarkoitetaan tulkinnallisten ja luonnollisissa olosuhteissa toteutettavia tutkimuskäytäntöjä. Kvalitatiivisella tutkimuksella ei ole paradigmaa, eikä teoriaa. (Metsämuuronen, 2008, 9.) Laadullinen tutkimus on joukko erilaisia tulkinnallisia tutkimuskäytänteitä (Metsämuuronen 2006, 83). Kvalitatiivinen tutkimusmetodi antaa tutkijalle mahdollisuuden yhdistää tutkimukseensa muita menetelmiä tai filosofisia suuntauksia. Kvalitatiivinen tutkimus ei metodina ole tarkkarajainen vaan antaa mahdollisuuden laajentaa tutkijan valitsemaa näkökulmaa eri metodien välillä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tuotetaan vastaus tai ymmärrys tutkimuksen kohteena olevaan ongelmaan, mutta selville saatua ongelmaa ei tutkija lähde poistamaan. Tutkija esittää ratkaisun ja täyttää näin tutkimukselle asetetun tavoitteen. (Kananen 2014, 50.)

Olen yhdistänyt tutkimukseeni fenomenologisen sekä fenomenografisen filosofisen suuntauksen. Fenomenografian ja fenomenologian erona ovat lähestymistavat. Fenomenografia määritellään tutkimuskohteensa kokemusmaailman ja tietoisuuden kautta, kun taas fenomenologia on koetun ilmiön merkitysrakenteen selvittämistä. (Hirsjärvi ym. 2012, 168). Fenomenologisessa tutkimuksessa ei käytetä teoreettista viitekehystä säännönmukaisesti, eli ei ole nimettyä teoreettista mallia, jota tulisi käyttää, sillä fenomenologia pyrkii tiedostamaan yksilön kokemusmaailmaa (Laine 2018, 36–37.) Tästä syystä tutkijalle

avautuu mahdollisuuksia

❖ Interpersonal roles

yhdistää erilaisia tutkimussuuntauksia.

on olla

enemmän kuin selittävä.

❖ Work roles

Fenomenologit kuvailevat

tutkimustuloksiaan niiden selittämisen sijaan (Reeder 2010, 35).

Tässä tutkimuksessa käyttämäni haastattelu aineistonkeruumenetelmänä on laaja-alaisin keino lähestyä tutkittavan kokemusmaailmaa. Haastattelijan avoimuus ja ennalta määrittämättömyys ohjaavat haastattelijaa. Haastattelijan tulee myös kiinnittää huomioita haastattelun avoimuuteen ja välttää vastausten ohjailua. Tutkijan lähtökohdat ovat tutkimuksen toinen osapuoli, tutkimuksen lähestymisnäkökulma. Tutkija hakee kysymyksillään vastausta tutkimuskysymykseensä, mikä rajaa haastattelun näkökulmaa. (Laine 2018, 39.)

4.2 Fenomenologia tutkimusmenetelmänä

Fenomenologian näkemykseen nojautuvan kokemuksen tutkimuksen perushaaste on sen yksilöllisyys. Saavutettava tieto koskee yksittäistapauksia, eikä saatu tieto ole yleistettävissä. Saatu tutkimusaine voidaan kuitenkin koostaa ja siitä saadaan muodostettua koavia johtopäätöksiä sillä edellytyksellä, että tutkittavien yksittäistapausten kontekstit ovat riittävän samankaltaisia. (Tökkäri 2018, 66.) Tutkimuksessani informanttien, eli tutkittavia yhdistävä tekijä on työ ja osallisuus LAPE- hankkeessa. Lisäksi yhteneviä teki- jöitä saadaan kokemuksen aihe, jota tutkitaan.

Fenomenologisen tutkimuksen kohteena on elämismaailma ja tietoisuus. Fenomenologian kokemuksellisuus ja elämyksellisyys ovat yksilön maailmasuhteen perusmuotoja. Fenomenologisen tutkimuksen keskiössä on kokemuksen tutkiminen, missä kokemus muotoutuu merkitysten mukaan. Merkitysteoria fenomenologiassa perustuu oletamaan, että yksilö on yhteisöllinen ja ihmisen toiminta on intentionaalista. Teoria perustuu lisäksi

oletukseen, että yksilön suhde todellisuuteen perustuu hänen omiin, subjektiivisiin merkityksiinsä ympäröivästä maailmasta (Tuomi ym. 2018, 40.) (Hirsjärvi ym. 2012, 168.) Fenomenologien mukaan kokemuksellisuus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto. Tämä tarkoittaa elämän olemassaoloa subjektiivisesti kokemusten kautta, vaikka kokemukseen sisältyykin käsitteellisyttä (Laine 2018, 31.)

Fenomenologinen metodi vaatii jatkuvaa perusteiden pohtimista tutkimuksen tekijältä (Laine 2018, 29). Fenomenologia on laadullinen tutkimusmetodi. (Tuomi ym. 2018, 52). Tuloksia arvioidaan kunnan hankeorganisaation toimijoiden näkökulmista. Monialainen hankeorganisaatio koostuu sosiaalialan, terveydenhuollon, mielenterveystyön ja sivistystoimen henkilöstöstä. Tutkimus koostuu teoreettisesta viitekehystä, haastatteluista ja aineiston analyysistä. Lisäksi arvioidaan yhteistyön toimivuuden edistäviä ja jarruttavia tekijöitä.

Tutkielma on fenomenologiseen tieteenfilosofiaan nojautuva haastattelututkimus, joka toteutetaan Tyrnävän kunnassa sosiaali-, terveys-, ja sivistystoimen monialaisen toimijakunnan keskuudessa haastatteleamalla perhekeskustoimintamallin hankeorganisaation jäseniä. Fenomenologien mukaan kokemuksellisuus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto. Tämä tarkoittaa elämän olemassaoloa subjektiivisesti kokemusten kautta, vaikka kokemukseen sisältyykin käsitteellisyttä. (Laine 2018, 31).

Fenomenologisen menetelmän konkretiakysymykset nivoutuvat taustalla oleviin filosofisluonteisiin oletuksiin. Metodista ei näin ollen voida esittää tarkkarajaista kuvausta. Fenomenologinen metodi soveltuu tutkittavana olevan asian viitekehyksessä. Metodi vaatii tutkijalta tilannekohtaista harkintaa ja kykyä pystyä soveltamaan metodia tutkittavaan aiheeseen. (Laine 2018, 35.) Fenomenologinen tutkimus etenee vaiheittain. Se on prosessi, jossa alempi vaihe selvitetään ennen seuraavalle siirtymistä. Tutkimuksen luonne vaatii vaiheittaisen palaamisen alemmillekin tutkimusprosessin tasoille, jolla tataan tutkimuksen systemaattisuutta ja pyritään vähentämään tutkijan omien välittömien tulkintojen vaikutuksia. (Laine 2018, 42.)

Fenomenologinen tutkimus lähtee liikkeelle virittäytymisellä kriittiseen ajatteluun ja refleksiivisyyteen, joiden avulla tutkija pääsee tutkimukselliselle tasolle. Erityisen merkityksensä fenomenologiseen tutkimukseen tuo tutkimuskohteen ennakoitujen teoreettisten

mallien tiedostaminen. Oma reflektiivinen asenne tutkijan positiota kohtaan luo näkökentän laajentumisen ennakkokäsityksistä. (Laine 2018, 36.) Fenomenografia tutkimuksen metodina ei ole teknisesti opittavissa, eikä sitä voida käyttää tutkimusmateriaalin keräämisen tai tulkitsemisen välineenä. Metodi on sidoksissa suureen erilaisten kysymysten verkostoon, ja vaatii tutkijalta jatkuvaa pohdintaa tutkimuksen kaikissa vaiheissa. (Mt, 29.)

Fenomenologia ei ole erillinen metodi eikä kokemusta koskeva teoria, vaan se on tapa lähestyä ja identifioida tiettyjä tutkimusongelmia. (Hirsjärvi ym. 2012, 168.) Puhun tutkimuksessani fenomenologisesta lähestymistavasta kuitenkin metodina, sillä se on helppompi jäsentää osaksi tutkimusmetodologiaa puhuttaessa ”metodista”. Fenomenologian näkökulmasta yksilöt muodostavat toisistaan eriäviä käsityksiä samasta asiasta (Metsämuuronen 2006, 108). Fenomenologinen lähestymistapa on kiinnostunut yksilön elävästä kokemuksesta ja fenomenologisessa tutkimuksessa tavoitteena on saavuttaa reduktio, jossa tutkija pyrkii tavoittamaan informantin kokemuksen niin autenttisenä kuin mahdollista. Täydellinen kokemuksen tavoittaminen on kuitenkin lähes mahdotonta, sillä koetut kokemukset ja kokemuksen kuvailut eivät täysin vastaa eläviä kokemuksia. Toinen seikka tutkijan täydellisen tutkimuskokemuksen tiellä on se, että ihminen ei kykene täysin ymmärtämään toisen ihmisen kokemusta sekoittamatta siihen omia kokemustensa vaikutuksia. (Tökkäri 2018, 67-68.)

Fenomenologisessa ihmiskäsityksessä keskeisiä käsitteitä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. Tietokysymyksinä fenomenologisessa ihmiskäsityksessä korostuvat ymmärtäminen ja tulkinta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 40.) Fenomenologisen menetelmän konkretiakysymykset nivoutuvat taustalla oleviin filosofisluonteisiin olettamuksiin. Metodista ei näin ollen voida esittää tarkkarajaista kuvausta. Fenomenologinen metodi soveltuu tutkittavana olevan asian viitekehyyksessä. Metodi vaatii tutkijalta tilannekohtaista harkintaa ja kykyä pystyä soveltamaan metodia tutkittavaan aiheeseen (Laine 2018, 35.) Fenomenologinen tutkimus on dialogi (Laine 2018, 42). Pentti Moilasan ja Pekka Räihän (2018) mukaan Fenomenologia on koetun ilmiön merkitysrakenteen selvittämistä. Ilmiön kokonaisrakenne muotoutuu merkitysrakenteiden välisissä suhteissa. Merkityskokonaisuudet jäsentyvät hierarkkisesti ja toiset aspektit ovat merkityksellisempiä kuin toiset (Laine 2018, 46).

Fenomenologit korostavat intuition merkitystä. Merkitysten kokonaisuuksien ymmärtäminen ja näkeminen on tärkeää. Kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen päästään parhaiten paneutumalla aineistoon huolellisesti. Myös merkitysten välisten yhteyksien tunnistaminen perustuu tutkijan intuitiiviseen ymmärtämiseen. Kuvaustekstistä pyritään nostamaan esille mahdollisimman paljon tutkimukselle olennaisia merkitysaspekteja. Fenomenologialle on tyypillistä etsiä asioista moninaisuuden rikkauksia. (Laine 2018, 43.) Fenomenologia on tieteellinen filosofia. Fenomenologiassa tiede pyrkii ymmärtämään ihmistä ja ihmistä ympäröivää elämää subjektiivisesti ja yrittää välttää tieteentotuuksien mielivaltaisuksia. (Reeder 2010, 38.)

Fenomenologisen tutkimuksen päätarkoitus on lisätä ymmärrystä jostain inhimilliseen elämään kuuluvasta ilmiöstä (Laine 2018, 50). Inhimillisyys on täynnä erilaisia merkityksiä. Merkitykset ovat kontekstiherkkiä, sillä asioilla ja esineillä ei itsessään ole merkityksiä, vaan niitä suhteutetaan toisiin asioihin. Fenomenologista tutkimusta tekevän tutkijan on oltava herkkä havaitsemaan erilaisia ilmiöön liittyviä vivahteita. (Moilanen ym. 2018, 51). Fenomenologisessa tutkimuksessa ei käytetä teoreettista viitekehystä säännönmukaisesti, eli ei ole nimettyä teoreettista mallia, jota tulisi käyttää, sillä fenomenologia pyrkii tiedostamaan yksilön kokemusmaailmaa (Laine 2018, 36 - 37).

4.3 Tutkimusaineiston muodostaminen

Tutkielmani toteutetaan fenomenografisena tutkimuksena, jossa aineistonkeruumenetelmäksi valittiin *avoin teemahaastattelu*. Tiedon tuottajina, eli informanteina tutkielmasani toimivat hankeorganisaation monialainen toimijakunta. Haastatteluun valikoitui kuusi hankeorganisaation eri ammattikuntiin kuuluvaa työntekijää kunta-, ja kolmannelta sektorilta. Monialainen hankeorganisaatio koostui sosiaalialan, terveydenhuollon, mielenterveyshuollon ja sivistystoimen henkilöstöstä sekä kolmannen sektorin (seurakunta) työntekijöistä.

Tutkimus toteutettiin haastattelemalla hankeorganisaation työntekijöitä heidän käsityksistään perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Haastattelemalla saatu aineisto analysoitiin sisällön analyysin keinoin. Avoimen haastattelun kautta

saadaan tietoa informantin elämys- ja kokemusmaailmasta. Ei ole olemassa yhtä absoluuttista ja kaikkien jakamaa todellisuutta muutoin kuin fysikaalisen todellisuuden ilmiönä. Yksilön kokema todellisuus on subjektiivista ja siksi haastattelu on erinomainen keino tarkastella kokemusmaailmoihin ja subjektiivisiin käsitteisiin. (Hirsjärvi & Hurme 2012, 16.)

Avoimen, eli strukturoimattoman haastattelun juuret ovat kaukana historiassa ja nivoutuvat kliinisen haastattelun metodeihin. Nykyisin myös eri ammattiryhmät käyttävät työskentelyssään strukturoimatonta haastattelua menetelmänä, esimerkiksi psykologit ja sosiaalityöntekijät. (Hirsjärvi ym. 2012, 45.) Haastattelut toteutettiin syksyllä 2019 yksilöhaastatteluina Tyrnävän kunnassa. Haastatteluun osallistui kaiken kaikkiaan kuusi (6) työntekijää eri ammattialoilta.

Fenomenologinen haastattelu on mahdollisimman avoin ja keskustelunomainen, luonnollinen tilanne. Haastattelutilanteessa tutkittavan omille sanoituksille annetaan mahdollisimman laaja tila, missä kysymysten asettelu antaa mahdollisuuden kerronnallisille ja kuvaileville vastauksille. Fenomenologiassa tutkimuksessa tavoitellaan toisen kokemusmaailmaa, mikä ohjaa kysymysten määrittelyä ja ohjaa sitä tapaa, millä asiasta ryhdytään puhumaan. (Laine, 2018, 39). Haastattelutilanteet olivat tavoitteeni mukaisesti kiireettömiä ja niissä oli tilaa haastateltavan ajatuksille sekä mahdollisuus dialogiselle pohdinnalle. Haastattelutilanteista jäi tunne, että ne olivat onnistuneita ja informanteille välittyi vuorovaikutuksellinen kokemus tilanteesta. Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin, ja litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 18 sivua.

Yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineiston keruumenetelmistä on haastattelu (Tuomi ym. 2018, 83). Havainnoinnin ohella haastattelu on perusmenetelmä, joka soveltuu monenlaiseen tutkimukseen (Metsämuuronen, 2008, 39). Fenomenologinen haastattelu on mahdollisimman avoin ja keskustelunomainen, luonnollinen tilanne. Haastattelutilanteessa tutkittavan omille sanoituksille annetaan mahdollisimman laaja tila, missä kysymysten asettelu antaa mahdollisuuden kerronnallisille ja kuvaileville vastauksille. Haastattelua varten laadin haastattelurungon, jossa kysymykset teemoiteltiin aihealueisiin. Kysymykset ovat mahdollisimman avoimia ja yleisluontoisia. Avoimet kysymykset tuottavat enemmän ja laajemmin tietoa kuin dikotomisat, eli suljetut kysymykset. Tutkijan on oltava sensitiivinen haastattelutilanteessa ja havaittava tilanteet, joissa avautuu

mahdollisuus kysyä jatkokysymyksiä, sillä jatkokysymykset tuottavat perusteluja ja näkemyksiä kysytyille asioille. (Kananen 2014, 78-79.)

Fenomenologiassa tutkimuksessa tavoitellaan toisen kokemusmaailmaa, mikä ohjaa kysymysten määrittelyä ja ohjaa sitä tapaa, millä asiasta ryhdytään puhumaan. (Laine, 2018, 39.) Haastattelua tekevän tutkijan tehtävän ydin on välittää kuvaa informantin ajatuksista, käsityksistä ja kokemusmaailmasta. Tutkijan oma käsitys tutkittavan ilmiön todellisuudesta määrää sen, miten hän lähestyy tutkittavaa aihetta. (Hirsjärvi ym., 2012, 41.) Suoraksi lähestymistavaksi valikoitui tässä tutkimuksessa avoin haastattelu. Fenomenologinen haastattelu on mahdollisimman avoin ja keskustelunomainen, luonnollinen tilanne. Haastattelutilanteessa tutkittavan omille sanoituksille annetaan mahdollisimman laaja tila, missä kysymysten asettelu antaa mahdollisuuden kerronnallisille ja kuvaileville vastauksille. (Laine 2018, 39).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon kerääminen ja analyysi etenevät yhdessä. Tutkijan on perehdyttävä aineistoon sitä mukaa, kun kerää aineistoa. Tutkimusmateriaalin oikean määrän tunnistaa siitä, että sitä on tarpeeksi paljastamaan tutkimuskysymykseksi asetetun ongelman ratkaisu. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto on rajaton, eikä se lopu koskaan, ellei tutkija tietoisesti lopeta keräämistä arvioidessaan materiaalin olevan riittävä. (Kananen 2014, 98.)

Tutkimusaineistona kerätyt työntekijöiden haastattelut koostuivat strukturoimattomista ja avoimista yksilöhaastatteluista. Haastatteluun valikoitui miehiä ja naisia. Osallistuminen haastatteluihin edellytti haastateltavan toimimista Tyrnävän kunnan hankeorganisaatiossa sekä lupaa organisaatiolta haastatteluun osallistumiseen. Lisäksi osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, jolloin haastateltavilla oli mahdollisuus itse päättää, osallistuvatko he tutkimukseen. Avoimella haastattelulla pystytään keräämään työntekijöiden antamia merkityskokonaisuuksia tutkittavasta ilmiöstä. Merkitysrakenteet eivät suoraan ole vain tutkittavien kertomaa, vaan tutkijan tehtävänä on selvittää ne vihjeet, joita poimii kertomuksista. (Moilanen ym. 2018, 62.)

Haastattelu on laaja-alaisin keino lähestyä tutkittavan kokemusmaailmaa. Haastattelijan avoimuus ja ennalta määrittämättömyys ohjaavat haastattelijaa. Haastattelijan tulee myös

kiinnittää huomioita haastattelun avoimuuteen ja välttää vastausten ohjailua. Tutkijan lähtökohdat ovat tutkimuksen toinen osapuoli, tutkimuksen lähestymisnäkökulma. Tutkija hakee kysymyksillään vastausta tutkimuskysymykseensä, mikä rajaa haastattelun näkökulmaa (Laine, 2018. 39.) Haastattelussa tutkija ja informantti ovat kielellisessä vuorovaikutuksessa keskenään, mikä mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen haastattelu-tilanteessa (Hirsijärvi ym., 2012, 34).

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimus etenee vaiheittain. Se on prosessi, jossa alempi vaihe selvitetään ennen seuraavalle siirtymistä. Tutkimuksen luonne vaatii vaiheittaisen palaamisen alemmillekin tutkimusprosessin tasoille, jolla taataan tutkimuksen systemaattisuutta ja pyritään vähentämään tutkijan omien välittömien tulkintojen vaikutuksia. (Laine 2018, 42)

Ensimmäinen vaihe prosessissa on kuvaus siitä, mitä aineistossa on sanottu. Tavoite on kuvata tutkittavan kertomus mahdollisimman autenttisenä ja välttää tutkijan osuutta lopputuloksessa. Kuvaus tehdään haastateltavan oman puheen kieltä mukailleen, jopa suorien lainauksin. Tärkeää on säilyttää kertomuksen kerronnassa esiintynyt metaforisuus ja kokemuksellinen luonne. Tavoite on esittää haastattelu tiivistettynä, mutta sisällöltään ja etenkin merkitysmaailmaltaan mahdollisimman alkuperäisenä. Kertomus on perusta tutkimusprosessin seuraavalle vaiheelle. (Laine, 2018. 42)

Pro gradu -tutkielmassani käytin sisällönanalyysiä aineiston analysoimiseen. Analyysimenetelmällä tutkimusaineistosta saadaan esiin ratkaisu tutkimusongelmaan. Analyysimenetelmä on sidoksissa tiedonkeruun menetelmään ja myös tutkimusotteeseen. (Kananen 2014, 42.) Kvalitatiivinen tutkimus etenee yleisen tutkimusprosessin mukaisesti sillä erotuksella, että tiedonkeruu ja analyysi vuorottelevat. Aineisto siis analysoidaan aina tiedonkeruuvaiheen jälkeen. Analysoinnin jälkeen kerätään lisää aineistoa. Tiedonkeruu ja analysointi kulkevat tutkimusprosessissa sykleissä. (Kananen 2014, 99.) Etenin tutkimuksessani induktiivisesti eli aineistolähtöisesti edeten yksittäisistä havainnoista yleisiin väittämiin ja kerrontaan.

Nojaudun analyysissä osittain Hirsjärven ja Hurmeen (2012) esittelemään keskustelunanalyysin menetelmään, jossa jokainen puheen yksityiskohta on merkityksellinen. Keskustelunanalyysissä keskeinen periaate on, että haastattelutilanteessa puhujat (haastateltava ja haastattelija) luovat jaetun vuorovaikutustilanteen. Keskusteluanalyysissä merkityksellisiä ovat mikrotason puheteot. Lisäksi keskustelunanalyysissä keskitytään haastatteleamalla saatuun aineistoon, eikä tulkintoja yleisesti enää haeta keskustelun ulkopuolelta. Keskustelun analyysi kohdistuu arkipuheeseen ja puheen tuottajan merkityskokemuksiin tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi ym. 2012, 158–159.)

Poimin vaikutteita myöskin amerikkalaisen tutkijaprofessorin, Amadeo Giorgin (1985) alun perin kehittämästä ja Juha Perttulan (1995) muotoilemasta kuvailevasta fenomenologisesta metodista, jota on käytetty runsaasti suomalaisessa kokemuksen tutkimuksessa (Tökkäri 2018, 71.) Giorgi (1985, 10-21) kehitti vaiheittain etenevän fenomenologisen psykologian analyysimenetelmän, jonka käytössä korostetaan tutkimuksen tarpeen mukaista muuntelua. Metodissa merkityksellistä on sen muokkautumisen mahdollisuudet tutkijan tarpeisiin sopivaksi. Metodin muokkaaminen tutkittavan kohteen edellyttämillä tavoilla ja tutkijan harkinnan mukaan on suotavaa, jopa tutkijaa velvoittavaa. (Perttula 2000, 439.) Päädyin tutkimuksessani noudattamaan sisällönanalyysin menetelmiä, sillä halusin selvittää haastateltavien kokemusmaailmaa ja ymmärtää sitä mahdollisimman alkuperäisinä. Sisällönanalyysin suoma mahdollisuus yhdistää eri analyysimenetelmiä soveltuvien osien keskenään antaa tutkijalle vapauden tulkita aineistoaan ja sen osia parhaaksi katsomillaan analyysimenetelmillä.

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa mutta soveltuvuutensa ansiosta myös muun tyyppisissä tutkimuksissa. Sisällönanalyysi on metodi ja lisäksi teoreettinen kehys, jonka liittäminen erilaisiin analyysikonaisuuksiin on mahdollista. Se on työkalu, joka soveltuu monenlaiseen tutkimukseen. Sisällönanalyysiä ei ohjaa mikään tietty tiukkarajainen teoria tai epistemologia, mutta siihen voidaan soveltaa erityyppisiä teoreettisia tai epistemologisia lähtökohtia. (Laine 2018. 45.) Analyysivaiheessa tutkija tulkitsee tieteellisesti omalla kielellään ensimmäisen tutkimusprosessin vaiheen kuvauskieltä. Analyysissä tematisoidaan ja käsitteellistetään kuvauksessa ollutta kertomusta. Kieltä ei puhdisteta yksimerkitykselliseksi tai yksiselitteiseksi käsitteiksi, sillä analyysin tavoite ei ole köyhdyttää aineistoa. (Mt, 45.)

Haastatteluaineistosta kerätään merkityskokonaisuuksia. Aineiston analyysissä erillään toisistaan tarkastellut merkityskokonaisuudet rakennetaan yhteen. (Tuomi ym. 2018, 103.) Koska tutkielmani tarkoituksena on selvittää työntekijöiden käsityksiä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista, sisällönanalyysi soveltuu parhaiten juuri tähän tarkoitukseen. Rikastutan valitsemaani sisällönanalyysimenetelmää lisäämällä siihen osia keskusteluanalyysistä, jota soveltuvin osin hyödynnän analyysissäni.

Kun haastateltavia on useita, on jokaisen kertomus oma analyysinsä, joita tarkastellaan yhteneväisten aspektien kautta. Kertomusten kokoamisessa pyritään kokonaisrakenteen löytämiseen mutta myös yksilölliseen tarkasteluun synteisien avulla. (Laine, 2018. 46 – 47.) Ensimmäinen vaihe kertomusten kokoamisen prosessissa on kuvaus siitä, mitä aineistossa on sanottu. Tavoite on kuvata tutkittavan kertomus mahdollisimman autenttisenä ja välttää tutkijan osuutta lopputuloksessa. Kuvaus tehdään haastateltavan oman puheen kieltä mukaillen, jopa suoraan lainauksin. Tärkeää on säilyttää kertomuksen kerronnassa esiintynyt metaforisuus ja kokemuksellinen luonne. Tavoite on esittää haastattelu tiivistettynä, mutta sisällöltään ja etenkin merkityksmaailmaltaan mahdollisimman alkuperäisenä. Kertomus on perusta tutkimusprosessin seuraavalle vaiheelle. (Laine 2018, 42.) Mitä syvempään dialogiin tutkija ja informantti haastattelutilanteessa pääsevät, sitä runsaampi on myös kertynyt tutkimusmateriaali. Kaikkea materiaalia ei ole tarpeen analysoida, eikä kaikkea materiaalia pystytä hyödyntämään tutkimuksessa. (Hirsijärvi ym., 2012, 135.)

Muotoilin haastattelukysymykset painottamalla muutoksen vaikutuksia ja haastateltavien käsityksiä yhteistyön muutoksista, joita perhekeskusmalli mahdollisesti toisi mukanaan. Muodostin haastatteluun kolme teemaa, joiden alle kokoan muun muassa aineistosta noussevat merkityskokonaisuudet. Teemojen pääluvut ovat: *Lapsiperhetyö, kokonaisvaltainen yhteistyö ja muutos*. Teemojen alle muodostin teeman mukaisia kysymyksiä.

Haastattelun jälkeen aineiston purkaminen on prosessin vaiheista työläimpiä. Kirjoitin aineiston tekstiksi, eli litteroin aineiston. Litteroinnin voi tehdä kahdella tavalla, joko niin, että sanasanainen litterointi tehdään koko haastatteludialogista tai se tehdään valikoiden haastattelumateriaalista tutkimuksen näkökulmasta relevantit osat. Aineisto pirstaloidaan käsitteellisiksi osiksi. Synteisin avulla nämä erilleen toisistaan erotellut osat kootaan uu-

delleen tieteellisiksi johtopäätöksiksi. Näin yksittäiset osat irrotetaan henkilöstä ja yksittäisestä lausumasta ja ne siirretään käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle. Tätä prosessin vaihetta nimitetään *abstrahoimiseksi*. (Metsämuuronen 2008, 48.) Tämän vaiheen jälkeen etsin aineistosta merkitysten kokonaisuuksia (Laine 2018, 43). Poimin aineistosta nykyhetkeä kuvaavat käsitteet siten, että nykyisen yhteistyön kuvauksissa vahvuudet alleviivasin vihreällä värillä ja heikkoudet punaisella värillä. Tulevaisuutta kuvaavat käsitykset alleviivasin siten, että mahdollisuudet alleviivasin vihreällä värillä ja uhat keltaisella värillä.

Tarkastelen työntekijöiden käsityksiä perhekeskustoimintamallin vahvuuksista, heikkouksista, uhista ja mahdollisuuksista SWOT-analyysin avulla. SWOT-analyysi on yksi käytetyimmistä työvälineistä toiminnan suunnittelussa ja analysoimisessa. Lisäksi se on yksinkertainen ja helppokäyttöinen menetelmä. (Kamensky 2015, 41.) SWOT-analyysissä vahvuudet ja heikkoudet avaavat organisaation nykytilaa. Mahdollisuudet ja uhat keskittyvät tulevaisuuteen (Mt,174). Kokosin nämä työntekijöiden erilaiset käsitykset SWOT-nelikenttäkaavioon, jonka esittelen tutkimuksen tulosluvussa.

Fenomenologit korostavat intuition merkitystä. Merkitysten kokonaisuuksien ymmärtäminen ja näkeminen on tärkeää. Kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen päästään parhaiten paneutumalla aineistoon huolellisesti. Myös merkitysten välisten yhteyksien tunnistaminen perustuu tutkijan intuitiiviseen ymmärtämiseen. Kuvaustekstistä pyritään nostamaan esille mahdollisimman paljon tutkimukselle olennaisia merkitysaspekteja. Fenomenologialle on tyypillistä etsiä asioista moninaisuuden rikkauksia. (Laine 2018, 43.)

Haastattelu-materiaalin aineiston analyysi nojautuu induktiiviseen päättelyyn. Induktiivisessä päättelyssä keskiössä on kerätty tutkimusaineisto, josta tutkija muodostaa päätelmiä. (Mt, 136.) Aineiston analyysissä tutkija tulkitsee litteroitua aineistoa kolmen työvaiheen kautta Hirsjärven (2011) mukaan: järjestäminen, selventäminen ja varsinainen analyysi.

Prosessi tulkinnan vaiheista etenee loogisesti ja järjestelmällistä kaavaa noudattaen. Keräsin aineistoa tutkimusongelman ratkaisemiseksi haastattelemalla. Pysyäkseen tutkimukselleni asettamassani viitekehityksessä, tutkimusongelma operationaalistetaan tutkimusky-

symyksellä/-sillä. Kerätty aineisto litteroidaan, eli yhteismitallistetaan. Käytännössä purin ääninauhat tekstimuotoon. (Kananen 2014.) Tarkastelin litteroitua tekstimassaa tutkimusongelman näkökulmasta. Seuraavaksi nimesin, eli koodasin tekstikokonaisuudet niitä kuvaaviin osa-alueisiin, jotka olin nimennyt lapsiperhetyöksi, kokonaisvaltaiseksi yhteistyöksi ja muutokseksi.

Ensimmäisessä kuvauksen vaiheessa pyrin mukailemaan tutkittavan omaa kieltä ja puhetta. Tämän vaiheen jälkeen jäsensin aineiston merkityskokonaisuuksiksi tutkimuskysymyksen viitekehyksessä. (Laine 2018, 44.) Koodausvaiheen jälkeen luokittelin tekstin osat koodien mukaan. Ryhmittelyn jälkeen nimesin kaikki muodostuneet luokat. Luokittelussa ja luokkien yhdistelyssä käytetään pohjana asetettua tutkimusongelmaa. (Kananen 2014, 99-100.) Aineiston luokittelu eli kategorisointi tarkoittaa samaa tarkoittavien käsitteiden yhdistämistä. Aineistosta etsitään yhdistäviä tekijöitä (Kananen 2014, 113).

Minulla ei ollut käytössäni vain yhtä analyysitapaa, vaan käytin useita eri analysointimenetelmiä yhtäaikaaisesti saadakseni aineistosta esiin sen keskeisimmän merkityksen. Tällaisessa tilanteessa voidaan puhua ad hoc – menetelmästä. Ad hoc – menetelmä on tavallisimpia tutkimuksissa, joissa etsitään merkityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Menettelyssä etsitään toistuvia teemoja ja tarkastellaan yhdessä esiintyvien asioiden ja ilmiöiden suhdetta. Metaforien luominen sekä vertailujen tekeminen ovat ad hoc – menetelmän ydintä. (Hirsijärvi ym., 2012, 138.)

Kari Kiviniemi (2018) kirjoittaa laadullisen tutkimuksen prosessimaisuudesta ja siitä, kuinka tutkimuksen eri elementit kehittyvät ja tutkimusmenetelmälliset ratkaisut täsmenntyvät tutkimuksen edetessä. Jaan Kiviniemen näkemyksen laadullisen tutkimuksen prosessimaisuudesta. Tutkimus etenee vaiheittain, ja prosessin vaiheet ovat hierarkkisessa järjestyksessä. Oma käsitykseni analyysimenetelmästä vahvistui vasta prosessin edettyä tarpeeksi pitkälle.

Valikoimalla aineistosta teemojen mukaan litteroitavat asiakokonaisuudet, voi tutkija säästää aikaa. (Hirsijärvi ym., 2012, 138.) Irrelevantilla tiedolla ei ole tutkimuksen kannalta merkitystä, siksi sen litteroiminen ei ole tutkijan näkökulmasta edes järkevää. Vaihtoehtona on myöskin litteroimisen sijaan aineiston teemojen koodaaminen, joka voidaan

tehdä suoraan aineiston pohjalta. Litteroiminen on yleisemmin käytössä oleva analyysimenetelmä. Päätelmien tekeminen ja aineiston koodaaminen suoraan tekstistä ilman litterointia on helpointa silloin, kun haastateltavia on ollut vähän ja haastattelut ovat olleet lyhyitä. (Mt, 138.)

Analyysin vaiheet sisältävät sekä itse analyysiä että synteesiä. Yksilölliset synteesit rakentuvat mielikuvien ja aspektien kautta (Laine, 2018. 46). Analyysillä tarkoitetaan koko aineiston käsittelemisen prosessia, jossa aineistoa luokitellaan ja eritellään. Synteesissä pyritään luomaan kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä ja esittämään se uudessa kontekstissa. Synteesissä tutkittavasta ilmiöstä annetaan syvempää käsitystä ja teoreettista ymmärrystä. Analyysin aikana kerätty tutkimusaineisto avataan kuvailun, luokittelun ja teemojen yhdistelyn kautta. (Hirsijärvi ym., 2012, 143-145.)

Analyysin kivijalkana voidaan pitää aineiston kuvailua. Tutkijan on kuvailu- vaiheen aikana kyettävä rajaamaan raportointiaan, sillä vain relevantti sisältö on tutkimuksen kannalta tarpeellista. Liian seikkaperäisiä ja yksityiskohtaisia kuvailuja tulee välttää ja joista yksityiskohtaa punnittava kriittisesti. Kuvauksissa tärkeää on myös kontekstietoa eli asiayhteyttä kuvaava tieto, jotta lukija kykenee ymmärtämään tutkittavan ilmiön laajempi sosiaalinen merkitys. Tätä merkitystä ei voida tavoittaa, ellei kontekstietoa ole ymmärretty oikein. (Hirsijärvi ym., 2012, 145–146.) Kuvaus on pohja hyvälle tutkimukselle. Hyvässä tutkimuksessa kontekstietoa on selkeä ja oikealla paikallaan tutkimusraportissa.

Seuraavana analyysin vaiheena prosessissa on aineiston luokittelu. Luokittelu on haastattelumateriaalin viitekehys, missä saatua tutkimusaineistoa tarkastellaan valitussa kontekstissa. Luokittelu on asiasisältöjen teemoittelua, joka jäsentää aineistoa ja tutkittavaa ilmiötä. Abstraktilla tasolla luokittelemalla saadaan suuresta aineistomassasta eroteltua keskeiset ja tutkimuksen kannalta tärkeät seikat. (Hirsijärvi ym., 2012, 146.) Luokittelu on tavallaan päättelemistä siitä, mikä on relevanttia aineista tutkimukselle ja mikä tieto jää tutkimuksen ulkopuolelle.

Kun aineisto on saatu luokiteltua teemoihin, seuraa prosessissa yhdistely -vaihe. Yhdistelyn tavoitteena on löytää aineistossa esiintyvien ja tiettyihin luokkiin sijoittamiemme asioiden välille yhtäläisyyksiä ja säännönmukaisuuksia. (Hirsijärvi ym., 2012, 149.)

Tässä tutkimuksessa luokkia ovat muun muassa kunnan työntekijöiden tämän hetkinen käsitys monialaisesta yhteistyöstä eri sidosryhmien välillä ja työntekijöiden käsityksiä siitä, miten perhekeskustoimintamalli muuttaisi monialaista yhteistyötä. Etsin näiden luokkien väliltä positiivisia yhteyksiä.

Yhdistelyvaiheessa tutkijan oma ajattelutyö ja ymmärtämys ovat merkityksellisiä. Löydetty yhtäläisyydet luokkien välillä tulisi ymmärtää empirian lisäksi teoreettisesti. Tavoitteena on ymmärtää ilmiötä monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti sekä kehittää sellaisia teoreettisia näkökulmia, joiden varaan luokiteltu aineisto voidaan sijoittaa. (Hirsijärvi ym., 2012, 150.)

Tulkinnan vaiheessa analysoinnin prosessi on edennyt jo pitkälle. Onnistuneen tulkinnan pääperiaatteet ovat objektiivisuus. Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lukija voi löytää tutkimuksesta samat asiat, kuin tutkijakin on työtä tehdessään löytänyt, mutta tutkijan näkökulma ei välity lukijalle. Lukija voi olla samaa mieltä tutkittavan ilmiön tematiikasta näkökulmastaan riippumatta. Tutkija tulkitsee tutkittaviensa tulkintoja, kun taas yhtäältä lukija tulkitsee tutkijan tulkintoja. Tätä prosessia kuvataan moninkertaiseksi tulkinnaksi. (Hirsijärvi ym. 2012, 151.)

Viimeinen vaihe tutkimuksessa on saatujen tulosten tarkastelu ja tutkimusprosessin itsearviointi. Tutkimusta voidaan pitää onnistuneena, sillä se näyttäytyy minulle tutkijana aikaisempaa selkeämpänä ja jäsentyneempänä. Tutkija voi esittää itselleen itsearvioinnin yhteydessä kysymyksiä siitä, kuinka hyvin hän on onnistunut saavuttamaan tutkittavien merkitysperspektiiviä. (Laine 2018, 48.) Fenomenologisen tutkimuksen päätarkoitus on lisätä ymmärrystä jostain inhimilliseen elämään kuuluvasta ilmiöstä (Laine 2018, 50). Inhimillisyys on täynnä erilaisia merkityksiä. Merkitykset ovat kontekstiherkkiä, sillä asioilla ja esineillä ei itsessään ole merkityksiä, vaan niitä suhteutetaan toisiin asioihin. Fenomenologista tutkimusta tekevän tutkijan on oltava herkkä havaitsemaan erilaisia ilmiöön liittyviä vivahteita. (Moilanen ym. 2018. 51.)

4.5 Tutkimuseettiset kysymykset

Eettisyyttä on työstettävä, pohdittava ja analysoitava läpi koko tutkimusprosessin. Lisäksi on otettava huomioon tutkimusten vaikutukset, myös niiden on täytettävä eettiset periaatteet. Erityisesti sosiaalityössä eettisen pohdinnan strukturointi on tärkeää, sillä sosiaalityön tutkimuksen kohteena on inhimillinen elämä sen eri muodoissa. (Pohjola 2003, 130.) Tutkimuseettiset kysymykset ja hyvä tieteellinen etiikka ohjaavat minua läpi tutkimusprosessin kaikkien vaiheiden. Tutkimusetiikka on olennainen osa ja arvo kaikkea tutkimuksen tekemistä. Tutkimukseni kiinnittyy osaksi hanketta, jolloin osa eettisistä pohdintoista kuuluu hankkeen työryhmälle. Toimin itsekin hankeorganisaatiossa. Olen haastattelua ja tutkimuskysymystä muotoillessani huomionut tutkimuseettiset periaatteet. Omat tutkimuseettiset pohdintani kulminoituvat näin ollen aineiston käsittelyyn, analyysiin, tulkintaan ja raportointiin. Haastattelutilanteissa vuorovaikutusta säätelevät lisäksi formaalis-legiaaliset normit (Hirsijärvi ym., 2012, 101).

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on laatinut ihmistieteisiin luettaville tutkimusaloille eettiset periaatteet.

TENK:in tutkimuseettiset periaatteet: *”Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa ja sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvää tieteellistä käytäntöä koskevien ohjeiden soveltaminen on tutkijayhteisön itsesäätelyä, jolle lainsäädäntö määrittelee rajat. Hyvä tieteellinen käytäntö on myös osa tutkimusorganisaatioiden laatujärjestelmää.”*

Tutkimusetiikan näkökulmasta hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä lähtökohtia ovat tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattaminen tutkimuksessa, eli rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentaminen ja esittäminen sekä tutkimusten ja niiden tulosten arviointi toimintatapojen mukaisesti. Tutkimuseettisiin hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtiin kuuluu myöskin se, että tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksessa toteutetaan tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta ja vastuullista tiedeviestintää tutkimuksen tuloksia julkaistaessa.

Tutkijat ottavat muiden tutkijoiden työn ja saavutukset asianmukaisella tavalla huomioon niin, että he kunnioittavat muiden tutkijoiden tekemää työtä ja viittaavat heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla ja antavat heidän saavutuksilleen niille kuuluvan arvon ja merkityksen omassa tutkimuksessaan ja sen tuloksia julkaistessaan. Tutkimus suunnitellaan ja toteutetaan ja siitä raportoidaan sekä siinä syntyneet tietoaineistot tallennetaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Tarvittavat tutkimusluvut on hankittu ja tietyillä aloilla vaadittava eettinen ennakoarviointi on tehty.

Tutkimushankkeessa tai tutkimusryhmässä sovitaan ennen tutkimuksen aloittamista tai tutkijoiden rekrytointia kaikkien osapuolten, niin työnantajan, vastuullisen tutkijan (principal investigator), kuin ryhmän jäsenten, oikeudet, tekijyyttä koskevat periaatteet, vastuut ja velvollisuudet sekä aineistojen säilyttämistä ja käyttöoikeuksia koskevat kysymykset kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. Tutkimuksen edetessä sopimuksia voidaan tarkentaa. Rahoituslähteet ja tutkimuksen suorittamisen kannalta merkitykselliset muut sidonnaisuudet ilmoitetaan asianosaisille ja tutkimukseen osallistuville ja raportoidaan tutkimuksen tuloksia julkaistaessa. Tutkijat pidättäytyvät kaikista tieteeseen ja tutkimukseen liittyvistä arviointi- ja päätöksentekotilanteista, jos on syytä epäillä heidän olevan esteellisiä. Tutkimusorganisaatioissa noudatetaan hyvää henkilöstö- ja taloushallintoa sekä otetaan huomioon tietosuojaa koskevat kysymykset. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK 2012, 8-9.)

Tutkittavien itsemääräämisoikeuteen liittyviä kysymyksiä ovat esimerkiksi tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja tutkittavien informointi. Vahingoittamisen välttämiseen liittyvät kysymykset koskevat henkisten, taloudellisten ja sosiaalisten haittojen välttämistä. Yksityisyyteen ja tietosuojaan liittyvät kysymykset koskevat tutkimusaineiston suojaamista ja luottamuksellisuutta, aineiston säilyttämistä ja hävittämistä sekä yksityisyyden suojan huomioimista tutkimusjulkaisuissa. (TENK 2012, 8-9.) Kuitenkin tutkijan on ajateltava haastattelua siitä näkökulmasta, ettei informanteille etukäteen kerrottu ennen haastattelua annettu tieto vinouta tutkimustuloksia eikä muuta informantin käyttäytymistä tai sanoituksia. Ei ole olemassa tiettyä rajaa siitä, mikä on relevantti tiedon määrä tutkimuksen olennaisen tiedon osalta. Informantin suostumus haastatteluun tulee pohjautua asianmukaisen informaation tutkimuksesta, jotta eettiset lähtökohdat täyttyvät. (Hirsjärvi ym., 2012, 20.)

Etenkin ihmistieteissä eettisyys on korostetussa asemassa tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Haastattelutilanteessa eettiset kysymykset ovat monitahoisia. Haastattelun moraalinen viitekehys ja tutkimuseettisten kysymysten johdonmukaisuus ovat tutkijan tärkeimpiä strategioita. (Hirsjärvi ym., 2012, 19.) Tutkijan tulee muistaa tutkimusetiikka jo prosessia suunniteltaessa. Eettisen pohdinnan alle tulee asettaa tutkimuksen tarkoitus ja tutkittava inhimillinen tilanne. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tutkittavien suostumus ja luottamuksellisuus sekä tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvia seurauksia on pohdittava esimerkiksi tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksen mukaisista lähtökohdista. (Hirsjärvi ym., 2012, 20.)

Haastattelutilanteessa luottamuksellisuus ja haastattelutilanteen vaikutus haastateltavaan ovat ensisijaisessa asemassa etiikan näkökulmasta. Litteroinnin suorittaminen kirjaimellisesti haastateltavan sanojen mukaan sekä aineiston säilyttäminen ja tuhoaminen kulminoituvat tutkimusetiikan tematiikkaan. Analyysivaiheessa tulkinta on monisyinen eettisin silmin pohdittuna. Analysoinnin aikainen aineiston tulkinta ja aineiston tulkinnanvaraisuus vaativat tutkijaa asettamaan tulkinnan rajauksen mahdollisimman lähelle informantin kertomaa todellisuutta. Tutkijan velvollisuuksiin kuuluu myös esittää vain mahdollisimman varmaa ja todennettua tietoa. Valmiin tutkimuksen raportointi tuo mukanaan eettisen lähtökohdan. Julkaistun raportin on oltava laadultaan sellainen, ettei se loukkaa tutkittavien yksityisyyttä eikä tutkimuseettiset rajat ylitä. (Hirsjärvi ym., 2012, 20.)

Tutkija on osa informantin sosiaalista todellisuutta ja siten myös osa tutkimusprosessia. Tutkijan taito asettautua tilanteen vaatimiin tilanteisiin vaikuttaa oleellisesti siihen, miten syvällistä tietoa tutkija saa tutkittaviltaan (Syrjälä ym. 1994, 102). Tutkija vaikuttaa prosessiin luomalla puitteet tutkimuksen eri vaiheille. Tutkijan tärkein tehtävä on välittää tutkittavien maailmaa välttäen oman subjektiivisen näkemyksensä esille tuomista. (Hirsjärvi ym. 2012, 18.) Haastattelutilanteessa on tärkeää pyrkiä mahdollisimman neutraaliin kysymysten asetteluun ja esittämiseen informantille, jotta omat käsitykset ja mielipiteet tutkittavasta asiasta eivät välittyisi tutkittavalle.

Tutkijana olen vielä noviisi, ja toivonkin innokkuuteni paikkaavan hiukan puutteellisuuttani tutkijana. Tutkijan roolissa tärkeimpinä ohjeina pidin objektiivisuuden säilyttämisen taitoa tutkielmani alusta loppuun saakka. Tutkiessani työntekijöiden käsityksiä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaisen yhteistyöhön, kiinnitin huomiota positiioni

tutkijana. Haastattelutilanteessa olin tutkijan roolissa, en hankeorganisaation jäsenenä. Valitsemani positio on tietoinen valinta. Olen tutkijana nojautunut fenomenologiseen ideologiaan ja työnkehittämisen teoreettisiin lähtökohtiin.

Koska työskentelen Tyrnävän perheoikeudellisissa lapsiperhesosiaalipalveluissa, on suhteeni tutkimusaiheeseen hyvin henkilökohtainen. Perhekeskustoimintamallin kehittäminen koskettaa omaa ammattisektoriäni läheisesti ja vaikuttaa työhöni merkittävästi. Aloittelevana tutkijana jouduin keskittymään objektiivisuuden vaalimiseen ja subjektiivisen näkökulman ulkoistamiseen esimerkiksi haastattelutilanteissa. Haastattelutilanteissa painotin objektiivisuutta informanteille kertomalla, että toivoin haastattelujen olevan mahdollisimman autenttisia käsityksiä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Sosiaalityön näkökulmasta ihmisarvon kunnioittaminen on keskeistä. Sosiaalityöntekijän tulee pyrkiä ottamaan työssään huomioon asiakkaan arvo ja yksilön ainutlaatuisuus, jolloin myös asiakkaan itsemääräämisoikeus toteutuu. Sosiaalityöntekijän on pyrittävä ymmärtämään asiakkaan subjektiivista tapaa käsittää ja jäsentää maailmaa ja omaa elämäänsä. Tässä jäsentämistyössä sosiaalityöntekijän tulee olla asiakkaan tukena. (Raunio 2004, 85-86.)

5 MONIALAINEN YHTEISTYÖ PERHEKESKUSMALLISSA

Tavoitteenani oli tutkia perhekeskustoimintamallin vaikutuksia monialaiseen yhteistyöhön työntekijöiden näkökulmasta. Tavoitteeseen päästäkseni keräsin tutkimusaineiston, jonka analysoinnin tuloksena olen muodostanut käsityksen perhekeskustoimintamallin vaikutuksista. Monialaisen yhteistyön suurimpana haasteena Tyrnävän kunnassa on eri toimialojen työkuultuurien voimakkaat alakohtaiset vaikutukset arkityöhön ja monialaiseen yhteistyöhön. *Alakohtaiset asenteet* monialaisen yhteistyön toteuttamiseksi korostuivat aineistossa. Hankeorganisaatioissa toimivia sektoreita ohjaa jokaista *oma lainsäädäntönsä*, ja esimerkiksi lastensuojelua velvoittaa vahva salassapitovelvollisuus. Lainsäädännön muurien vaikutusalueella kynnys monialaiseen yhteistyöhön kasvaa. Teemoitelin aineiston kolmen pääteeman alle. Nämä teemat ovat:

1. Lapsiperhetyö
2. Kokonaisvaltainen yhteistyö
3. Muutos

Lapsiperhetyön pääteemassa aiheisältöinä ovat lapsiperheille suunnatut palvelut nyt ja tutkittavien käsitykset työskentelystä tulevaisuuden perhekeskustoimintamallissa. Palveluiden kokonaisuuden lisäksi tarkastelun kohteena olivat palveluiden järjestäminen, saatavuus ja vaikuttavuus. Kokonaisvaltainen yhteistyö pitää sisällään kokonaisvaltaisen yhteistyön tämän hetkisessä tilanteessa sekä tutkittavien käsityksen yhteistyöstä tulevaisuuden perhekeskustoimintamallin mukaisessa työskentelyssä. Muutos pääteemana on teemoista sisällöltään tutkimuksen kannalta vaikuttavin. Kolmannessa pääteemassa tarkastellaan tutkittavien käsityksiä muutoksesta, heidän pelkojaan ja toiveitaan sekä odotuksiin.

Työkuultuurien koettiin olevan myös osin *henkilöityneitä*, jolloin yhtenäistä toimintatapaa on mahdotonta luoda. Monialaisen yhteistyön toimivuudesta tutkimuksen toteuttamishetkellä, ennen perhekeskustoimintamalliin siirtymistä, tutkittavat kokivat tiedon hajanaisuutta ja epätasaista allokointia eri toimijoiden välillä. Yhteistyöstä toivottiin sopusuhdaista ja toimivaa kaikkien toimijasektoreiden kesken. Tutkimustulosten mukaan esille nousi tarve saada toimintamallista yhteinen linjaus ja yleisesti tunnustettu tapa toimia.

Tällöin monialainen yhteistyö ei ole enää yksittäinen työskentelytapa, vaan uusi malli, joka velvoittaa kaikkia toimijoita työskentelemään samojen menetelmälinjausten pohjalta. Uuden työkuulttuurin juurruttaminen alkaa johdon linjavedoista ja veloitteesta työntekijöitä kohtaan. Vahva muutosjohtamisen hallinta, sekä strategian uudelleen linjaaminen ovat ensisijaisia ja keskeisiä matkalla kohti tietoa jakavaa, monialaisesti orientoitunutta työkuulttuuria. Tärkeää on rahoituksen suuntaaminen ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä työntekijäresurssin kohdentaminen kehittämistyöhön. Johdolta vaaditaan kehittämismyönteisyyttä yhtäältä kuin työntekijöiltäkin. (Hastrup 2016, 36.)

”No tuota tähän sanon, että vähän liikaa ollaan omissa poteroissa ja varmaan salassapito on semmoinen asia, joka on haastava. Sen taakse mennään eikä toisille kerrota.”

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että suurin osa Tyrnävän kunnan monialaisesta yhteistyöstä on joidenkin toimijaorganisaatioiden välillä tällä hetkellä toimivaa, saumatonta ja sujuvaa, mutta vahvasti henkilöitynyttä. Tutkittavien käsitysten mukaan monialainen yhteistyö voi perhekeskusmallin myötä toimia nykyistä paremmin, mikäli työkuulttuuria kehitetään määrätietoisesti oikeaan suuntaan. Henkilöitymisen ajateltiin haurastuttavan perhekeskusmallin toimintaperiaatteiden rakenteita, eikä monialaista yhteistyötä koettu yhteisenä työskentelymuotona. Kaikkien vastaajien käsitysten mukaan monialainen yhteistoiminta on osa tämän päivän vaatimukseen vastaavaa työkuulttuuria, jota tulisi kunnassa edistää.

Hankeorganisaation toimijoiden keskuudessa työskentelee persooniltaan hyvin erilaisia ihmisiä. Kehittämismyönteisyys ja systemisesti orientoitunut asennoituminen resonoi vastaajissa selkeää myönteisyyttä monialaiseen yhteistyöhön. Vastauksista ei ollut havaittavissa ikään perustuvaa kehitysmönteisyyttä - tai kielteisyyttä. Tutkimuksen perusteella voi havaita lähtökohtaista kehitysmönteisyyttä ja motivaatiota perhekeskustoimintamallin juurruttamiselle ja laajalle käyttöönnotolle Tyrnävän kunnassa.

”Olisi mukavaa, kun olisi enemmän organisaatioiden välisiä tapaamisia ja palavereita enemmänkin muutenkin kuin asiakas- asioissa. Yhteistyö perustuu tällä hetkellä semmisiin henkilökohtaisiin suhteisiin eli se yhteistyö vähän niinku henkilöityy.”

Tutkittavat toivat esille perhekeskusmallin struktuurin, rakenteiden suunnitelmallisuuden tärkeyden ja velvoittavuutta muuttaa työskentelytapoja tietoja jakavaan kulttuuriin ja systemiseen orientoitioon. Koulutus uuden toimintamallin juurruttamisvaiheessa koettiin

myös tärkeäksi, sillä kaikille toimijoille ei ole itsestään selvää, millainen perhekeskusmalli on, ja mitä siihen kuuluu monialaisen yhteistyön näkökulmasta. Koulutuksen merkitys korostui tärkeimpänä uuden työkuulttuurin ja toimintatapojen käyttöönoton vaiheessa. Perhekeskusmallista toimintaympäristönä- sekä perhekeskustoimintamallin mukanaan tuomasta työkuulttuurin muutoksesta tarvitaan koulutusta ja esimerkiksi *learning cafe*-tyyppisiä oppimistilaisuuksia henkilökunnalle. Hankekoordinaattoreiden toivottiin kiertävän yksiköissä kertomassa kansankielisesti perhekeskustoimintamallista ja monialaisesta yhteistyöstä, jotta mahdollisuus kysymysten esittämiselle olisi mahdollista. Tutkimustuloksissa korostettiin, että hankkeella tulisi olla nimetyt *yhdyshenkilöt*, joiden puoleen etenkin muutoksen alkuvaiheessa voisi kääntyä. Yhteistyö-asiamies on mielestäni sopiva nimike tässä yhteydessä henkilölle, jolle sisäinen tiedottaminen muutosprosessin eri vaiheissa kuuluisi.

Johtamisen merkitys muutoksessa on korostunut tässäkin tutkimuksessa. Vahvan muutosjohtamisen ja yhteisön voimavarojen hyödyntäminen muutoksessa ovat muutoksen onnistumisen kannalta tärkeässä asemassa. Yhteistyöosaaminen on tietoista toimintaa ryhmässä sekä muiden toimijoiden huomioimista niin ammatillisesti kuin vuorovaikutuksellisesti. (Perttula 2012, 3.) Muutostilanteet ovat aina kompleksisia. Joustavuus ja muuttuvuus ovat väistämätön osa organisaatiota eikä niillä voi olla kiinteää, muuttumattonta päämäärää. Muutosvalmis ja luova yksilö kykenee näkemään asioita visionaarisesti. Muutosvalmiudet omaava yksilö kykenee löytämään muutoksesta uusia toimintamalleja. Tähän muutosvalmiuteen vahva muutosjohtaja luotsaa työntekijöitään. (Perttula 2012, 113.) Muutostilanteisiin liittyy usein voimakasta dissonanssia, eli ristiriitaa ihmisten välisissä näkemyseroissa. Muutoksen johtamisen onnistumiseen liittyy oleellisesti johtajan kyky erottaa yhteisöstä kehityksen jarruna olevat yksilöt, ja työskennellä heidän kanssaan edesauttaen näin työyhteisön toimintamallien ja uudistusten kehittymisen toteutumisen. (Mt, 171.)

Monialaiseen työskentelyyn tulisi siirtyä jo ennen varsinaisen perhekeskustoimintamallin käyttöönottoa, sillä monialaisen yhteistyön toimivuus tulisi haastateltavien vastausten perusteella olla jo opittu työskentelytapa, eikä enää pilotti- vaiheessa oleva kokeilu. Jos uudenlaisen, tietoa jakavan työkuulttuurin käyttäminen työskentelyssä aloitetaan kunnassa mahdollisimman nopeasti, sujuu perhekeskustoimintamalliin siirtyminen todennäköisesti

helpommin. Monialaiseen toimijuuteen liittyviä koulutuksia tulisi ryhtyä järjestämään ja niihin osallistumisen tulisi olla tarvittaessa velvoittavaa ja myös pakollista.

”Kun olisi sabluuna, joka ohjaa työskentelyä se voisi velvoittaa monialaiseen yhteistyöhön nekin toimijatahot, jotka siihen eivät nyt vielä ole olleet halukkaita lähtemään.”

Tutkimuksessa tuli esille sosiaalitoimen vähäinen osallisuus verkostoihin ja monialaiseen yhteistyöhön. Sosiaalitoimen perinteistä, hyvin omaan professioonsa sidonnaista työtettä tulisi muuttaa systeemisempään muotoon, jotta yhteistyö saataisiin toimimaan kaikkien sidosryhmien kanssa. Sosiaalitoimessa on kautta kehityshistorian ollut oma, hyvin vahva ja normisidonnainen työskentelykulttuurinsa. Esimerkiksi lastensuojelun asiakkuus on vaiettu tieto, ja asiakkaan asian kanssa on pyritty työskentelemään yksinomaan sosiaalitoimen menetelmin. Sosiaalitoimesta asiakas saatetaan ohjata edelleen, mutta varsinaista monialaista yhteistyötä tehdään haastatteluiden vastausten perusteella vielä vähän. LAPE-hankkeen yksi pääpainopisteistä on siirtyminen ennaltaehkäisevään ja systeemiseen orientaation, mikä osaltaan pakottaa sosiaalitoimen irtautumaan perinteistään ja tekemään yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Monialaisen yhteistyön mahdollisuudet perhekeskustoimintamallissa vaatii uutta linjausta työskentelykulttuuriin. Tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että aitoa kiinnostusta yhteistyön tekemiseen kaikilla toimijasektoreilla on olemassa, mutta sen ohjaamisen on tultava yhtenäisenä linjauksena uudeksi toimintaperiaatteeksi. Koulutus ja perehdytys perhekeskusmallin mukaiseen monialaiseen yhteistoimijuuteen on ensiarvoisen tärkeää ja edellytys uudenlaisen työskentelykulttuurin aikaansaamiseksi.

”Onhan se inhimillistä, että on erilaisuutta ja sellaisia ihmisiä, jotka tykkää työskennellä verkostoissa ja toiset yksin. Mutta olisihan se hyvä saada sellainen malli niin tämä ei olisi niin haavoittuvaista, jos vaikka vaihtuu työntekijä.”

Kaikkien teemojen (Lapsiperhetyö, kokonaisvaltainen yhteistyö, muutos) pääluokista nousi esille tekijöitä, jotka tällä hetkellä tuovat kuormittavuutta monialaisen yhteistyön toteutumiselle ja vaikeuttaa dialogin syntymistä yhteistyössä. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi kiire, yhteyden saaminen toisiin asiantuntijoihin, epäselvyys eri toimijoiden työn sisällöstä ja vastuualueista sekä jatkuva muutos muun muassa henkilöstön keskuudessa. Henkilöstön vaihtuvuudesta aiheutuvat kuormitustekijät nousivat esille useissa haastattelussa. Vaihtuvuuden kuormitushaittaan oman nyanssinsa toi monialaisen yhteistyökulttuurin henkilöityneisyys ja työskentelystruktuurin puutteellisuus. Etenkin sosiaalitoimen

henkilöstön runsas vaihtuvuus aiheutti lisäkuormitusta muiden sektoreiden työntekijöissä.

”Odotusajat varmasti pitäisi saada lyhyemmiksi ja oikea- aikaisemmiksi. Joku puoli vuotta on lapselle ikuisuus. Se olisi varmasti hyvä asia, että ne sais sitä palvelua nopeammin kuin nyt. Silloin kun ne on vastaanottavaisimmillaan. Toinen asia on työntekijöiden vaihtuvuus ja kunnan kannattaisi panostaa siihen, että työntekijät pysyis ja että tämä olis houkutteleva työnantaja tämä kunta. Nytkin siellä sosiaalipalveluissa on vaihtunut varmaan kaks tai kolmekertaa koko henkilökunta. Mitä se tarkoittaa asiakasperheille se, kun pitää aloittaa alusta ja rakentaa uudelleen se kaikki. Siihen pitäisi panostaa, että työntekijät pysyisivät.”

Tutkimuksesta voi havaita toimivan tiimityöskentelyn merkityksen organisaation toimijoille. Parhaassa tapauksessa tiimiyhteistyö koettiin reflektiivisenä ja tukevana, vastuuta jakavana kompleksina, jossa tiedon jakaminen koetaan helpoksi ja vuorovaikutteiseksi. Toisaalta monialainen ammattikunnat ylittävä yhteistyö koettiin tällä hetkellä osittain niin haastavana, että sen mahdollisuudet kehittyä perhekeskusmallissa toimivaksi työmalliksi herätti epäilyksiä. Asiakaslähtöisestä näkökulmasta perhekeskustoimintamallia pidettiin toimivana ja asiakkaan kokonaisvaltaista tukemista mahdollistavana toimintamallina.

”Monialainen yhteistyö nimenomaan parantaisi mahdollisuuksia tehdä suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista asiakastyötä. Olisi vain opittava ”new normal”, missä päätöksiä ei tehdä enää yksin vaan porukassa muiden ammattilaisten kanssa.”

Moni haastateltava toivoi myös konkretiaa ja hankkeiden loppuun saattamista. He pitivät tärkeinä sitä, että hyvistä suunnitelmista voisi kasvaa ja kehittyä hyviä uusia toimintatapoja ja menetelmiä. Työntekijöiden odotukset hankkeen konkreettisista tuloksista ja lopputulemasta eivät olleet korkealla tasolla. Kunnassa oli aiempina vuosina ryhdytty LAPE-hankkeen suunnitteluun, mutta hankesuunnitelma oli keskeytynyt, eikä johtanut konkreettisiin lopputuloksiin. Uskon tällä olleen vaikutusta vastaajien keskuudessa heränneisiin epäilyksiin nyt kehitystyön alla olevaa hanketta kohtaan.

”Mää toivoisin, että vuoden päästä olis jo jotain konkreettista, eikä tämä jäis vain yhdeksi hankkeeksi taas pölyttymään pöytälaatikkoon. Vaikka pieni kunta ollaankin, niin meitä toimijoita on paljon. Esimiehiltä ja johdolta vaaditaan nyt sitoutumista ja heidän kauttaan työntekijöiden sitouttamista tähän. Kenenkään ei tarvis pelätä mitään muutoksia, kun tässä on pelkästään niitä hyviä juttuja niille perheelle.”

Työntekijöiden vastauksissa korostui *motivaatio* yhteistyön tekemiseen, mutta merkityksellisenä pidettiin ymmärrystä toisten tehtävien sisällöistä ja vastuualueista. Nykyistä ti-

lannetta monialaisen yhteistyön toteutumisesta suurin osa vastaajista kuvaili osin toimivaksi, mutta hajanaiseksi kokonaisuudeksi. Ylipäättään monialaisen yhteistyön toteutumisesta yhtenä työskentelymuotona pidettiin puutteellisena. Odotukset perhekeskusmallista, sen todella toteutuessa, vastaajien toiveet niin palvelukokonaisuuden-, kuin myös monialaisen yhteistyön toteutumisesta olivat korkealla. Vastaajat kokivat, että tällä hetkellä suurin osa eri sektoreiden toimijoista on haluttomia yhteistyöhön ja haluavat pidättäytyä omilla ammattialueillaan ja olla jakamatta tietoa muille toimijoille, vaikka siihen asiakkaan lupa olisikin.

”Siis koen, että pitäisi tehdä enemmän sitä yhteistyötä. Lähtökohdat on ihan hyvät, tunnetaan toisiamme ja on tehtykin yhteistyötä mutta pitäisi tehdä paljon enemmän sitä yhteistyötä. Voidaan varmaan sanoa, että se yhteistyö toimii jollain tasolla, mutta ei missään tapauksessa kiitettävästi. Kehitettävää on. Se voi olla niin, että kun ei tiedetä toistemme työn sisällöistä eikä siis sitä mitä toiset tekee, niin ohjataan väärään paikkaan se ihminen tai ei minnekään.”

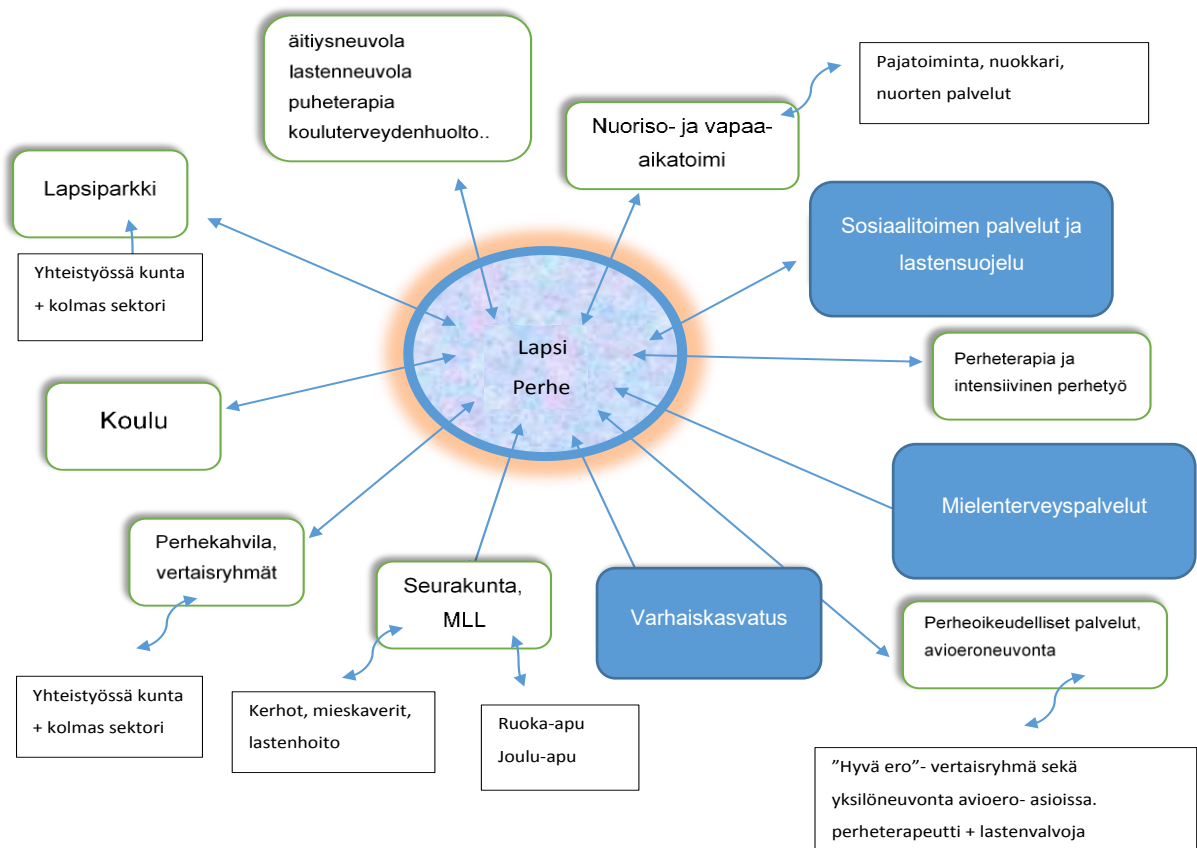
Perhekeskusmallin kehittämistyön prosessissa on olemassa useita erilaisia mahdollisuuksia, joiden toteuttaminen monialaisesti olisi mahdollista. Esimerkiksi perhekahvila, lapsiparkki, vertaisryhmät izeille ja äideille, mieskaverit sekä yhteiset tempaukset ja tapahtumat.

*”Jos tämä malli oikein loistavasti toimisi niin sehän näkyisi pitkälle. Ehkäisisi sairauslomia ja sosiaalipuolen kustannuksissa näkyisi myös varmasti. Parhaimmillaan se voisi tarjota **perheille selkeyttä** näiden palveluiden saatavuudesta. Olis se **yks luukku**, vaikkapa sitten nettisivu, minne ne osaa mennä, tarvipa ne mitä tahansa. Se kans, että eri toimijat voivat verkostoitua keskenäänkin ja esimerkiksi **konsultoida**, vaikka ei olisikaan se nimenomainen toimija siinä asiassa, niin sellanekin monialainen yhteistyö pitäisi tehdä näkyväksi. Ei pelkästään se asiakkaan asia, jossa asiakas on mukana.”*

Tutkimukseen osallistuneet olivat työskennelleet viroissaan ja toimissaan pitkään. Kaikilla oli hyvä ymmärrys perhekeskustoimintamallista ja sen vaikutuksista kuntalaisille ja työntekijöille. Tutkimukseen valikoituneet kuusi kunnan hankeorganisaatioon kuuluvaa työntekijää olivat nähneet kunnan eri aikakausina vallinneita tilanteita ja vaiheita. Tutkimuksessa vastaukset kumpusivat kokemuksesta ja sen pohjalta työntekijät olivat luoneet käsityksensä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Kokeemukseen pohjaaminen on mielestäni hyvä lähtökohta arvioida käsityksiä hankkeen vaikutuksista sektorirajat ylittävään yhteistyöhön. Toisaalta se lisää vastauksiin elämän realiteettia, vähentää toiveikkuutta ja antaa informanteille laajempaa näkemystä aiheesta. Selkeys asiakkaan näkökulmasta tarkoittaa tiedon saatavuuden kokoamista yhteen paikkaan. Perhekeskuksen internetsivut tulisi rakentaa selkeäksi kokonaisuudeksi, mistä

kaikki tieto olisi saatavilla. Perhekeskuksesta ilmoittelun tulisi olla laajaa, pitkäkestoista ja johdonmukaista. Työntekijöiden tulisi kertoa asiakastyössään perhekeskusmallin toimintaperiaatteista ja perhekeskusta tulisi lanseerata asiakkaille jo varhaisesta vaiheesta lähtien.

Tyrnävän perhekeskusmalli voisi tutkimustulosten perusteella koostua alla kuvatuista toiminnoista. Tärkeänä koettiin palveluiden saatavuus yhdestä paikasta, vaikka se ei olisi fyysisesti yhteinen tila. Tähän tarkoitukseen internetsivuille koostettu laaja-alainen kokonaisuus olisi käytännössä paras ratkaisu. Tiedottaminen palveluiden keskitetystä saatavuudesta on tärkeää, jotta palvelukonsepti tavoittaisi kuntalaiset.

Kuvio 3: Hahmotelma monialaisesta yhteistyöstä perhekeskustoimintamallissa Tyrnävän kunnassa.

5.1 Perhekeskustoimintamallin vaikutukset monialaiseen yhteistyöhön

Tutkimustulosten pohjalta koottu SWOT- nelikenttäkaavio kokoaa yhteen hankkeen vahvuudet, heikkoudet, uhat ja mahdollisuudet työntekijöiden näkökulmasta. SWOT-analyysin käyttömahdollisuudet arvioinnissa ovat verrattomat ja SWOT-analyysimenetelmää voidaan toteuttaa monin eri tavoin. (Aalto-Kallio, Saikkonen, Koskinen-Ollonqvist 2009, 86-90.)

	Vahvuudet	Heikkoudet
Nykyhetki	Joidenkin yhteistyötahojen kanssa monialaisuus toimii saumattomasti. Pienessä organisaatiossa sidosryhmät tuntevat toisensa. Toimijoita vähän pienessä kunnassa.	Yhteistyö sidosryhmien kanssa hajanaista ja henkilöitynyttä. Ei toimivaa yhteistyön toimintamallia. Irrallinen ja repaleinen kokonaisuus. Työn päällekkäisyys voimakasta.
	Mahdollisuudet	Uhat
Tulevaisuudessa	Asiakkaiden saama palvelu kokonaisvaltaisempaa ja selkeää. Asiakaslähtöisyys toteutuu paremmin. Selkeä sabluuna monialaiselle yhteistyölle toiminnan lähtökohta. Vähentää päällekkäistä työtä. Hyvinvointia lisääviä aspekteja asiakkaille ja työntekijöille mukanaan tuova malli. Työnkehittämisen näkökulmat. Kattavat ja selkeät palvelut, myös digitaalisesti.	Vahvan johtamisen puutteellisuuden uuden työkuulttuurin juurruttamisessa. Työntekijöiden ymmärryksen puute perhekeskusmallin ideasta ja toimintaperiaatteesta. Monialainen yhteistyön toimimattomuus. Resurssien puute.

Kuvio 3. SWOT-nelikenttäkaavio

Vahvuuksina tutkimuksessa korostui kehittämismyönteisyys kunkin ammattisektorin edustajan omassa organisaatiossa. Vahvuuksina nähtiin kuntatasolla elinvoimaisuuden lisääntyminen ja sitä kautta muuttohalukkuus kuntaan, jossa lapsiperheiden palvelut on keskitetty ja konsepti toimii perhelähtöisesti. Lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääntyminen

ja oikea- aikainen, perheen tarpeeseen vastaava täsmätuki olisi saatavilla kootusti ja laajasti yhdestä paikasta. Oikeanlainen organisointi, jotta monialainen yhteistyö saisi parhaimmat mahdolliset lähtökohdat onnistuakseen, koettiin tärkeänä. Monialaisen yhteistyön toteutuminen vaatii enemmän kuin vain yksittäisten työntekijöiden motivaation ja kehittämismyönteisyyden. Sen on saatava kunnan kaikkien toimijoiden saumaton tuki onnistuakseen ja tuottaakseen parhaan mahdollisen hyödyn kuntalaisille lapsiperheille.

Heikkouksina esiin nousi koulutuksen- ja tiedottamisen puute ja vajavainen resurssointi monialaisen yhteistyön toteuttamiseen. Resurssoinnissa on huomioitava koulutuksen tarpeellisuus ja yhteistoimintamallin mukanaan tuomat perustyön lisäksi syntyvät elementit. Paneutuminen yksittäisen asiakasperheen asiaan monialaisesti vie enemmän aikaa kuin yksilötyöskentely, jossa asiakas voidaan ohjata seuraavan toimijan palveluiden piiriin. Monialaisessa työskentelyssä asiakasta ei siirretä toimijalta toiselle, vaan asia käsitellään alusta loppuun saakka saman monialaisen toimijakunnan keskuudessa. Asennemuutoksen vaatimat panostukset työntekijöissä nähtiin keskeisinä. Etenkin kehittämismyönteisyyttä ja avoimuutta sekä aitoa halua ja motivaatiota opetella uusi työkuulttuuri ja toimintatapa, pidettiin toimijoiden yksilöllisistä ominaisuuksista tärkeinä.

Mahdollisuuksina haastateltavat korostivat perheiden näkökulmaa palveluiden saatavuudessa ja kynnyksen madaltumisessa avun piiriin hakeutumisessa. Perhekeskusmallin ja monialaisen yhteistoimijuuden onnistuminen vaatii sitoutumista. Haastateltavien vastauksissa nousi esille myös monialaisen verkostoyhteistyön velvoittavuus, sillä se koettiin ikään kuin takeeksi sille, että sektorirajat ylittävä yhteistyö voisi toimia. Mahdollisuuksina esitettiin erilaiset yhteistyön muodot, jotka olisivat tämän hetkistä tilannetta edistyneempiä. Kunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyötä haluttiin kehittää, samoin perhetyötä. Perhetyössä haastateltavat korostivat ennaltaehkäisevää perhetyötä ja siihen tarvittavien panostusten tärkeyttä. Perhetyötä tulisi lisätä ja sen tulisi olla nykyistä intensiivisempää. Perhetyötä tulisi vastausten perusteella kehittää systemisempään suuntaan.

Uhkina nähtiin vahvan esimies- ja johtamistyön puutteet sekä monialaisen yhteistyön osittainen toimimattomuus nykytilanteessa. Kaikkien organisaatioiden kanssa yhteistyö ei nykytilanteessa toimi ja se loi uhkakuvia haastateltavissa. Toimiakseen perhekeskustoimintamalli ja monialainen yhteistyö vaativat sitoutumista jokaiselta toimijalta kaikista

ammattisektoreista. Huolta haastateltujen käsityksissä oli erityisesti monialaisen käytännön toimintaan saamisessa. Kunnan monialainen asiantuntijakunta koostuu eri alojen ammattilaisista, joilla on luonnollisesti erilaisia persoonallisuuksia. Kaikkien toimijoiden innostaminen mukaan toimimaan uuden, tietoa jakavan työkuulttuurin mukaisesti, vaatii prosessimaista ja pitkäjänteistä työskentelyä. Koulutuksen ja yhteistoimintamallista tiedottamisen tärkeys korostuu, mikä taas vaatii vahvaa ja määrätietoista johtamista. Uhkana nähtiin myös työntekijöiden sitoutumiskyky uuteen toimintamalliin. Vaikka toimintamalli käynnistyyisikin, kestäkö sen ideologia kantavana toimijoiden työskentelykäytännöissä, vai palaako kaikki hiljalleen ennalleen? Esiin nousi myös kunnan sitoutumiskyky perhekeskustoimintamallin kehittämiseen ja sen vaatimiin panostuksiin, jotta kehittämistyöstä seuraisi myös konkreettisia tuloksia.

Perhekeskusmallin ja monialaisen yhteistyön kehittämisen tulisi lähteä operatiiviselta tasolta. Tutkimuksessa nousi esiin pohdintaa yhteistoiminnallisen työkuulttuurin juurruttamiseen pelkästään strategisen johtamisen myötä. Ellei muutoshankkeen kehittämistyöhön osallisteta käytännöntason työntekijöitä, voi uhkana olla voimakas muutosvastarinta. Muutosvastarinnan kääntäminen innovatiivisuudeksi voi olla siinä vaiheessa jo haasteellista. Jos prosessi suunnitellaan alusta saakka hyvin ja työntekijöitä osallistavasti, voidaan lopputuloksesta saada kuntalaisia lapsiperheitä palveleva ja kunnan elinvoimaisuutta lisäävä palvelukonsepti, joka saavuttaa hallitusohjelman sille asettamat tavoitteet.

Yhteistyön nykytilanne on rakenteellisesti hajanainen. Tutkimukseen osallistuneet työntekijät kertoivat, että yhteistyötä tehdään, mutta se ei ole johdettua, eikä strukturoitua. Sektorirajat ylittävää yhteistyötä tehdään, jos asiakkaan tilanne sitä vaatii mutta näissä tapauksissa yhteistyö on yksittäistä. Säännölliset yhteistyöpalaverit varhaiskasvatuksen ja koulukuraattorien kanssa ovat toki yhteistyötä, mutta se jää irralliseksi eikä muodosta yhteistyöverkostoa. Varhaiskasvatuksen palaveriinkin liittyy vain yksi kunnallinen päiväkotikoti, vaikka näitä on kunnan alueella viisi. Palaveriinkin osallistuu epäsäännöllinen osantottajaryhmä, eikä yhtenäistä linjausta tai yhteistyöpalaverien tavoitteita ole yhdessä muodostettu. Osa työntekijöistä kokee, että yhteistyötä ei tehdä tarpeeksi eikä se kaikkien ammattikuntien kanssa toimi. Osa taas kokee, ettei yhteistyöhön ole suunnitelmallista tavoitetta, eivätkä näin ollen ole halukkaita monialaiseen yhteistyöhön. Kaikki tutkielmani toteutukseen osallistuneet työntekijät kokivat, että yhteistyössä on kehitettävää.

Yhteistyön kehittämisen haasteet kulminoituvat keskenään erilaisiin toiminta- ja vuorovaikutuskulttuurien polarisaatioon ja käsitteiden erilaisuuteen. Työntekijöiden kokemusten mukaan toimintakulttuurien eroavaisuudet luovat haasteita toiminnan integroimiseen monialaiseksi yhteistyöksi. Työntekijöiden käsitysten mukaan haasteita monialaisen dialogin luomiseen tuovat työntekijöiden persoonien erilaisuudet ja sitoutuminen perhekeskustoimintamallin mukaiseen monialaiseen yhteistyöhön. Sektoreiden asiantuntijuuden erilaiset sisällöt sekä ammattialojen kontekstisidonnaiset käsitteet luovat tilanteita, joissa ammattilaiset puhuvat samasta asiasta eri kielillä, tai samoilla käsitteillä voi olla keskenään erilaiset merkityssisällöt.

Asiakkaalla saattaa olla asiakkuus yhtä aikaisesti usealla eri asiantuntijasektorilla. Asiakkaiden elämäntilanteiden kompleksisuus vaatii usean eri toimijan yhtäaikaista työskentelyä, eikä työntekijöiden kokemusten mukaan kaikilla toimijoilla ole aina yhtenevää käsitystä palveluntarpeen kokonaisuudesta. Työntekijät kokivat, että monialaisen yhteistyöverkoston toimijat työskentelevät kukin itsenäisesti omien toimintaperiaatteidensa mukaisesti yksilötasolla, eikä yhteistä päämäärää tai työskentelyn struktuuria ole suunniteltu. Työntekijät eivät koe tuntevansa tarpeeksi muiden toimijoiden työskentelyn tavoitteita tai menetelmiä, pystyäkseen saamaan käsityksen työskentelyn kokonaisuudesta. Tärkeää onkin asettaa yhdessä yhteinen päämäärä työskentelylle, jossa kunkin ammattialan tavoitteellinen työskentely on avointa ja siitä on jaettu tarpeeksi tietoa muille toimijoille. Yhteistyön pelisäännöt ja rakenteet ovat siis merkityksellisessä roolissa monialaisen yhteistyön onnistumisessa. Lisäksi tavoitteiden ja työnjaon koettiin olevan merkityksellisiä.

Keskinäisellä luottamuksella koettiin olevan myös suuri merkitys monialaisen yhteistyön toimimisessa parhaalla mahdollisella tavalla. Avoin tiedon jakaminen esimerkiksi asiakkaan palveluiden sektorikohtaisista tukitoimista on tärkeää kokonaisuuden hahmottamiseksi. Ammattialakohtaiset kriteerit erilaisiin palveluihin ohjautumisesta ja avoin keskustelu toimintatavoista tulisi olla ensisijaista monialaista yhteistyöverkostoa koottaessa. Palvelukokonaisuuden ymmärtäminen edellyttää riittävän ymmärryksen myös muiden ammattialojen toimintatavoista, jolloin asiakkaan kokonaisvaltainen palveluiden verkoston kokoaminen monialaisesti mahdollistuu.

5.2 Kokonaisvaltaisen asiakastyön toteutuminen uudistuksessa

”Jos se työskentely on epäselvää, niin tavallaan se työ kärsii. Ei pitäis joutua käyttämään aikaa siihen, että miettii mikä asia kenellekin kuuluu.”

Monialainen yhteistyö asiakkaan eduksi vaatii strukturoitua johtamista ja hyvää organisoitua. Haastateltavien vastauksissa korostui monialaisen verkostotyön johtaminen. Tiimejä on kunkin asiakkaan ympärillä eri kokoonpanoilla, mutta jokaisessa tiimissä tulisi olla yksi, joka on päävastuussa. Päävastuussa oleva huolehtii, että asiakas saa tarvitsemansa tiedon ja että asiakas kutsutaan paikalle verkoston tapaamisiin. Koulutuksen ja tiedottamisen tärkeys korostuu myös siinä, että jokaisen ammattikunnan asiantuntijan on tiedettävä, mitä samassa monialaisessa verkostossa työskentelevät toisen sektorin työntekijät tekevät, ja mitkä seikat ovat heidän työskentelynsä fokuksessa. Verkoston koamisvaiheessa yhteinen tavoitteen asettelu on tärkeää, sillä tässä vaiheessa jokainen monialaisen verkoston jäsen kertoo tavoitteenasetteluistaan oman ammattialansa näkökulmasta ja perustelee ne toisille. Avoimuus ja dialogi ovat avainsanoja monialaisessa työskentelyssä ja sen onnistumisessa. (Isoherranen 2012, 18).

Perhekeskustoimintamallissa ei enää odoteta asiakkaan liikkuvan palveluilta toiselle, vaan asiakas on oikeassa paikassa ollessaan perhekeskuksessa. Vastuu palveluiden luomisesta siirtyy asiakkaalta monialaiselle toimijajoukolle. Palvelurakenteen uudistuksen myötä asiakkaiden epätasa-arvoinen asemointi palvelukokonaisuudessa vähenee, sillä asiakkaan avun tarpeen määrittely on monialaisen yhteistyöverkoston laaja-alaisessa otteessa alusta loppuun saakka. Sosiaalitoimi on perinteisesti nähty viimesijaisena palveluntarjoajana, minne asiakas voi joutua. Käsitys sosiaalitoimen asiakkuudesta on saatettu ajatella olevan häpeällistä ja jopa epäonnistumista elämässä. Monialaisessa toimijatiimissä sosiaalitoimi on vain yksi toimija muiden rinnalla, eikä asiakas muodosta palvelukokonaisuudestaan käsitystä sosiaalitoimen asiakkuudesta. Tämän voisi kuvitella vaikuttavan kynnyksen madaltumisena sosiaalitoimen palveluita kohtaan.

Tiedonkulun ongelmat koettiin työntekijöiden keskuudessa yhdeksi suurimmista haasteista monialaisen yhteistyön onnistumisessa. Palaverikäytännöt koettiin hajanaisiksi, eikä kehittämismyönteisyyttä nähty olevan kaikilla asiantuntijatasoilla. Tiedonkulku ko-

ettiin heikoksi asiakkaan asiassa toimivien työntekijöiden keskuudessa. Samasta asiakkaasta saattaa olla palvelukokonaisuuden määrittämiselle keskeisiä tietoja, mutta niitä ei jaeta muille toimijoille. Tämä aiheuttaa väistämättä haasteita yhteisen tavoitteen määrittämiselle ja asiakkaan tukitoimien ja palvelukokonaisuuden eheälle kokoamiselle. Juha Perttulan (2012) mukaan erilaisuus on myös edellytys kehitykselle ja moninaisuuden hyödyntämiselle. Johtajien tulisi kannustaa eikä tukahduttaa erilaisuutta työyhteisössä.

Asiakkaan tullessa perhekeskukseen jonkun ammattilaisen vastaanotolle, on tämä ensimmäinen kontakti luontevin monialaisen tiimin päävastuunkantaja. Päävastuussa oleva kertoo asiakkaalle monialaisen toimintamallin peruseriaatteista ja tavoitteista sekä mallin hyödyistä. Päävastuussa oleva pyytää asiakkaalta myös tarvittavat luvat monialaiselle verkostotyöskentelylle. Asiakkaasta riippuen, monialainen tiimi voi kokoontua suuremmalla ammattilaisten yhtäaikaisella määrällä, tai mahdollisesti pienemmällä kokoonpanolla. Työskentelyn asiakaslähtöisyys on läsnä koko työskentelyn ajan, myös huomioiden asiakkaiden yksilölliset rajoitukset ja tarpeet.

Esimerkkinä asiakasperhe, joka tarvitsee tukea lapsen varhaiskasvatuksessa ilmenneisiin käytöshäiriöihin. Perheessä on neljä lasta, joista vanhin viisivuotias. Lisäksi äidillä on väsymystä ja masennusta. Kotihoidossa olevilla pienemmillä sisaruksilla on ylivilkkautta ja yö valvomista, mikä entisestään vie äidin voimavaroja. Perheen isä tekee reissutyötä ja käyttää vapaa- jaksollaan runsaasti alkoholia. Äiti käy neuvolassa kolmevuotiaan kanssa, ja kertoo terveydenhoitajalle olevansa kovin väsynyt ja iloton. Terveydenhoitaja havaitsee, että perhe on tuen tarpeessa ja asiaa tulee selvittää monialaisesti. Terveydenhoitaja kertoo äidille kunnan perhekeskusmallista ja monialaisesta verkostotyöskentelymallista. Äiti on helpottunut, ettei joudu lastensuojelun asiakkaaksi, vaikka uskalsi sanoa olevansa väsynyt ja masentunut. Toki sosiaalitoimi on mukana verkostossa, sillä on selkeää tässä esimerkkitapauksessa, että perhetyötä kasvatuksen ja jaksamisen tueksi tarvitaan. Terveydenhoitaja arvioi, että monialainen yhteistyö aloitetaan varhaiskasvatuksen, neuvolan, sosiaalitoimen, päihdehoitajan ja aikuisten mielenterveyspalvelujen kesken.

Verkosto kokoontuu perheen vanhempien kanssa. Terveydenhoitaja on alustanut tapaa- misen niillä tiedoilla, jotka hänellä perheen tilanteesta on. Perheen ei tarvitse kertoa alusta saakka uudelleen tilannettaan. Usein ongelmiensa puheeksi ottaminen on suuren ponnis-

tuksen takana. Monialaisessa työskentelymallissa asiakkaan ei tarvitse tehdä tätä ponnistusta enempää, kuin kerran. Asiakas osallistuu monialaiseen yhteistyöhön asioissaan aktiivisesti, mutta voidaan ajatella, että hän on tehnyt suuren osan omasta velvollisuudestaan, avaamalla ongelmansa ja tuen tarpeisuutensa jollekin monialaisen yhteistyöverkoston toimijoista. Monialaisen toimijatiimin vastuulle jää tiedon jakaminen muulle verkostolle, eikä se näin ollen ole enää asiakkaan tehtävä.

Perheen tilannetta kartoitetaan verkostotapaamisessa ja jokainen asiantuntija lähestyy asiaa oman professionsa näkökulmasta. Tapaamisen jälkeen monialainen tiimi asettaa tavoitteet työskentelylle ja sopivat yhteisestä työskentelystä sekä kertovat oman substanssialansa työskentelysuunnitelmistaan muille. Perhe tavataan uudestaan monialaisessa verkostossa ja heille kerrotaan suunnitelmista. Työskentely aloitetaan. Se voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen: Varhaiskasvatus ja lastenpsykologi suunnittelevat päivähoidon tueksi tukimuotoja, joilla lapsen osallistumista varhaiskasvatukseen tuetaan. Äiti alkaa käydä psykiatrisella sairaanhoitajalla ja pienemmät lapset saavat sosiaalitoimen lausunnolla laajennetun subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden. Isä alkaa käydä säännöllisesti alkoholin käyttöä mittaavissa laboratorioskokeissa ja tapaa päihdehoitajaa. Perhetyö aloitetaan kaksi kertaa viikossa vanhemmuuden- ja jaksamisen tukemiseksi.

Asiakkaan kokonaisvaltainen kohtaaminen onnistuu parhaiten juuri monialaisen työskentelyn konseptissa. Perheiden tilanteiden ollessa moninaisia ja usein myös kompleksisia, ei välttämättä yhden profession asiantuntijuus riitä. Kun palvelut on koottu yhdeksi kokonaisuudeksi, asiakkaan näkökulmasta palveluiden pirstaleisuus vähenee. Esimerkkitapauksessani perheen äidille oli luontevinta kertoa väsymyksestään neuvolan terveydenhoitajalle. Hän tuskin koskaan olisi tullut sosiaalitoimen asiakkaaksi kertomaan huoliaan. Monialainen toimijuus madaltaa asiakkaan kynnystä etenkin sosiaalityön ja mielenterveyden asiakkuuden piiriin hakeutumisessa.

Monialaisesta yhteistyöstä uutena perhekeskustoimintamalliin kuuluvana toimintakulttuurina on asiakastyön kokonaisvaltaiselle toteutumiselle laajoja positiivisia vaikutuksia. Asiakslähtöisyys korostuu, kun asiakkaan asian parissa työskentelee monialainen toimijatiimi, joilla jokaisella on oma ammattialansa mukainen näkökulma asiassa. Työnteki-

jöiden käsitysten perusteella monialaisesta yhteistyöstä saadaan rakennettua toimiva kokonaisuus, mikäli toimijoilla on sitoutumishalua ja kehittämismyönteisyyttä sekä halua siirtää tietoa jakavaan työkuulttuuriin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tyrnävän kunnassa on Hallitusohjelman tuomiin kehitystarpeisiin vastattu nopeasti aloittamalla kehittämistyö LAPE-muutosohjelman ja perhekeskustoimintamallin juurruttamiseksi kuntaan. Omat käsitykseni olivat tutkimuksen alkuvaiheessa lopputulemaan verrattuna suppeat. Käsitykseni monialaisen yhteistyön merkityksestä organisaation toimijoille olivat heikot, mutta tutkimuksen edetessä ja haastatteluaineistoa analysoidessa havaitsin, miten merkittävä rooli toimijoiden välisen yhteistyön toimivuus on. Tutkimusprosessin aikana ja varsinkin sen jälkeen voin todeta, että oma käsitykseni ja ymmärrykseni monialaisen yhteistyön merkityksestä laajentui.

Yhteistyön toimivuus ammattikuntien kesken on vaatimus toimivalle perhekeskustoimintamallille. Tätä näkemystä päätöstentekijöiden tulisi nyt hyödyntää hankkeen edetessä ja suunnittelu- sekä kehittämistyötä tehdessään. Perhekeskustoimintamallin juurruttamisessa nostan esille kaikille yhteisen toimintamallin velvoittavuutta ja vahvaa johtamista, sillä tarkoituksena on sitoa yhteen ja verkostoida usean eri ammattikunnan toimijat. Yhdenkin tahon puuttuminen tai osallistumattomuus monialaiseen yhteistyöhön saa kokonaisuuden ontumaan, mikä vaikuttaa suoraan myös asiakaslähtöiseen työskentelyyn. Kolmannen sektorin merkitys perhekeskustoimintamallissa on tärkeä, ja yhteistyötä kunnan toimintojen kanssa tulisi hankkeen myötä huomattavasti tiivistää. Seurakunnan ja esimerkiksi Tyrnävällä aktiivisesti toimivan Mannerheimin lastensuojeluliiton toimintojen integroiminen osaksi kunnan palvelukokonaisuutta parantaisi merkittävästi kuntalaisten lapsiperheiden varhaisen tuen toimintoja. Esimerkiksi lapsiparkki ja erilaiset vertaistuen ryhmät voisivat olla kolmannen sektorin vetovastuulla.

Monialaisen yhteistyön systemaattinen kehittämistyö olisi tärkeää pitää jatkuvana prosessina. Motivointi työkuultuurin muutokseen ja yhteistyötaitojen harjoittamiseen esimerkiksi koulutuksin, vaatii keskitettyjä resursseja ja motivaatiota organisaation toimijoilta sitoutua muutokseen. Koulutus antaisi syvempää ymmärrystä reflektiiviseen ajatteluun ja moninäkökulmaisuuksien sekä tiimiyhteistyön merkityksestä asiakastyössä. Asiantuntijuuden karttuminen auttaisi ymmärtämään monialaisen yhteistyön sisältöä ja tarvetta muuttuvassa maailmassa. Ajantasaisen koulutuksen myötä toimijoille kehittyy uusia toimintamalleja konkreettisesta monitoimijuudesta sekä sen vaikutuksista asiakastyöhön. Ilman

koulutusta vanhat roolimallit ja käytänteet seuraavat mukana uudenlaiseen työmenetelmään, jolloin monialainen yhteistyö saattaa jäädä pinnalliseksi. Tiimityöskentelytaitojen oppiminen on tärkeä osa onnistunutta monialaista yhteistyötä.

Perhekeskusmallissa tulisi painottaa monialaisuutta myös asiakkaalle näyttäytyvässä julkisivussa. Mikään yksittäinen ammattiryhmä ei saisi erottua enemmän kuin toiset, jotta perhekeskus näyttäytyisi asiakkaalle matalan kynnyksen keskittymänä, ei esimerkiksi suoraan sosiaalitoimen asiakkuutena. Kenelläkään yksittäisellä toimijaryhmällä ei myöskään saisi olla erityistä vetovastuuta, vaan vastuiden jakaminen olisi toimijoiden keskuudessa tasapuolista.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että monialainen yhteistyö edellyttää yhteistyötahtoa, motivaatiota asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistamiseen, organisatorirajojen ylittämistä sekä yhteisen ammatillisuuden ja asiantuntijuuden rakentumista. Kun päätös yhteistyön tekemisestä on tehty, tavoitteiden asettaminen kunkin profession omasta näkökulmasta yhteisen edun saavuttamiseksi on ensisijaisen tärkeää ja oleellista. Monialaisen toimijatiimin strukturoitu ohjaaminen mahdollistaa tavoitteellisen työskentelyyn. Parhaimmillaan monialainen yhteistoimijuus antaa voimavaroja toimijoille ammatilliseen työskentelyyn.

Kehittämisehdotuksina tutkimustulosten perusteella olen koonnut seuraavan listauksen:

1. Koulutus monialaiseen yhteistyöhön ja monialaisissa verkostoissa toimimiseen
2. Johdon taholta laadittu linjaus monialaisen yhteistyön velvoittavuuteen
3. Työntekijöiden sitouttaminen työkuultuurin muutokseen
4. Yhteistyön tekeminen yli sektorirajojen toiminnallisella tasolla, kuten esimerkiksi palveluiden järjestäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa
5. Työparityöskentely sektorirajat ylittävillä kokoonpanoilla. Esimerkiksi sosiaalityöntekijä ja psykologi tai seurakunnan perhetyö ja kunnallinen perhetyö. Kotikäynnit tuotettaisiin sektorirajat ylittävänä työskentelynä.
6. Ennaltaehkäisevään yhteistyöhön pyrkiminen esimerkiksi intensiivisen perhetyön tai kotiin annettavan perhekuntoutuksen muodossa monialaisella yhteistyöllä toteutettuna.
7. Resurssien tehokas hyödyntäminen ja riittävyys

8. Tiedon kulun varmistaminen verkostotyöskentelyn oikeanlaisella johtamisella
9. Palveluiden ja toimintakulttuurin juurruttaminen osaksi palvelurakennetta
10. Säännölliset, yhteisesti linjatut yhteistyöpalaveri-käytännöt
11. Muiden toimijoiden asiantuntijuuden kunnioitus ja arvostus, sekä luottamus toimijoiden välillä
12. Toisten alojen toimintaperiaatteiden tuntemuksen avaaminen yhteistyön onnistumisen takaamiseksi
13. Moniammatillisen työtavan omaksuminen osaksi työskentelykulttuuria
14. Yhteistyön pelisääntöjen ja tavoitteiden rakentaminen
15. Konsultaatiokäytäntö osaksi monialaista toimijuutta kaikkien ammattialojen välille.
16. Työntekijöiden vaihtuvuuden vähentäminen konkreettisilla toimilla
17. Kehittämismyönteisyyden laajentaminen koskemaan organisaation kaikkia sektoreita
18. Selkeä työnjako ja strukturoidut työnsisällöt
19. Selkeä palvelukokonaisuus asiakkaan saatavilla, läpinäkyvyys ja matala kynnyks
20. Kunnan strategisella tasolla tapahtuva toimintakulttuurin muutos

Monialaisen, tietoa jakavan työskentelykulttuurin juurruttaminen on suuri haaste. Juurruttamistyön kannalta merkittävässä asemassa pidettiin oman perustyön ja monialaisen yhteistyön kehittämisen yhteensovittamista sekä resurssointia. Resurssoinnissa tulee ottaa huomioon monialaisen verkostotyöskentelyn ja sen kehittämisen viemä ylimääräinen aika. Vaikka monialainen yhteistoimijuus asiakkaan näkökulmasta onkin aikaa säästävää ”yhden luukun periaatteen” palvelua, vaatii se ammattilaisilta normaalia perustyötä enemmän panostusta. Verkostotyöskentelyssä on otettava huomioon reflektiivinen tavoitteen asettelu sekä monitoimijainen työskentely usean ammattikunnan näkökulmasta, joka saattaa viedä enemmän aikaa kuin yksilöllisesti toteutettu perustyö.

Työyhteisön kehittämismyönteinen ilmapiiri koettiin tärkeänä tekijänä monialaisen yhteistyön ja uuden työskentelykulttuurin juurruttamiseksi kuntaan. Toisaalta se herätti epäilyksiä siitä, voiko sen olla mahdollista onnistua. Epäilykset kumpusivat eri sektoreiden toimijoiden työskentelykulttuurien voimakkaasta erilaisuudesta, joka nähtiin osin hyvänä, osin myös huonona elementtinä. Hyvänä asiantuntijuuden erilaisuus koettiin haastatteluissa juuri

monialaisen yhteistyön näkökulmasta. Sektorikohtainen substanssiosaaminen nähtiin lisäarvona monialaiselle yhteistyölle, mutta vallitsevien työkulttuurien erilaisuus näyttäytyi jarruttavana tekijänä haastateltavien käsityksissä monialaisen yhteistyön onnistumiselle. Sosiaalitoimen koettiin olevan sulkeutunein toimijaryhmä. Sosiaalitoimessa perinteisesti vallitseva normiorientoituneisuus on vahvasti stigmatisoinut alaa, mikä osaltaan vaikuttaa hidastavana tekijänä tietoa jakavan työkulttuurin omaksumiseen.

7 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Tyrnävän kunnan työntekijöiden käsityksiä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Asettamani tehtävän pohjalta tarkastelin työntekijöiden käsityksiä keskeisten teemojen pohjalta. Tutkimukseni teemat olivat lapsiperhetyö, kokonaisvaltainen yhteistyö ja muutos. Tutkimukseni käsitteellinen viitekehys perustuu monialaiseen yhteistyöhön ja työn kehittämisen näkökulmaan. Orientaatio pohjautuu fenomenologiseen tutkimusotteeseen. Tutkimusorientaatio on fenomenologisessa tutkimusotteessa.

Hankeorganisaation eri alojen toimijoiden yhteinen päämäärä perhekeskustoimintamallin käyttöön ottamisen yhteydessä oli palveluiden ja toimintojen kokoaminen yhteen kunta-laisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Kaikkien sektoreiden asiakkaiden tuen tarpeet ovat erilaiset ja osin hyvin moninaiset. Parhaan mahdollisen tuen mahdollistamiseksi tarvitaan monialaista, sektorirajat ylittävää yhteistyötä.

Perhekeskuksista ei ole vielä tehty kirjoitettuja tutkimuksia. Julkaisuja etsiessäni löysin erilaisia selontekoja ja selvityksiä perhekeskuksista, en niinkään tutkimuksia. Monialaista yhteistyötä perhekeskustoimintamallin kontekstissa ei ole tutkittu aiemmin lainkaan. Vaikka oma tutkielmani ei ole yleistettävissä, on tulosten perusteella mahdollista kehittää monialaista yhteistyötä myös valtakunnallisesti perhekeskustoimintamallia kehitettäessä.

Puhuttaessa monialaisesta yhteistyöstä, tarkoitetaan professioiden välistä yhteistyötä (Isoherranen 2012, 20). Se on näkökulmien yhteensovittamista ja näkemysten nivoutumista yhteen poikkiammatillisella tasolla. Poikkitieteellisissä tiimeissä vaihdetaan tietoja vapaaehtoisesti yli ammatillisten rajojen. Nykyisin lähes kaikissa ammattikunnissa kohdataan yhä monimutkaisempia ongelmia, joiden ratkaisemiseen eri ammattialojen edustajat tarvitsevat toisiaan. (Mt, 30.) Monialaisuus on tieteiden integroimista ja tiedon jakamista yhteisen asian hyväksi. Monialainen yhteistyö on sosiaali- ja terveysalalla uusi ilmiö, ja siksi itsenäiseen työhön tottuneiden ammattilaisten on opeteltava tiedon jakaminen ja dialogi. (Isoherranen 2012, 17-18.)

Tutkielmassani tarkastelen työntekijöiden käsityksiä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Työntekijöiden käsitysten perusteella muodostuu analyysi, jonka pohjalta Tyrnävän kunta voi jatkaa hankkeen suunnittelua ja eteenpäin viemistä niin halutessaan. Työntekijöiden käsitykset voivat antaa suuntaa perhekeskustoimintamallin sisältöjen suunnitteluun ja käytännön toteutukseen. Työn kehittämisellä tarkoitetaan työympäristön- ja toimintatapojen kehittämistä. Työyhteisölähtöinen prosessikehittäminen on tapa toteuttaa kehittämistyötä, lähestymistapa työn kehittämiseen. Sen keskiössä on käytännön toiminnan kehittäminen ja aktiivinen sekä tietoinen toiminta. (Lumiaho 2017, 32.)

Työntekijät ovat oman työnsä parhaita asiantuntijoita, siksi juuri heillä on parhaat mahdolliset edellytykset kehittää työtään ja työyhteisön toimintaa. Tutkimustani varten haastattelen Tyrnävän kunnan työntekijöitä sekä Seurakunnan hanketyöntekijää monialaisen yhteistyön kehittämisestä. Uskon saavani heiltä relevantteimmat vastaukset perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. He tekevät työtään nyt tiettyjen toimintamallien ohjaamina. Käytännöt työkuultuureissa ovat hyvin vaihtelevia. Perhekeskusmallin käyttöön ottamisen jälkeen on tarkoitus yhtenäistää työkuultuurit ja suunnata työorientaatio systeemiseen suuntaukseen mukaiseksi. Tavoitteena on yhteistyön tekeminen tiiviimpänä yhteistyönä asiantuntijaverkostoissa.

Perhekeskustoimintamallin on tarkoitus juurtua osaksi kunnan normaalia sosiaali- ja terveyspalvelua. Palvelumallin keskiössä ovat perheet, lapset ja nuoret ja heidän osallisuutensa huomioiminen palveluiden tarjonnassa. Perhekeskustoimintamallin ydinajatus velvoittaa työn kehittämisessä huomioimaan asiakkaan ja rakentamaan palvelukokonaisuuksia asiakkaan osallisuuden pohjalta. Kuntalaisten lapsiperheiden toiveita ja ajatuksia olisi hyvä selvittää esimerkiksi verkkokyselyn avulla. Myös perhekeskustoimintamallin vaikutukset kuntatasolla havaittiin elinvoimaisuutta lisääviksi ja lapsiperheiden hyvinvointi edesauttaviksi. Kauaskantoisemmin katsoen perhekeskusmallin ja sen myötä monialaiseksi asiantuntijuudeksi muuttuvan yhteistyömallin vaikutukset yltyvät haastateltavien vastausten perusteella myös työntekijöiden hyvinvointiin, ja sitä kautta esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuuden ja sairauslomien vähenemiseen.

Pitkäjänteinen kehittämistyö vaatii menestyäkseen kriittistä arviointia, joka fokusoituu mm. asiakaslähtöisyyden ensisijaisuuteen, tietoisuuteen perustehtävästä ja tutkimustiedosta, edistävän ja ehkäisevän työn merkityksen ymmärtämiseen perheen ja lapsen näkökulmasta, painopisteen siirtämiseen ennaltaehkäisevään toimintaan (talouden näkökulma ja raskaiden tukimuotojen sekä interventioiden väheneminen), yhteiseen visioon ja strategiaan sekä tahtotilaan ja asenteiden muutokseen. Lisäksi muutoksessa tärkeää on rohkeus tarkastella omaa toimintaa ja tarvittaessa muuttaa sitä, yksin tekemisen kulttuurin muutoksen tarve, oman profession jakaminen monialaisesti, toisten ja oman ammattitaidon arvostaminen ja hyödyntäminen, monialaisen toimijaryhmän mielipiteen ja näkemyksen kuuleminen ja yhteinen päätöksenteko, usko muutokseen, luottamus monialaiseen työyhteisöön ja johtoon, hyvät yhteistyöverkostot, henkilöstö- ja koulutusresurssien riittävyys, muutoksen vaativuuden ja haasteellisuuden sietäminen ja siihen sopeutuminen, päätöksiin sitoutuminen, asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden palaute keinona työssä kehittymiseen ja onnistumisen ilo yhdessä tekemisestä.

Jatkuva työn kehittäminen on osa tämän päivän vaatimuksia. Palvelujen järjestämisen ja työprosessien kehittämisessä asiakas osallistetaan työskentelyyn yhä useammin muun muassa palautekanavien, keskustelufoorumien, erilaisten neuvostojen ja raatien avulla. (Halme ym. 2012, 34.) Palveluiden käyttäjäkunnan integroiminen osaksi kehittämisprosesseja auttaa organisaatiota jatkuvaan kehittymiseen ja valmiuteen asiakkaan tarpeisiin vastaamisessa.

Tutkimustulosten mukaan monialainen yhteistyö vaatii suunnitelmallisuutta, hyvää organisointia, johdonmukaista ja vahvaa johtamista sekä muutosjohtamisen taitoa kunnan esimiehiltä ja johdolta. Muutosta ei saisi toteuttaa pelkästään hallinnollisesta näkökulmasta. Operatiivisella osallisuudella on tärkeä merkitys kehittämis- ja toteuttamisprosesseissa. Koen tutkimukseni ajoittuneen hyvin perhekeskusmallin kehittämishankkeen suhteen. Hanke oli tutkielmaani aloittaessani vasta alkumetreillä ja LAPE- hanke vielä uusi ja tuntematon käsite hankeorganisaation työntekijöiden keskuudessa. Haastateltavien ajatukset ja ideat olivat tuoreita ja aineistosta nousi useita hyviä kehittämiskohteita osaksi perhekeskusmallia ja monialaista yhteistyötä.

Aineistoa kerätessäni syksyllä 2019, koin vavahduttavana sen aidon ja peittelemättömän halun ja motivaation tehdä monialaista yhteistyötä muiden ammattikuntien kanssa. Tutkimustuloksista kumpusi intoa jakaa omaa osaamistaan ja vastaanottaa uutta informaatiota toisilta asiantuntijoilta, sekä halukkuus kehittää omaa osaamistaan monialaisissa verkostoissa yhteisen päämäärän tavoittamiseksi. Tutkimustuloksissa kaikuivat toiveet perhekeskustoimintamallin konkretisoitumisesta kunnassa ja sen myötä uuden työku-
lttuurin jalkautumisesta uudeksi työskentelymenetelmäksi. Voin vain toivoa, että hanke saa tuulta siipiensä alle, ja konkretisoituu käytännöksi tulevaisuudessa. Toivon sydämestäni, että nämä tutkimukseeni osallistuneet asiantuntijat ja oman ammattialansa ekspertit saavat monialaisen yhteistyön toimimaan Tyrnävän kunnassa kaikkien organisaatioiden ja yksiköiden kanssa. Toivon, että johto sekä esimiehet ovat tarpeeksi vahvoja muutosjohtajia, ja luotsaavat organisaatiot työskentelemään uudella, nykyajan tarpeeseen vastavalla menetelmällä monialaisesti.

Tämän tutkielman myötä oma kiinnostukseni monialaiseen työkäytäntöön sai vahvistusta. Työssäni jatkan monialaisen työku-
lttuurin eteenpäin viemistä kehittämismyönteisellä asenteella. Lisäksi aion jatkossakin kehittää ja käyttää dialogisuutta yhteistyökäytännöissä. Vielä muutama vuosi sitten en olisi uskonut, että kirjoitan joskus nämä sanat oman tutkielmani lopputekstiin. Lopulta minusta kuoriutui akateemikko, kaikesta huolimatta ja sen vuoksi. Kiitos tutkielmani osallistuneille työtovereille, ilman teitä ei olisi tätä tutkimusta. Kiitos tutkielmani ohjaajalle kärsivällisyydestä ja kaikista niistä työtunneista, jotka uhrasit työhöni. Kiitos kotiväelle siitä loputtomasta kärsivällisyydestä ja ymmärryksestä, jota teiltä sain. Kiitos perheelleni myös myötäelämisestä tämän projektini parissa. Olette kultaa.

”Vaikeat haasteet ratkaistaan heti, mahdottomissa menee hetki”

LÄHTEET

- Aaltio, Elina & Isokuorti, Nanne 2019: Systemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi Valtakunnallinen arviointi. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 3/2019. PunaMusta Oy. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137709/URN_ISBN_978-952-343-289-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 27.12.2019.
- Aalto-Kallio, Mervi; Saikkonen, Paula & Koskinen-Ollonqvist, Pirjo 2009: Arvioinnin kartalla – matka teoriasta käytäntöön. Terveys edistämisen keskuksen julkaisuja 7/2009. Kehitys Oy. Pori.
- Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2018: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS - Kustannus. Jyväskylä
- Edwards, Anne 2010: Being an Expert Professional Practitioner. The Relational Turn in Expertise. Springer. England.
- FRA 2015: European Union Agency for Fundamental Rights Council of Europe. 2015. Handbook on European law relating to the rights of the child. http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ENG.PDF Viitattu 9.11.2019
- Forsberg, Hannele (toim.); Auronen-Vaaraniemi, Leena (toim.); Laakso, Riitta; Enroos, Roni; Pösö, Tarja; Eronen, Tuija & Helavirta, Susanna 2012: Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalisuus. Vastapaino. Tampere.
- Giorgi, Amadeo 1985: Sketch of a psychological phenomenological method. Teoksessa Giorgi, Amadeo & Aanstoos, Christopher M. (toim.) Phenomenology and psychological research. Duquesne University, 8–22. Pittsburg. USA.
- Halme, Nina; Kekkonen, Marjatta; Perälä & Marja-Leena. 2012: Perhekeskukset Suomessa. Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Terveys ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 62/2012. Juvenes Print Yliopistopaino. Tampere. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90890/URN_ISBN_978-952-245-747-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 17.10.2019
- Halme, Nina; Kekkonen, Marjatta & Perälä, Marja-Leena 2012: Perhekeskukset Suomessa. Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Terveys ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 62/2012. Juvenes Print Yliopistopaino. Tampere. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90890/URN_ISBN_978-952-245-747-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 17.10.2019
- Halme, Nina; Vuorisalmi, Merja & Perälä, Marja-Leena 2014: Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Tampere. Terveys ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 4/2014. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114954/URN_ISBN_978-952-302-110-5.pdf?sequence=1 Viitattu 12.11.2019
- Hastrup, Arja; Paavilainen, Eija; Kekkonen, Marjatta; Leikas, Tiina; Kivineva, Erja; Pihlajamäki, Virpi & Lepistö, Elise 2016: Perhekeskus lasten ja perheiden palveluiden tarjoajana. Kehittämispöytäkirja JIK-kuntayhtymä. Helsinki. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131203/URN_ISBN_978-952-302-696-4.pdf?sequence=1 Viitattu 9.11.2019
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme Helena 2011: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus University Press. Helsinki.
- Horder, John teoksessa Leathard, Audrey (edit.) 2004: Interprofessional Collaboration: From Policy to Practice in Health and Social Care. Brunner-Routledge. USA.

- Isoherranen, Kaarina; Rekola, Leena & Nurminen, Raija 2016: Enemmän yhdessä. Moniammatillinen yhteistyö. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Isoherranen, Kaarina 2012: Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto Sosiaalitieteiden laitos. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:18. Yliopistopaino. Helsinki https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf. Viitattu 1.11.2019
- Järvensivu, Timo; Nykänen, Katri & Rajala, Rika 2010: Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. <https://www.seugolaid.fi/wp-content/uploads/2017/03/Verkostojohtamisen-opas-versio-1-0-30-12-2010.pdf> Viitattu 18.11.2019
- Kamensky, Mika 2015: Menestyksen timantti. Talentum Media Oy. Helsinki.
- Kananen, Jorma 2014: Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Suomen Yliopistopaino Oy, Juvenes Print. Tampere.
- Kuntaliitto 2019: Kuntien sosiaali- ja terveyspalvelutilastot 2018. <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/tilastot-ja-erillisselvitykset/kuntien-sosiaali-ja-terveydenhuollon-nettokustannukset-euroaasukas>. Viitattu 25.12.2019
- Laine, Timo 2018: teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2018: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS - Kustannus. Jyväskylä. 29 – 50
- Laine, Timo. 2018: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani. & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä. 29-50.
- Leathard, Audrey (edit.) 2004: Interprofessional Collaboration: From Policy to Practice in Health and Social Care. Brunner-Routledge. USA.
- Lumiaho, Arja 2017: Asiantuntijayhteisö toiminnan yhteisöllisenä kehittäjänä. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 2325. University Press Tampere <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102216/978-952-03-0572-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 1.11.2019
- Metsämuuronen, Jari 2006: Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Metsämuuronen, Jari 2008: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Moilanen, Pentti ja Rähä, Pekka 2018: teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2018: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS - Kustannus. Jyväskylä. 51 – 86
- Nikander, Pirjo 2003: Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2003, 40 279-290 https://www.researchgate.net/profile/Pirjo_Nikander/publication/242426127_Moniammatillinen_yhteistyö_sosiaali-ja_terveydenhuollon_haasteena_Vuorovaikutuksellinen_näkökulma/links/55ded66908aeaa26af0f3187/Moniammatillinen-yhteistyoe-sosiaali-ja-terveydenhuollon-haasteena-Vuorovaikutuksellinen-naekoekulma.pdf. Viitattu 14.11.2019
- Payne, Malcolm 2000: Teamwork in multiprofessional care. Palgrave. New York. USA.
- Payne, Malcolm 2002: Working with young people in multiprofessional teams. The Manchester metropolitan university. England. http://lx.iriss.org.uk/sites/default/files/resources/Working%20in%20Multi_professional%20Teams.ppt Viitattu 23.12.2019

- Paananen, Reija & Gissler, Mika 2014: Hyvinvointi ulottuu sukupolvien yli. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 8.11.2019
- Perttula, Juha 2000: Kokemuksesta tiedoksi. Fenomenologisen metodin uudelleen muotoilu. Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja, 31(5), p. 1.
- Perttula, Juha:2012: Johtamisen psykologia. Ihmisten johtaminen muuttuvassa työelämässä. Bookwell Oy. Juva.
- Perälä, Marja-Leena; Halme, Nina; Hammar, Teija & Nykänen, Sirpa 2011: Hajanaisia palveluja vai toimiva kokonaisuus? Lasten ja perheiden palvelut toimialajohtajien näkökulmasta. Raportti 29/2011. Helsinki. THL. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79933/9094a223-2277-48bc-9197-02746d431edd.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 18.11.2019
- Pohjola, Anneli 2003: Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja.
- Pärnä, Katariina 2012: Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Yliopistollinen väitöskirja. Annales Universitatis Turkuensis.Uniprint. Turku.
- Raunio, Kyösti 2004: Olennainen sosiaalityössä. Tammer-Paino. Tampere.
- Rautio, Susanna 2014: Kumppanuus ja moniammatillinen yhteistyö neuvolan perhetyössä. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti, 51(3). <https://journal.fi/sla/article/view/48321> Viitattu 15.11.2019
- Reeder, Harry P. 2010: Theory and Practice of Husserl's Phenomenology. Second edition. Zeta Books. Bukarest.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos THL 2018: Sotkanet, kuntien avainluvut. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw7WBwA=®ion=szZLBAA=&year=sy6rstY1BAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201911131146>. Viitattu 23.12.2019
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Suomen virallinen tilasto (SVT) 2018: Sosiaaliturvan menot ja rahoitus. Helsinki. <http://www.stat.fi/til/sosmen/index.html>. Viitattu 23.12.2019
- TENK Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: Tutkimuseettiset periaatteet. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Viitattu 14.11.2019.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2018: Lapsille ja nuorille hyvä sote. LAPE-teesit sote-palveluiden uudistamisen tueksi. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137190/THL_PT_051_2018%20web.pdf?sequence=4&isAllowed=y Viitattu 10.11.2019
- Tilastokeskuksen tietokanta 2018: Perheet perhetyypin ja henkilöluvun mukaan alueittain 1992–2016. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_perh/statfin_perh_pxt_001.px/table/table-ViewLayout1/?rxid=9b76bd00-290f-497b-964f-e30d87fd0f4d Viitattu 8.11.2019
- Tilastokeskuksen tietokanta 2018: Väestörakenne. Tunnuslukuja väestöstä alueittain 1990–2018. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/table-ViewLayout1/?rxid=9b76bd00-290f-497b-964f-e30d87fd0f4d Viitattu 8.11.2019
- Toikkanen, Jarkko; Virtanen, Ira A (toim.); Backman, Jussi; Tökkäri, Virpi; Suorsa, Teemu; Rautajoki, Hanna; Kähkönen, Lotta; Tuuri, Kai; Peltola, Henna-Riikka; Jones, Marjaana; Rossi, Paula; Lundvall, Päivi; Nevala, Johanna; Pietiläinen, Ville; Tuovinen, Taneli & Mäkikoskela, Riikka 2018: Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Lapland University Press. Rovaniemi.

- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi. Helsinki.
- Tökkäri, Virpi 2018: Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa: Toikkanen, Jarkko; Virtanen, Ira A (toim.); Backman, Jussi; Suorsa, Teemu; Rautajoki, Hanna; Kähkönen, Lotta; Tuuri, Kai; Peltola, Henna-Riikka; Jones, Marjaana; Rossi, Paula; Lundvall, Päivi; Nevala, Johanna; Pietiläinen, Ville; Tuovinen, Taneli & Mäkikoskela, Riikka 2018: Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Lapland University Press. Rovaniemi.
- Viitala, Riitta 2007: Perhekeskus – lapsi- ja perhepalvelujen uusi tapa toimia. Teoksessa Heikkilä, Matti & Lahti, Tuukka (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007. Stakes, 44–54. Helsinki.

Lakiviitteet:

- Nuorisolain muutos 693/2010
 Terveydenhuoltolaki 132/2010
 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011
 Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
 Lastensuojelulaki 417/2007 sekä laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019
 Varhaiskasvatuslaki 3/1973 suunnitelman perusteet 2003/2005
 Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 1287/2013

Muut lähteet:

- Tyrnävän kunnan laaja hyvinvointikertomus 2017 – 2020. Toimenpiteet ja suunnitelma. <http://www.tyrnava.fi/loader.aspx?id=33733508-6b1c-4d81-a6f0-57f1f222aaed> Viitattu 5.11.2019
- Valtioneuvoston kanslia 2019: Verkostojohtamisen opas. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2019:12 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161513/VNK_12_19_Verkostojohtamisen_opas.pdf. Viitattu 15.11.2019
- Sosiaali –ja terveys Ry, Verkostotyön käsikirja (www.soste.fi)
- Terveyden –ja hyvinvoinnin laitos THL (www.thl.fi)
- Sosiaaliportti

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuslupa

Tyrnävän kunta

Kunnankuja 4

91800 Tyrnävä

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Teen Lapin yliopistossa sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa Tyrnävän kunnalle lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) hankkeeseen liittyvästä perhekeskustoimintamallista. Pro gradu – tutkimukseni aiheena on *työntekijöiden käsitykset perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön*. Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaisia kuvauksia ja käsityksiä Tyrnävän kunnan monialaisen hankeorganisaation työntekijät sa-noittavat perhekeskustoimintamallista ja monialaisesta yhteistyöstä. Tutkimuksessani ta-voittelen työntekijöiden subjektiivisia käsityksiä niistä vaikutuksista, joita perhekeskus-toimintamallin käyttöönotto tuo mukanaan monialaisen yhteistyön viitekehityksessä. Tutkimus on ajankohtainen ja tuottaa uutta tietoa hankkeen käytäntöjen ja prosessien kehit-tämiseksi. Hanketta ei ole aikaisemmin tutkittu Tyrnävällä. Olen ollut yhteydessä Palve-luesimies Helinä Honkaseen ja sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja Teija Eskolaan tutkimukseni tiimoilta, ja he suhtautuvat myönteisesti tutkimukseni suorittamiseen. Liitteenä olevasta tutkimussuunnitelmasta selviää tarkemmin tutkimukseni tausta ja tavoite.

Anon tutkimuslupaa Tyrnävän kunnalta oheisessa tutkimussuunnitelmassa kuvatun pro gradu- tutkielman aineistonkeruun suorittamiseen loppuvuoden 2019 aikana. Tutkimus kohdentuu ensisijaisesti Tyrnävän kunnan lapsiperheiden kanssa työskenteleviin hanke-organisaation työntekijöihin, mutta myös kolmanteen sektoriin (seurakunta). Hankeorga-nisaatio koostuu kolmannen sektorin lisäksi Tyrnävän kunnan sosiaali-, terveys-, mielen-terveys-, ja sivistystoimen toimijoista. Tutkimus toteutetaan haastattelemalla perhekes-kustoimintamallin hankeorganisaation jäseniä ja tutkimalla heidän käsityksiään perhekes-kustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön. Haastattelut kerätään osana LAPE – tutkimushanketta.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa tutkimusstrategiana on fenomenologia. Ai-neistonkeruumenetelmänä ovat avoimet haastattelut. Avoimet haastattelut toteutetaan Tyrnävän kunnassa ajalla lokakuu 2019 – joulukuu 2019. Haastateltavia on yhteensä kuusi (6) ja haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Haastatteluun osallistuminen on työntekijälle vapaaehtoista.

Sitoudun noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia eettisiä periaatteita, Tyrnävän kunnan ohjeita, yleisiä sääntöjä ja vaitiolovelvollisuutta. Henkilötiedot eivät ole tunnistettavissa tutkielmassa. Noudatan aineiston käsittelyssä, säilyttämisessä, tallen-tamisessa ja käsittelyssä henkilötietolain määräyksiä ja hävitän aineiston asianmukaisella

tavalla. Sitoudun noudattamaan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita ja pyrin tutkimuksessani sensitiiviseen tutkimusotteeseen.

Tutkielmani valmistuu keväällä 2020. Yhteiskuntatieteiden tiedekuntaneuvoston hyväksymä tutkielma on saatavilla sähköisesti Lapin yliopiston Lauda -tietokannassa sekä myös kirjallisessa muodossa Lapin yliopiston kirjastossa. Toimitan Tyrnävän kunnalle sähköisen linkin lisäksi oman kappaleen valmistuneesta tutkielmasta.

Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksestani. Lisätietoja voi tarvittaessa kysyä myös tutkielman ohjaajalta.

Opiskelijan yhteystiedot

Tiina Martinkauppi
Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityö
tmartink@ulapland.fi

Tyrnävällä 29.10.2019

Tiina Martinkauppi

Tutkimuksen ohjaajan yhteystiedot

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön koulutusohjelma
Professori Pia Skaffari
PL 122
96101 Rovaniemi
pia.skaffari@ulapland.fi, puh. 040 519 7624

_____ Hyväksytty tutkimus-lupa-anomuksen mukaisena

_____ Hylätty liitteessä esitettyjen perusteiden nojalla

Päiväys ____ . ____ . _____

Luvan myöntäjän allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Päätös pyydetään toimittamaan pro gradu -tutkielman ohjaajalle postitse.

Liite 2: Haastattelurunko

Tiina Martinkauppi

16.10.2019

Pro gradu – tutkielma

Perhekeskus Tyrnävälle - Monialaista yhteistyötä kehittämässä. Fenomenologinen tutkimus hanketyöntekijöiden käsityksistä perhekeskustoimintamallin vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön

Taustoittavat kysymykset: ikä?

Tutkintosi?

milloin olet valmistunut?

kuinka kauan olet työskennellyt työssäsi?

Kuinka paljon työhösi kuuluu lapsiperhetyöskentelyä?

Teemat

1. Lapsiperhetyö
2. Kokonaisvaltainen yhteistyö
3. Muutos

LAPSIPERHETYÖ:

Millaisena koet lapsiperheiden parissa tehtävän yhteistyön muiden toimijoiden kanssa tällä hetkellä?

Miten kehittäisit Tyrnävän lapsi -ja perhepalveluita? Mitä toisit lisää ja minkä koet erityisen tärkeänä?

Miten ajattelet perhekeskustoimintamallin ja ”yhden luokun periaatteen” muuttavan yhteistyötä muiden toimijoiden välillä?

KOKONAISVALTAINEN YHTEISTYÖ:

Mistä osa-alueista Tyrnävän perhekeskustoimintamalli voisi koostua?

Miten koet asiakaslähtöisyyden toteutuvan nykyisessä yhteistyömallissa eri toimijoiden kanssa?

Miten koet asiakaslähtöisyyden toteutuvan perhekeskustoimintamallin yhdistettyä monialaiset toimijat yhden katon alle?

Mitkä tekijät parantaisivat asiakastyytyväisyyttä tulevaisuudessa perhekeskustoimintamallissa?

MUUTOS:

Mitä vaikutuksia uskot perhekeskustoimintamallin tuovan Kunnalle ja yhteistyölle eri toimijoiden kanssa?

Mitä uhkia, mahdollisuuksia, vahvuuksia tai heikkouksia ajattelet perhekeskustoimintamallissa olevan?

Miten luulet sen vaikuttavan suunnitelmalliseen ja kokonaisvaltaiseen asiakastyöhön?

Lopuksi sana on vapaa. Jos mielestäsi jotain olennaista on jäänyt kysymättä aiheeseen liittyen, ole hyvä ja kerro omin sanoin.